

J. M. T. Grau, J. Mestre i R. Puig

Santa Coloma de Farners

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

42 MONOGRAFIES LOCALS

SANTA COLOMA DE FARNERS

**Josep M. T. Grau i Pujol
Jesús Mestre i Campi
Roser Puig i Tàrrach**

73 QUADERNS de la REVISTA de GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA DE GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 73
Sèrie: Monografies (Núm. 42)

Primera edició en català: Desembre de 1997
Tiratge: 1100 exemplars

Edició:
Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la col·lecció:
Joan Domènech

Consell assessor:
Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Xavier Besalú, Martí Cama, Narcís Castells,
Ramon Ceide, Josep Clara, Josep M. Corretger, Jordi
Dalmau, Marta Franch, Víctor Gay, Àngel Jiménez, Jordi
Mascarella, M. Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan Miró,
Joan Nogué, Narcís Puigdevall, August Rafanell, Josep M.
Rus, Erundí Sanz, Carles Sapena, Josep Vicens, Mariàngela
Vilallonga, Carme Vinyoles.

Maquetació:
Pep Caballé

Redacció administració:
Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon (972) 20 57 00.
Apartat de Correus 11. 17080 Girona

Secretaria i Distribució: Fina Poch

Fotocomposició i Impressió:
Palahí Arts Gràfiques, SC. Girona

ISBN: 84-86812-75-5
Dipòsit legal: Gi-184/98

LA NOSTRA PORTADA

El mercat del dilluns de Santa Coloma, punt de trobada setmanal dels colomencs i veïns dels pobles propers, a la plaça Farners, amb el campanar al fons. (Foto: Font).

Índex

Situació	5
Cronologia	6
1. Els primers segles	8
2. Farners	10
3. Sant Pere Cercada	12
4. Castanyet	14
5. Sant Miquel de Cladells	16
6. Sant Salvi i Santa Maria de Bellver	18
7. La població	20
8. La porta de "les terres de muntanya"	22
— Els segadors	24
9. L'església parroquial	26
10. Sant Sebastià i el pelegrí de Tossa	28
11. Comunicacions i activitats productives	30
12. L'evolució urbana	32
13. Fires i mercats	34
14. La vida municipal al segle XIX	36
— La casa Farners	38
15. La Restauració	40
16. L'Ajuntament i els alcaldes	42
17. Els sectors socials	44
18. Les entitats lúdiques i culturals	46
— Els noms dels carrers	48
19. La Segona República	50
20. La Guerra Civil	52
21. L'Ateneu, el Casal, el Cercle	54
22. El franquisme	56
23. El Mil·lenari	58
24. La democràcia	60
— Les fonts	62
25. L'ensenyament	64
26. Cobles i orquestres	66
27. Cors i sardanes	68
28. El teatre	70
— El balneari	72
29. La premsa	74
30. Els arxius	76
31. La biblioteca	78
32. Les festes	80
33. La festa major	82
— Les teules	84
34. Esports	86
35. El nom i l'escut	88
36. Santa Coloma, terra de savis	90
37. ... i de sants	92
— Agraïments i bibliografia	94

Situació

El terme municipal de Santa Coloma de Farners té 71,31 km². Es troba situat a la part central de la comarca de la Selva, al sector de contacte entre la Serralada Pre-Litoral (extrem oriental del Montseny i sud de les Guilleries) i la depressió gironina.

El terme actual limita a tramuntana amb els termes d'Osor i Brunyola; al sud amb Riudarenes i Sant Feliu de Buixalleu; a llevant amb Vilobí d'Onyar i Riudarenes, i, a occident, amb Sant Hilari Sacalm i Arbúcies. Inclou els veïnats i parròquies de Sant Miquel de Cladells, Sant Pere Cercada, Castanyet, Vallors i Vall.

La ciutat s'aixeca a la plana, sobre una terrassa fluvial, però el sector nord-occidental del terme comprèn una ampla zona de muntanyes que no arriben als 1.000 metres: els contraforts de Santa Bàrbara, de l'Espinau, del Pedró i el serrat del Corb, separats de la vall de Santa Coloma pel Turó del Vent i la Roca Baiera, amb alçades de 600 a 700 metres.

La majoria dels materials són silícis, amb domini del granit que forma aglomeracions de grans dimensions conegudes com el Rocar.

A la vessant sud-est corre la riera de Santa Coloma, que neix a Sant Hilari Sacalm, travessa Sant Miquel de Cladells, rep les rieres de Castanyet, l'Esparra, Caldes i Vidreres i, en el seu tram final, desguassa a la Tordera, prop de Fogars.

La mitjana pluvial de Santa Coloma és de 800 l/m². La temperatura és temperada, amb una mitjana de 15,35°.

Al terme dominen els alzinars i les sureres. Les rouredes que eren l'arbre autòcton, avui ocupen poc terreny. La castanyeda, l'avellanosa, i, finalment, els boscos de ribera acaben de definir el paisatge vegetal. Travessen la ciutat les carreteres comarcals C-152, Santa Coloma-Olot, que l'enllaça amb Anglès, i la C-253, Santa Coloma-Palamós, que condueix a Sils i a la N-II. Les dues altres carreteres són locals, la GI-533, en direcció a Vilobí i Girona i la GI-551, vers Sant Hilari Sacalm. El 1997 s'inaugurà l'Eix Transversal (Lleida-Palafrugell).

No disposa d'estació de tren. La més propera és el baixador de Sils, a uns 10 km.

Cronologia

- 886** Primera referència a Santa Coloma en el precepte de l'emperador Carles a fi de confirmar els béns de la Seu de Girona (*ad Sanctam Columbam*).
- 950** Consagració de l'església parroquial pel bisbe de Girona, Gotmar.
- 1064** El primer membre del llinatge Farners conegut, Ramon de Farners, signa com a testimoni d'una venda del comte de Barcelona.
- 1136** L'abat del monestir de Sant Marçal del Montseny cedeix Sant Pere Cercada perquè s'hi estableixi una col·legiata de canonges regulars de Sant Agustí.
- 1198** El monestir de Sant Pere Cercada obté la jurisdicció eclesiàstica de Santa Coloma junt a altres esglésies. La tindrà fins al 1836.
- 1200** Consagració de l'ermita de Santa Maria de Farners pel bisbe Arnau de Creixell, de Girona. La fa aixecar Ramon de Farners.
- 1344** Pere IV concedeix als veïns de Santa Coloma la celebració d'un mercat setmanal.
- 1489** Assalt del castell de Santa Coloma per uns pagesos remences.
- 1633** És detingut Joan Sala "Serrallonga" a Ca l'Agustí de l'Esparra.
- 1640** Els habitants de Santa Coloma es neguen a allotjar les tropes de Felip IV. Mort de l'agutzil reial a la ciutat i ordre d'arrasar la vila. Inici de la Guerra dels Segadors.
- 1690** S'estableixen els franciscans a Sant Salvi, donació del senyor de la vila, Bournonville.
- 1691** Els franciscans arriben a Bellver per obrir un hospici, segons donació de Salvi Finestres.
- 1732** Edificació de Sant Pere petit en el camí de Farners per a la protecció dels camps.
- 1809** Invasió francesa. Els habitants de Santa Coloma fugen i abandonen la ciutat. Destrucció d'unes quantes cases.
- 1828** Concessió d'una alcaldia major.
- 1832** Benedicció de les reformes del temple parroquial.
- 1842** Santa Coloma esdevé seu del partit judicial.
- 1874** Els carlins cremen la Casa Farners, usada com a caserna per les tropes liberals.
- 1884** Sobleuació dels oficials republicans Bellés i Ferrándiz, de la caserna de la ciutat. Foren afusellats a Girona.

- 1886** Benedicció de la nova església de Sant Sebastià.
- 1898** Fundació del Cercle Cultural Colomenc. El 1903 i el 1976 inaugura nous locals.
- 1901** Inauguració del col·legi del Cor de Maria, al carrer de l'Ave Maria.
- 1903** Els germans de les escoles cristianes funden un col·legi de primer ensenyament.
- 1906** Alfons XIII concedeix a Santa Coloma el títol de ciutat.
- 1908** Instal·lació d'un rellotge al campanar de l'església.
- 1914** Primera manifestació popular de l'1 de Maig convocada pel Sindicat de Roders.
- 1916** Celebració del XIX Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear al "Círcol".
- 1924** Inauguració de la Casa de Cultura i la Biblioteca.
- 1926** Celebració del XIII Congrés Esperantista al Balneari Termes Orion.
- 1934** La Guàrdia Civil disol l'ajuntament i deté els regidors d'ERC.
- 1936** Santa Coloma passa a ser Farners de la Selva. Inici de la guerra civil.

- 1938** Bombardeig per l'aviació franquista.
- 1939** Entrada de les tropes franquistes el 4 de febrer.
- 1950** Mil·lenari de Santa Coloma.
- 1968** Aparició de la revista *Ressò*.
- 1975** Inauguració del nou ajuntament.
- 1981** S'imparteix el primer curs de batxillerat. El 1992 s'inaugurarà un nou edifici.
- 1995** Inauguració de la caserna dels Mossos d'Esquadra.

L'eix transversal a primer pla i les muntanyes del Corb i Santa Bàrbara al fons.

ELS PRIMERS SEGLES

1

Els anys 1992-1993, amb motiu de les obres de l'eix transversal es féu un seguiment arqueològic de la zona.

8

La investigació dels jaciments prehistòrics de la comarca de la Selva portada a terme per l'Associació Arqueològica de Girona al llarg de dotze anys (1976-1988), ha estat efectuada en una zona marcada per Santa Coloma - Brunyola - Anglès - Vilobí - Vidreres. S'ha dedicat sobretot a la recerca de jaciments de superfície.

S'han descobert jaciments del Paleolític Inferior, amb utilitatge fet amb la pedra pròpia del país: quarsites, pòfirs i quars. Destaca la indústria de l'Axelià, entorn de l'actual municipi de Brunyola, amb una datació de 400.000-100.000 a.C. Es tracta del jaciment del Puig d'Esclats, la principal estació de Paleolític

Inferior i Paleolític Mitjà de la Selva.

El Paleolític Mitjà té dos altres exemples en els Avellaners (al peu de Brunyola) i en el Diable Coix (a la carretera d'Anglès a Santa Coloma), excavats el 1983. S'han trobat mostres de Paleolític Superior a Caldes de Malavella, al Puig de les ànimes.

A l'ermita de Sant Salvador de Santa Coloma s'han recuperat abundants materials ceràmics que fan possible establir una presència humana en el Neolític i, sobretot, en el Bronze.

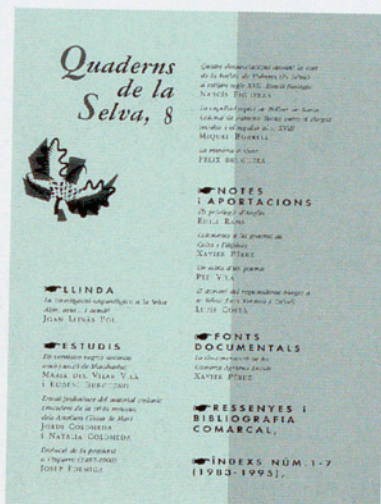
Si avancem en el temps, també els ibèrics han deixat rastre. Les troballes d'alguns fragments de ceràmica en superfície en un

indret proper a l'ermita de Farners en són un indicati. A la veïna població de Riudarenes (Puig Ardina) encara es conserven els murs d'un poblat ibèric amb ceràmica escampada per la superfície que daten també la fase final de l'assentament en el segle II a.C.

La presència romana és prou abundant a la comarca, traspasada per la Via Augusta i

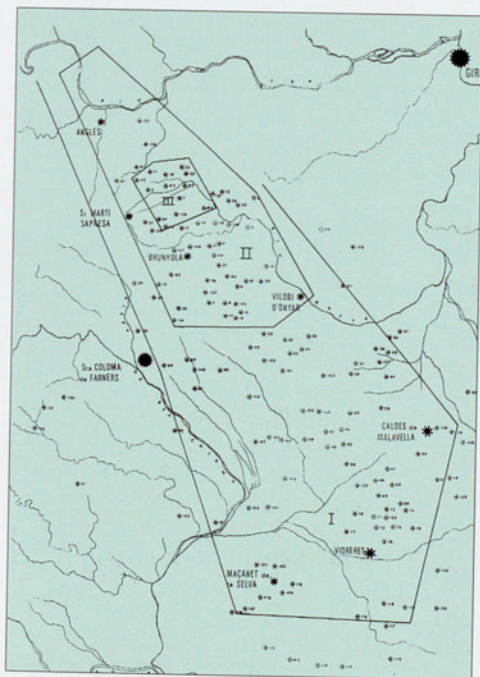
amb ciutats com Blandae (Blanes) o Aquae Calidae (Caldes de Malavella). Al terme municipal no s'han trobat de moment restes d'aquest important període històric, si bé podem suposar que la ciutat s'aixequés damunt d'una vila o poblat ibero-romà, que l'ocupació continuada haigü destrüit.

L'any 950, en el document de la consagració, es fa referència a una basílica edificada des de temps antics. Destruïda a principi del segle X per una ràtzia hongaresa, fou restaurada per Enneco i el seu fill

Gichafredo, que van dotar el temple amb algunes propietats, així com altres prohoms i prelats, tots ells amb noms visigòtics.

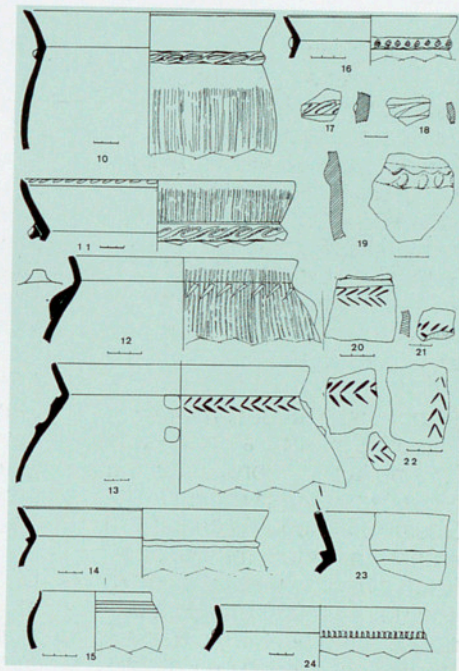
Encara, la mateixa còpia del segle XII de la consagració, transcrita pel P. Villanueva i avui perduda, fa referència a masos, molins i veïnats, com Vallors i Castanyet, ja presents. Santa Coloma apareix com una vila petita poblada per pagesos dedicats al conreu dels cereals i de la vinya, però sobretot bosquerols, amb una més nombrosa població disseminada.

La revista del Centre d'Estudis Selvatans ha estat divulgadora de la recerca arqueològica.

Materials ceràmics de la Bronze Final trobats al jaciment de l'Ermita de Sant Salvador, a Santa Coloma, recollits el 1978.

Localització dels jaciments del Paleolític inferior i mitjà de la Selva (Grup de Recerques, 1987). Zona I: jaciments del Paleolític inferior-mitjà; zona II: zona Axeliana; i zona III: nucli principal de la zona Axeliana (A.A.G.).

FARNERS

2

El castell de Farners.

10

Una pista que neix al parc de Sant Salvador condueix a Farners. A mig camí, pujant a mà esquerra, s'aixequen les restes d'una capella barroca (1732) dedicada a Sant Pere, Sant Pere petit, destruïda ja pels francesos (1809).

Farners compta amb un conjunt arquitectònic de gran vàlua i antigor: el castell i l'ermita de la Mare de Déu sota aquesta advocació.

El castell s'alça en un turó (422 m.) i conserva les parets de carreus (ss.XI-XII) i una gran torre cilíndrica. Al costat, i unit per una estreta vaguada, s'aixeca el Turó del Vent, on es conserven vestigis de

fortificacions relacionades amb el castell. La situació és privilegiada i estratègica, en el camí que unia la Selva i la Plana de Vic.

És esmentat des de mitjan segle XI com a feu del vescomte Ramon Folc de Cardona, sota jurisdicció del comte de Barcelona, Ramon Berenguer I. El vescomte el tenia subinfeudat a la família de Farners,

Els Vilademany, inicialment feudataris dels Farners, acabaran posseint-ne la jurisdicció (s.XIII) i s'entroncaran amb els Cruïlles (s.XV), amb els Perapertusa (s.XVI) i amb els Bournonville (s.XVII), residents ja a Madrid, successius senyors del castell. Els darrers,

simplement nominals, foren el comte d'Aranda i el duc d'Híjar.

En els anys 1991-1992 s'ha engegat una campanya d'excavacions del castell per tal de conèixer millor la seva cronologia i dur a terme un estudi arquitectònic de l'edifici, treball previ per a la seva restauració. L'ha dirigida Josep M. Llorens. L'arqueologia ha permès documentar tres fases de construcció a més de la inicial: les dels segles XIV i XV foren de reforçament de la fortificació a excepció de l'ala nord, aixecada a principi del XVIII.

Es coneix l'acta de consagració del santuari de Farners, aixecada al peu del castell, signada el 1200, on es diu que

l'església havia estat reconstruïda. Dotava l'ermita Ramon de Farners, senyor titular del castell i membre de l'Ordre de l'Hospital.

Són elements arquitectònics del segle XI la part inferior de l'absis i part dels murs laterals. De la reconstrucció del 1200 en queden pocs vestigis, donades les importants reformes efectuades al segle XVIII: una nau, un creuer amb cúpula elíptica i un gran atri cobert.

A través de comptes dispersos de la pabordia de la capella se sap que el 1761-1763 es reberen donacions per pagar les obres. El 1768 es tenen rebuts de fusters. L'any 1784 Salvi Cubies, mestre de cases, pica la

pedra per fer el porxo i, l'any següent, un serrador lliura els cairats i la fusta per a la teulada. Finalment, dos anys més tard, paguen les teules de la porxada. El mateix 1786 es construeix el retaule barroc. Els administradors d'aquest període pertanyen a les famílies Massaneda, Planes de Farners, Camps i Fàbregas, entre altres.

La Mare de Déu que presideix l'altar major és una talla romànica, amb posteriors i abundants actuacions. Destaca la devoció dels colomencs, que feien les pregàries públiques en casos d'extrema necessitat a la seva presència, com diuen els goigs. El 7 de març del 1761 es compraren "mitja rayma de goigs" pel preu de 2 lliures 12

Antic Santuari de Ntra. Sra. de Farnés

Farners

“(…) s’i acostuma en dita diada o festa [l’últim diumenge de maig], dir y resar lo offici major, y a més de això s’i explican y fan los manaments, y s’i explican las festas que y ha de haver en aquella semmana, y també s’i explican los aniversaris que los curats y preveres de dita esta parròquia han de dir y resar en aquella semmana, com y també las missas de estacha, y per haver-hi simentiri ja antiguíssim construhit al costat de dita isglèsia, o capella, luego de acabat lo dit offici major, lo curat y demás preveres d’esta parròquia que han pujat allí y que han acistit a dit offici acostuman, hi han acostumat sempre exir de dita capella y isglèsia ab creu alta ha dit simentiri, ha dir y cantar absoltas y altres litanias y altres rogativas”

Llibre llevador de censals de la pabordia de la capella de Farners, foli 18. 1726. AHCSCE.

sous 6 diners. Cada any, l’últim diumenge de maig, pujava en processó a l'ermita tota la població.

L'ermita de la Mare de Déu de Farners. Vista de començaments de segle.

SANT PERE CERCADA

3

Façana de l'església de Sant Pere de Cercada, ja restaurada amb l'impuls dels Amics dels Monuments Colomencs. En primer terme, una antiga pica baptismal.

12

L'església de Sant Pere Cercada és una de les joies més preuades del romànic selvatà. Església parroquial i a la vegada capella d'un cenobi augustinià (ss.XII-XV), de les dependències monàstiques en resten pocs vestigis medievals, ja que la vida comunitària desapareixia al segle XV. El 1592 la canònica - com totes les altres de Catalunya- fou secularitzada i el convent cedit als pares agustins calçats de la Seu d'Urgell, que delegaren un frare per al servei religiós de la parròquia adscrita.

La documentació del segle XI ja parla del temple de Sant Pere Cercada. Un primer intent d'establir una comunitat topa amb l'oposició del potent

monestir de Breda. El 1139, definitivament, es ratifica la donació dels Vilademany a una comunitat de clergues perquè segueixin la regla de Sant Agustí.

El monestir prospera ràpidament amb diferents donacions: el bisbe de Girona el dota amb les esglésies de l'Esparra i Sauleda el 1167. El Papa confirma les dues possessions i afegeix Santa Coloma i Vallcanera el 1198. Tampoc els Vilademany oblidaren la fundació, dotant-la amb noves possessions. La

consagració de la nova església arribava el 1245. La parròquia de Santa Coloma, com moltes finques urbanes del terme, seguí depenent de Sant Pere Cercada fins a la desamortització. L'edifici té planta de creu llatina i arcs de mig punt, amb cimbori i tres absis oberts al creuer. Decorava la nau central un retaule de Sant Pere, obra del segle XIV, avui conservat en part al Museu Diocesà de Girona. Una fidel reproducció fou col.locada pels Amics dels Monuments Colomencs en una paret lateral l'any 1991. El 1828 consta

L'Associació dels Amics dels Monuments va néixer precisament el 1985 per portar a terme la conservació i restauració del monestir. Des d'aquell moment s'han realitzat un estudi tècnic i diferents actuacions per a la seva millora. Per la festa del Roser se celebra l'Aplec de Sant Pere Cercada.

Sant Pere Cercada, en el moment del seu esplendor, degué presentar un aspecte imponent, aixecant les seves parets en la petita vall (Cercada) que l'acull. Segurament el conjunt estava emmurallat, donat el seu aïllament en cas d'atac. Un altre element avui desaparegut seria el claustre, situat al sud del temple. Columnes i capitells d'aquest

l'existència de l'altar major, del de la Mare de Déu del Roser, de Sant Jaume, de Sant Isidre i del Sant Crist. Setanta anys abans a més a més existien els altars de Sant Antoni i Santa Caterina.

Fragment del retaule de St. Pere Cercada (s. XIV) conservat al Museu d'Art de Girona.

formaren part de la portalada principal fins al seu recent trasllat a Santa Coloma per raons de seguretat.

Com a anecdotari, la grossa cadena que fins fa pocs anys penjava de la façana, es feia servir per a practicar exorcismes, privilegi dels clergues del monestir.

Absis de l'església del monestir de Sant Pere Cercada (segle XII), excel·lent mostra del romànic selvatà.

CASTANYET

4

Església de Sant Andreu de Castanyet.

14

El veïnat de Castanyet s'estén per les valls de la riera del mateix nom que, des dels límits de la plana de la Selva, s'enfilen pel collet de l'Espinau o per Santa Bàrbara fins a l'altiplà de les Guilleries. La vall formada per la riera de Castanyet -per la qual s'esmuny la carretera i la pista principal-, és prou àmplia per admetre zones de conreus i assentaments dispersos de població, tot i que és el bosc el que ocupa la major part del territori.

Es tenen referències de l'església de Sant Andreu de Castanyet des del segle XIII, tot i que com a comunitat o veïnat de poblament estable no se'n parla freqüentment fins al segle

següent. A mitjan segle XIV, Sant Andreu passà a ser parròquia depenent del ardiaconat de la Selva, a la diòcesi de Girona. A l'entorn de la parròquia s'organitzà el veïnat format per alguns masos, com l'Albó o el Taverner, i un grapat de focs remences (uns 10 a final del segle XV). En els segles següents, la comunitat va anar augmentant progressivament de població i ja hi ha indicis clars que tendí a especialitzar-se en tasques relacionades amb l'explotació del bosc: obtenció de fusta, de carbó de llenya o de castanyes, tots ells productes que es podien col.locar en el mercat, tant a Santa Coloma com, a partir dels ports de Blanes, Lloret i Tossa de Mar, a diversos punts de la

Mediterrània occidental. Les castanyes de les Guilleries, per exemple, arribaven regularment a València al llarg dels segles XVI i XVII.

La població del veïnat va augmentar fins als 150 habitants de final del segle XVIII, però fou durant el segle XIX quan arribà a un major poblament, en apropar-se a les 350 ànimes el 1901, repartides en unes 50 cases. Va ser en aquest període quan les activitats agrícoles i forestals arribaren a una major extensió.

Es conreaven cereals (blat i ordi), vinya i horta, i s'explotava el bosc per diferents finalitats: fusta de roure i castanyer, carbó de llenya d'alzina i roure, suro, cercles de castanyer per a fer rodells, castanyes, pinyons, etc. Quant a la ramaderia, cada casa acostumava a tenir una o dues vaques, i es censaven 10 mules que s'utilitzaven per al transport o per als treballs de bosc.

Per Castanyet hi passaven dos camins de bast, que se separaven prop del Frigolet; un seguia la riera fins a l'església parroquial, mentre que l'altre s'enfilava per la carena que mena cap a Can Toni Mola i el Surós i, d'allà, arribava als colls de l'Espinau i del Roscall. A final del segle XIX, davant el notable increment de població de la vall i la magnitud que prenia l'explotació forestal, es va plantejar la possibilitat d'arreglar aquests camins. Primer, el 1880 es va construir el pont del Frigolet. Després, a partir de 1888, davant la manca de resposta de la Diputació i la falta de recursos de l'Ajuntament, la família Iglesias, importants propietaris al terme de Santa Creu d'Horta, s'encarregaren de convertir en carreter el camí fins a l'església parroquial. Posteriorment, a principi de segle, els mateixos Iglesias construïren l'actual pista de Castanyet a l'Espinau.

En ser una carretera particular, es va establir un peatge a l'hostal.

Amb la nova carretera, es potencià l'explotació dels boscos de la zona alta de la vall, i es construïren molines o serradores a les propietats de l'Albó i, en el terme de Santa Creu, a Can Iglesias i el Sobirà. Al llarg de molts anys, aquesta pista forestal, de laboriosa i acurada construcció, ha acollit uns dels trams més espectaculars del rallí Costa Brava.

Després de la Guerra Civil les activitats tradicionals d'explotació forestal anaren decaïent i, amb ella, el mateix veïnat. A partir dels anys

seixanta, arran de l'establiment de diverses fàbriques a Santa Coloma, molts masovers i bona part dels propietaris es traslladaren a la ciutat, deixant mig abandonats els masos i les masoveries. El veïnat va perdre, també, la parròquia i l'escola que s'havia instal·lat a can Moner on, els diumenges i dies festius, també servia com a sala de ball. Actualment la rectoria s'utilitza com a casa de colònies, i molts dels masos i masoveries han estat llogats o comprats per forasters, generalment com a segona residència, la qual cosa ha permès, si més no, el seu manteniment.

Mas Albó, de Castanyet.

SANT MIQUEL DE CLADELLS

5

16

L'any 1971 s'inicien els tràmits legals d'agregació de Sant Miquel de Cladells al municipi de Santa Coloma de Farners. L'acta definitiva de la incorporació serà signada el 1974.

Es tractava del poble amb menor nombre d'habitants del partit judicial, 85 l'any 1970, per sota fins i tot de Susqueda. La seva població està totalment dispersa enmig de boscos d'alzines sureres i castanyers.

Les primeres referències al lloc semblen ser de la segona meitat del segle X. L'Església actual, de factura romànica, es degué aixecar al segle XII. D'una sola nau, amb absis semicircular i un campanar quadrat, conserva

sota la teulada un fris decorat amb semiesferes.

El temple parroquial fou saquejat a la guerra del Francès, i es destruïren els altars major, del Roser i de Sant Llorenç. En la visita pastoral del 1828 consta la construcció d'un nou altar major i d'un altre dedicat a la Mare de Déu dels Dolors.

El terme també comprenia l'antiga parròquia de Sant Iscle i Santa Victòria de Sauleda, sufragània de Sant Pere Cercada. L'església, de reduïdes dimensions, romànica de tradició llombarda, es pot datar a final del segle XI o inici del següent. L'any 1758 únicament tenia dos altars: el

Església de Sant Iscle i Santa Victòria de Sauleda, datable a finals del segle XI, fou restaurada el 1992. La parròquia era sufragània de Sant Pere Cercada i els seus veïns depenien del municipi de Sant Miquel de Cladells.

major i el dedicat a la Mare de Déu del Roser. El 30 de maig del 1992 s'inaugurava una nova restauració de l'edifici.

El 1497 la parròquia de Sant Miquel de Cladells comptava amb sis focs. En una relació de caps de casa del 1599 apareixen onze masos: Huix, Castellar, Boix, Clapers (dos), Riera, Vilar, Solà, Julià i Torners. A la parròquia de Sauleda, a les mateixes dates, es comptabilitzen tres i sis focs

respectivament. Trobem els masos Ferrer, Verneda i Bellveí, entre altres.

El 1718 s'hi comptabilitzen 117 habitants i el 1787 235, vint-i-cinc caps de casa pagesos i catorze jornalers. El segle XIX superarà els 300 habitants, amb 358 el 1857 i 343 el 1897. El màxim poblacional s'aconseguirà en el cens de 1910, amb 380 persones repartides en cinquanta-cinc cases. A partir d'aquí la tendència és a la baixa, amb l'emigració als nuclis propers de Santa Coloma i Sant Hilari, a altres poblacions de la comarca, del Maresme i també a Amèrica. L'economia era exclusivament agrària i forestal, sense oblidar la ramaderia. El 1915 se censaren 125 bous i vaques, i 8 mules. Es collien castanyes, avellanes, pomes i algunes nous.

*Enterrament
d'Àngela
Matamala
(6-I-1960),
masovera de la
casa "Pla de
Faves", a Sant
Miquel de
Cladells.*

L'Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Cladells conserva els llibres sacramentals a partir de la segona meitat del segle XVII, si bé manca un volum de defuncions (1779-1851). L'arxiu municipal s'inicia més tardanament, a final del segle passat.

Al Mas Huix, de la parròquia de Santa Margarida de Vallors (avui integrada a la de Sant Hilari Sacalm, bisbat de Vic), naixia el 1877 Salvi Huix i Miralpeix, eclesiàstic assassinat a la guerra civil quan era bisbe de Lleida (1935-1936).

17

Al Mas de la Cendrosa veia la llum el 1894 Pere Crous Costa, un jove seminarista que moria a Roma el 1914 amb fama de santedat.

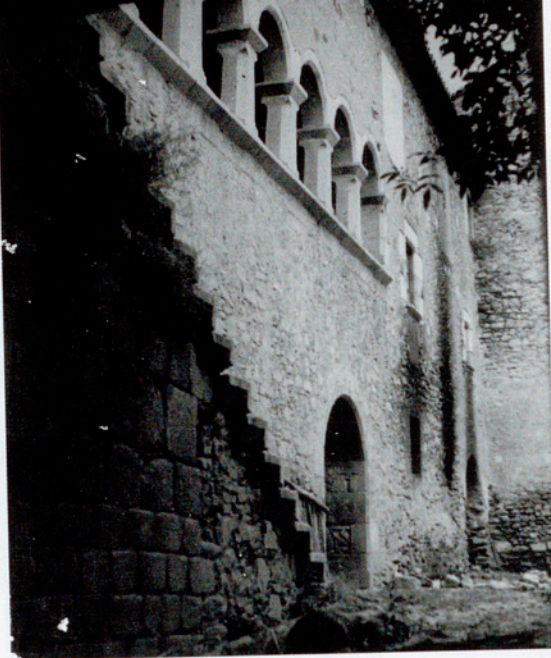

*Pas de la
Mare de Déu
de Fátima per
Sant Miquel
de Cladells.*

SANT SALVI I SANTA MARIA DE BELLVER

6

Vista del pati de l'antic convent de Sant Salvi els anys seixanta. És un dels pocs monuments del terme sense restaurar i en mans privades. Actualment presenta un estat d'abandonament lamentable.

18

En el segle XIII consta que en el terme de Sant Miquel de Cladells, damunt la riera de Vallors, existia una ermita sota la invocació de Sant Salvi, les relíquies del qual foren portades de Roma el 1623.

A final de l'any 1690, Francesc de Bournonville, Vilademany i Cruïlles fa donació del santuari (inclou la casa i terres adjacents) a l'orde franciscana per a fundar-hi un monestir. La construcció, avui deteriorada, conserva l'església i un pati, al redòs del qual hi havia les dependències dels frares. Destaquen un porxo, unes galeries amb arcades i una escala de pedra.

El 1787 hi treballaven dotze frares, tres llecs, dos donats i un

nen. El 1803 obtenen del fundador, el duc d'Hijar, una almoïna per a rebre pa d'un forn de Santa Coloma. La guerra del Francès provoca l'incendi i saqueig del convent. El 1835, amb la desamortització, els franciscans abandonen definitivament Sant Salvi.

El 1691, el pagès Salvi Finestres, propietari del mas del mateix nom, dona als franciscans la capella de Santa Maria de Bellver (situada al raval de Santa Coloma), a fi d'edificar-hi un hospici (hostatgeria i hospital) per als religiosos de Sant Salvi. El 1616 s'estamparen uns goigs a Nostra Senyora de Bellver, redactats pel doctor en drets i notari Pere Espígol. La festa se

celebrava el 8 de setembre, amb gran concurrència de fidels.

Les obres de l'hospici s'inicien el 1735: s'aixeca una nova església, d'una sola nau i tres capelles laterals per banda, dedicades a Sant Benet, Sant Antoni de Pàdua, el Beat Salvador d'Horta, Mare de Déu de Bellver, Tercera Regla i Sant Francesc d'Assís. L'altar major l'ocupava la Mare de Déu dels Àngels.

El 1787 hi habitaven cinc frares, un donat i un nen. Durant la incursió napoleònica es destruí la imatge de la Verge de Bellver i l'orgue. A la primera guerra carlina serveix de parròquia, però el 1836 s'enderroca totalment. El 1841 adquireix els

Talla de Sant Salvador d'Horta, conservada a la casa de la Sra. Antònia Font Roca, besneta de Segimon Camps, al qui fou lliurada el 1846 pels franciscans de Bellver.

terrenys Narcís de Prat, on construirà posteriorment la seva residència.

Els religiosos, abans de marxar, repartiren objectes de l'hospital i l'església entre els veïns del poble. Ens han perdurat part de la vaixela, llibres impresos i diversos cantorals que les famílies Alemany, i posteriorment Trias, conservaren fins al 1993, quan Joaquim Trias els diposità a l'Arxiu Històric Comarcal. És singular una imatge de talla de Sant Salvador lliurada el 1846 -en

“Da principio a la calle que llaman el arreal de la villa de Santa Coloma de Farnés, una capilla muy devota dedicada a la gloria de María, cuya imagen se titula Bellver, por razón del lugar en que fue hallada, que fue cerca de un Castillo que había en tiempos pasados a un cuarto de camino de la villa, el qual se llamaba de Bellver, y cuya imagen descubrió el cielo con la siguiente maravilla: Había una casa cerca de aquel lugar, de la misma villa, el cual tenía bueyes que apacentaban por aquellas partes. Sucedió que uno de ellos despachó su camino muchas veces hacia aquel lugar y puesto allí daba muchos bramidos: por lo cual acudió una pastorcilla que primero le vió, y después mucha gente, que lo advirtieron, dando avisos unos a otros y con ello

hallaron la santa imagen que estaba dentro de una cuevecita hecha como una capillita. Quedaron en fin tan contentos del hallazgo, que luego el domero andando allí con una devota procesión la tomó con grande reverencia, y muy devotamente la truxeron a la iglesia parroquial, donde estuvo desde entonces hasta el año 1618, en que le edificó la capilla que tiene en dicho lugar un devoto. La imagen es de madera, está sentada, tiene en su derecha un pomico y es muy afable en su rostro. De alto tiene tres palmos y un cuarto. El Jesús está sentado en la falda, el qual tiene un libro en la mano izquierda y con la derecha da la bendición”.

Narcís CAMÓS, *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña.*

començar la guerra dels matiners- a Segimon Camps, que avui és encara venerada amb molta dignitat pels seus descendents, després de superar les tribulacions de la persecució religiosa del 1936.

Encapçalament d'un llibre de música procedent de Santa Maria de Bellver (1771-72), escrit per fra Vicenç Martí, de Castellvell (Baix Camp), i lliurat pel Sr. Joaquim Trias a l'AHCSFC.

POBLACIÓ

7

20

Tot i que la consagració de l'església parroquial de Santa Coloma es remunta a l'any 950, i per tant en aquesta data ja hi deuria haver-hi una comunitat, la vila no aconseguí una expansió significativa durant l'edat mitjana. Possiblement per trobar-se mediatitzada a dos poders influents que no propiciaren el seu creixement. Ens referim, per una banda, al poder jurisdiccional dels Farners i, més tard, dels Vilademany, senyors feudataris del vescomte de Cabrera, un dels nobles més poderosos de l'època; les terres del vescomtat, que s'estenien des del Collsacabra fins a la costa nord del Maresme, limitaven amb l'actual terme de Santa

Coloma. Per altre banda, la mateixa influència de Girona, una de les principals ciutats catalanes medievals, després de Barcelona i Lleida.

A mitjan segle XIV, amb prou feines hi havia uns 50 focs al terme, molts d'ells de pagesos remences però, cap a final del segle següent, aquest nombre s'havia doblat, la qual cosa fa suposar que ja hi havia una comunitat d'unes 500 persones, tot i que molts dels habitatges es dispersaven pels veïnats de les rodalies. La vila va rebre de Pere el Cerimoniós, el juliol de 1344, una concessió per celebrar mercat setmanal, però no obtingué l'estatut de municipi al llarg d'aquest període.

Un grup de colomencs a l'entrada del carrer del Centre.

La Sentència Arbitral de Guadalupe, en alliberar els pagesos de càrregues feudals molt feixugues, va afavorir el creixement econòmic de la contrada. També l'estancament de la ciutat de Girona al llarg dels segles posteriors, va permetre a Santa Coloma, com altres viles de la comarca, prendre una major rellevància. La seva situació, en el camí de Girona a Vic i prop dels ports marítims de la Selva i del Maresme -els més actius de Catalunya durant l'edat moderna-, passà a ser força estratègica. Així, a final del segle XVIII, el mercat setmanal

del dilluns i les fires anuals començaven a tenir anomenada i la població superava en escreix els 2.000 habitants; poc després, l'any 1838, s'hi comptaven 639 veïns i 2.592 ànimes. Aquests aspectes haurien influït decisivament perquè, el 1842, el govern liberal designés la vila com a cap de partit judicial, la qual cosa possibilità el desenvolupament d'un nucli de professions liberals i la centralitat del seu mercat.

Al llarg del segle XIX el creixement demogràfic va continuar, de tal manera que a principi del XX la població s'havia doblat (el padró de desembre de 1900 numerava uns 4.600 habitants). Però el creixement s'havia alentit. Santa

Coloma havia quedat allunyada tant dels eixos industrials -que es concentraven en els nuclis urbans i a les ribes del Llobregat i Ter-, com del ferrocarril -el principal mitjà de transport de mercaderies. El cens de 1936 assenyalava una disminució del nombre d'habitants, que s'estabilitza a l'entorn de 4.500 persones fins a la dècada dels anys seixanta.

L'estancament demogràfic assenyalava la manca d'immigració forana, tot i que sí que n'hi havia d'interna, provinent dels veïnats, i propicia l'estabilitat de la complexa societat colomenca on hi convergien sectors ben diferenciats: pagesos de mas, camperols, comerciants, fabricants, artesans i

Població del terme de Santa Coloma de Farners

anys	habitants
1497	(focs) 97
1553	(focs) 112
1718	823
1787	2.425
1838	2.592
1860	4.936
1900	4.660
1936	4.633
1960	4.583
1971	5.792
1979	7.186
1993	8.550
1997	8.600

professions liberals. En els darrers trenta anys, durant els quals sí que hi ha immigració procedent tant de Catalunya, de la resta d'Espanya o de l'Àfrica, el creixement poblacional s'ha tornat a desvetllar: es passa a 5.800 habitants el 1971, i a 8.500 el 1993. La ciutat, confirmada com a capital de comarca amb el restabliment de l'autonomia el 1979, reprenia el desenvolupament econòmic.

Grup de nens i nenes a l'entrada de l'actual carrer d'Anselm Clavé.

LA PORTA DE "LES TERRES DE MUNTANYA"

8

22

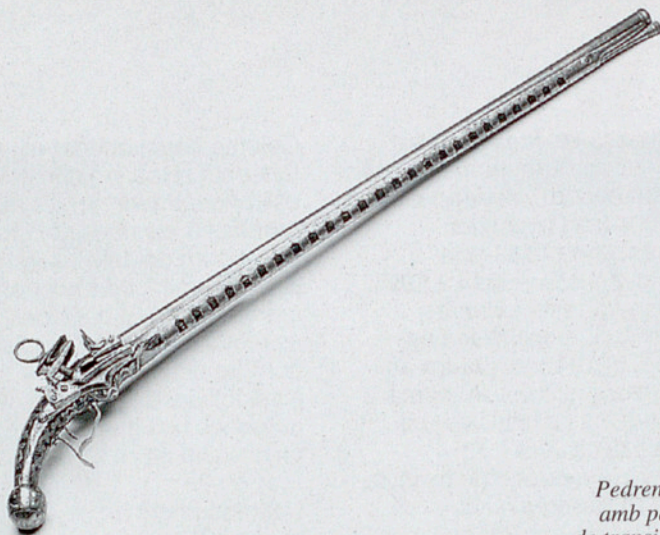
Santa Coloma de Farners és una de les portes d'accés a les Guilleries, el Collsacabra i la Serra Cavallera, una gran zona de difícil penetració i de poblament dispers i escàs, encara avui, també coneguda com "les terres de la muntanya". La muntanya, tot i així, al llarg de la història de Catalunya, també ha estat una zona d'acció, com ara cap a final de l'edat mitjana, durant els aixecament remences de 1462 i 1485. La vila quedava just a la frontera de la zona remença controlada per Francesc de Verntallat, des del quarter general a la vall d'Hostoles; els castells de Farners i de Brunyola foren baluards de la revolta, i el mateix Verntallat passà per Santa Coloma la

primavera de 1462, en el transcurs de l'expedició a Hostalric i Girona.

Els segles XVI i XVII, la muntanya fou lloc de refugi de bàndols i el camí ral de França, per la zona de la Creu de Franciac, un dels llocs més comuns de saltejaments. Els bandolers prenen sovint el camí de Santa Coloma per arribar a les zones de refugi de les Guilleries, on els soldats del rei no s'atrevien a penetrar, si no era amb un destacament nombrós. Entre aquests bàndols, el d'en Joan Sala, Serrallonga, fou el de més anomenada. Serrallonga havia establert, entre 1624 i 1633, la zona de refugi entre les Guilleries i el Montseny, i tenia

les portes obertes a llocs com ara Sant Hilari Sacalm, Arbúcies, Viladrau i, en general, a tot el vescomtat de Jóc. Serrallonga, que tenia contactes habituals amb gent de Castanyet i de Brunyola, fou finalment capturat al mas Agustí, prop de Santa Coloma, la vigília del dia de Tots Sants de 1633.

La vila tornà a prendre un protagonisme ben especial durant la guerra dels Segadors, el 1640, així com patí el trasbals que suposaren les invasions franceses de la segona meitat del segle XVII i la guerra de Successió. Fou, doncs, un llarg període de constant inestabilitat, de moviments de partides d'homes armats i de la presència ocasional de

*Pedrenyal
amb pany
de transició.
Primer terç
del segle XVII*

destacaments militars hostils a la població. Després de l'establiment del règim de la Nova Planta (1718), es reforçaren les mesures de seguretat amb el desplegament de les esquadres. Santa Coloma fou designada l'any 1719 seu d'una esquadra amb un destacament de 30 homes. La seva missió incloïa el control de les mercaderies de contraban que, des de França, penetraven seguint els camins de bast de les terres de la muntanya, i trobaven a la vila un punt de distribució cap a Girona o a les poblacions del litoral.

La vila i tot el terme va patir de nou els estralls de la guerra els anys 1808 i 1809, arran de la invasió napoleònica i del prolongat setge de Girona. El juny de 1809 el general espanyol O'Donell trencava el setge francès i es refugià a Santa Coloma, fins a on les tropes napoleòniques el perseguiren. Hi hagué destruccions i saqueig, i bona part dels habitants fugiren de la vila, on no hi tornaren fins a principi de 1810. Els francesos incendiaren o saquejaren l'església parroquial, l'hospici del raval, la capella de Farners i el monestir de Sant Salvi.

Portada del llibre de Víctor Balaguer
"Don Juan de Serrallonga", 1893.

*Cartell del
1r Aplec
dels
Segadors a
Santa
Coloma i
Riudarenes
(1996).*

En totes les històries de Catalunya apareix el nom de Santa Coloma de Farners en parlar del 1640, de l'inici de la Guerra dels segadors o de separació.

Els habitants del Vallès i la Selva havien de suportar continuats allotjaments de les tropes de Felip IV que, a més de les despeses monetàries i les ocupacions de les cases, també provocaven avalots. Els catalans -segons les nostres lleis -havien de donar als soldats foc, llit, sal i vinagre; però l'exèrcit castellà demanava que els aprovisionessin totalment.

Santa Coloma va arribar a refusar allotjar un regiment de guàrdia, a les ordres de Felipe de Guevara, i els feren restar fora la vila. Com havia de passar el terç de Moles, el virrei,

Dalmau de Queralt, decideix enviar l'agutzil Miquel de Monrodon perquè castigui els colomins i acollin l'esmentat terç.

Els colomins tancaren les cases i s'amagaren davant l'amenaça de càstig. Monrodon, arribat a la població, ordena cremar les cases dels veïns que han fugit. S'hi oposa un jove que és mort d'un tret. Els veïns s'encenen de ràbia i Monrodon i els seus es refugien en una casa, cremada pels insurrectes. Monrodon moria cremat el 30 d'abril de 1640, sense rebre els sagraments, com consta en el llibre d'òbits de la parròquia.

La resposta del virrei, davant tan greu succés, vol ser exemplar i demana autorització a Felip IV per "arrasar todo el lugar". Pensa en reunir tots els terços de la zona perquè "el lugar de Santa Coloma, al pie de aquellos montes tan ásperos, que siempre han sido la madriguera de ladrones, se pueden juntar muchos y es menester ir con cuidado".

La situació s'havia complicat. Els de Santa Coloma i d'altres pobles atacaven directament els soldats. El terç napolità de Moles, acampat a Mallorquines, demana amb urgència menjar i armes a les autoritats. Amb ànim venjatiu cremen l'Església de Riudarenes -lloc de custòdia dels béns dels veïns- el 3 de maig. Es van succeïnt actes de revolta contra les tropes castellanes a Sant Feliu de Pallerols, Amer...

El rei és de la mateixa opinió que el virrei i dóna el vist-i-plau a la destrucció de la vila. Les oposicions a Catalunya són moltes. Destaquen el bisbe de Girona, fra Gregorio Parcero i el senyor jurisdiccional de Santa Coloma, el vescomte de Jóc, que signa un memorial el 12 de maig on demana que no s'arrasi "un lloch de 250 cases".

El governador Ramon de Calders i altres membres del Consell arriben a la població el 15 de maig. Es troben que els soldats ja havien cremat gran part de les masies i algunes cases de la població, prop d'unes quaranta. Davant la situació decideixen tirar a terra les cases dels culpats en el procés (només dos en tenien i una ja ha estat cremada) i altres fins arribar a vuit.

Els fets corren de viva veu per tot Catalunya ràpidament i els ànims es crispen. Jeroni de Real, en la seva crònica, coetània al succés, parla des de Girona de 2000 soldats que atacaren Santa Coloma i que totes les cases, en major o menor mesura, reberen el foc. Una exageració segons es desprèn dels documents oficials, però era la "vox populi".

El conflicte s'anà extenent i el 7 de juny arribava el Corpus de Sang de Barcelona, amb la revolta dels Segadors i l'assassinat del virrei.

"A catorse, per ocasió de haver en lo lloch de Sancta Coloma de Farnés posat foch en una casa hont cremaren a l'aguasil Miquel de Monrrodon, per haver sos fadrins mort un home, y se li amotinà lo lloch. En càstich de assò volgué lo Virrey y Concell Real se derribassen de sinch a sis casas y, per exequitar-ho, hi feren anar tots los tèrtios que eran a la Selva y Empurdà, que eran 2000 hòmens, y no volent estar a orde del Governador don Ramon Caldés y altres doctors del Concell, que trobant-se en Gerona y anaren, ans bé posaren los soldats foch a todas las casas que no y hagué ninguna que poch molt no.s cremassen en part."

Joan Busquets, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona. La Crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*. Ajuntament de Girona-Abadia de Montserrat, 1994, vol. II, p. 116.

"Memòria de las casas que han fet relació lo tenient de la comañia de Don Joseph de Oms y cap de esquadra del tercio de Don Leonardo

Moles haver trobat cremades en lo present terme de Santa Coloma per los soldats del tercio que estan alotjans en ella, los quals per orde de sos cabos anaren a fer esta diligència"

Per ordre alfabètic són: Agustina, Camps, Joan Carós, Carós del rec, Castellar, Coni, Estarach, Fàbregas, Ferragut, Finestres, Forn, Galliguó (?), Iglessia (?), Landrich, Lledó, Llorens, Mañà, Martí, Miquel, Mola, Molins, Moner, Oliveres (tres cases), Oller, Parellada, Rabassa, Rigalós, Ros, Rostoll, Roure, Simon, Sobias (?), Solà, Torrent i Vilar.

"Memoria de las casas se an derribado:
De Juan Turon, sastre, 3 casas;
de Cubias, una casa;
de Subirà, una casa;
de Llobet, dos casas;
de Pedro Forn, una casa;
de Luys Rostoll, una casa"

Millàs-Rabassa, apèndix documental pp.197-198 i 199, 15-V-1640.

Moment en què Monrrodon dóna ordres d'allotjar les tropes a Santa Coloma, en l'escenificació dels Segadors de l'any 1996.

L'ESGLÉSIA PARROQUIAL

9

Interior de la nau central de l'Església parroquial de Santa Coloma en la immediata postguerra, abans de la construcció del nou altar major.

26

L'església de Santa Coloma és esmentada a final del segle IX com una basílica. Destruïda per una invasió hongaresa, fou consagrada pel bisbe de Girona, Gotmar, el 950. A final del mil quatre-cents s'enderrocà el temple romànic per bastir-ne un de nou, amb major capacitat. La capella del Sant Esperit, finançada per la casa Farners, s'enllestia el 1592. Al segle XVII es construeix la capella de Sant Dalmau; el 1706 la de Sant Pius; el 1752 la de Sant Antoni Abat; i, finalment, el 1750, la de la Congregació dels Dolors.

Les taules i portes del retaule major foren pintades el 1616 pels artistes flamencs Joan de la Balea i Antoni Fabricius.

Entre les relíquies que es conserven destaquen la de la patrona, Santa Coloma, la dels fills de la vila, Sant Dalmau Moner (portada de Girona el 1608) i Sant Salvador; i la de Sant Pius, lliurada el 1700.

El 1711 el mobiliari el composaven, a més dels reliquiariis esmentats, una veracreu sobredaurada, una creu gran per a les processons, dos bordons, quatre calzes, incensers, palmatòries, candelers, etc.

El 1788 es decideix ampliar la fàbrica per la banda de l'absis, on hi havia l'hospital. El 1794 els obrers compren una casa del carrer Sant Sebastià per permutar-la amb l'hospital. El

1805 es col·loca la primera pedra; però el 1809 les obres s'han d'aturar a causa de la guerra del francès. No serà fins al 1832 quan es beneirà "la mitja iglésia noba", amb música i cantors de la catedral de Girona i la cobla dels Pujols de la Bisbal.

Rectorologi del segle XX

Josep Abella (1879-1902)
Miquel Prat (1902-1904)
Pere Dalmau Sala (1904-1927)
Francesc Rabassa Arigós (1927-1956)
Joan Llorens Castellà (1956-1980)
Salvador Bassas Francí (1980-1989)
Narcís Costabella Casas (1989-1994)
Josep Taberner Vilar (1994-...)

El cementiri de la població, situat al costat de l'església, es traslladava al lloc actual. La darrera persona enterrada a l'antic ho fou el juliol del 1831.

Aquest any el mestre campaner de Barcelona Bonaventura Pallés fonia la campana grossa que durà el nom de Nostra Senyora dels Dolors.

A partir de la nova factura i, sobretot, a final de segle, l'església parroquial és objecte d'especial atenció per part dels fidels. El 1857 s'arranja l'altar de Sant Miquel. Entre 1876 i 1880 s'adoben les escales i es compren dues campanes noves

Sortida d'ofici a final del segle XIX.

Llibre de l'obra de l'església parroquial de Santa Coloma (1710/1857).

Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners.

“Nota per memòria
Essent obrers de la obra parroquial de esta vila y terme de Santa Coloma de Farnés Joseph Boadas, major, negociant y Joseph Simon, pagès del veïnat de Vall, del terme de esta mateixa vila; se dóna principi per ampliar y engrandir la iglésia parroquial y lo die vint del mes de agost de 1805 se posà la primer pedra qual posà lo rev. Pere Aventí, domer de dita parroquial iglésia, ab acistència de tots los demás sacerdots de la mateixa vila y lo frare de Sant Pere Cercada, al

pare Salvador Monbert, religiós de Sant Francesch y fill de esta vila, y altres capellans y religiosos casualment trobats en esta vila. Se posà dita primera pedra ab una solempníssima y devota professó ab lo tàlam major en qual sota de ell anaven tres sacerdots, y lo ajuntament aportaven las varas ab la cobla de músichs y moltas atxas y cabo y esquadra dels fusillers, y molts altres particulars que contínuament galajavan en alegria de tanta festa. Però lo concurs de gent de tota espècie no's pot contar de se tant y tant numerós. Y així ho notam nosaltres, los dits obrers per memòria dels que vindran en esta vila, vuy als 30 desembre de 1806.”

al fonedor Esteve Puig, de Girona. El 1881 es col.loca una imatge de Santa Florentina, obra de l'escultor Tomàs Picas, a la capella de la Concepció.

En els anys 1882 i 1883 es restaura l'altar major per l'escultor Salvador Murtra i el pintor Ramon Jordà, i el 1885 l'altar de Sant Isidre, pel daurador i pintor Joaquim Murtra. El 1890 es compra la

imatge de Sant Josep i l'any següent la de Sant Ponç, al gironí Murtra. El 1895 el pintor Antoni Ribó restaura la imatge de Santa Coloma i pinta el cambril. Finalment, el 1910 el mestre Aragonès construeix un orgue que encara es conserva avui dia.

El 1931 se celebra la Santa Missió. El 1935 es basteix l'edifici de l'Acció Catòlica o Casal Parroquial. L'any 1995 es restaurà la façana de l'església i l'exterior de la capella dels Dolors.

SANT SEBASTIÀ I EL PELEGRÍ DE TOSSA

10

*El pelegrí de Tossa
i acompanyants.*

28

L'actual església de Sant Sebastià ha fet cent anys. Abans era un recinte format per una capella, una casa-habitació per a l'ermità adossada i un porxo, que fou enderrocat en obrir-se la carretera de Sils.

El 1881 s'iniciaven les obres mercès a l'empenta de Mn. Joaquim Carbonell, capellà-custodi. La benedicció del nou temple es feia el 20 de gener del 1886. El 1895 es pintava tota la factura, però dos anys més tard es tancava per manca de sacerdot.

El 1900 es confia l'administració a Jaume Cañellas, ermità que fou fins al 1936 i que havia estat paborde molts anys. Des del 1903 cada diumenge s'hi celebrava missa.

L'any 1918, a petició de la ciutat, que patia l'epidèmia de grip, es fa per primer cop una novena a Sant Sebastià. Avui encara es realitza.

El 25 de juliol del 1936 l'edifici era saquejat. Convertit en forn col·lectivitzat de pa, el gener del 1940 reprén la seva funció religiosa, amb la celebració de la novena i la festa del sant. El vot del Pelegrí de Tossa cada any pren major relleu.

L'any 1942 la parròquia obria el Llibre del Pelegrí, on s'anota el nom del Pare Pelegrí i el nombre dels acompanyants, els quals signen juntament amb les autoritats locals i el rector.

A poc a poc el temple es va restaurar. El 1963 es construeix

un nou presbiteri. A final dels setanta es beneeix una imatge de Sant Sebastià, obra de l'escultor colomenc Josep Martí i Sabé, i s'obren les finestres que donen a la plaça. Des del 1980 l'encarregat del culte és el rector de la ciutat.

El Vot del Poble o Vot del Pelegrí de Tossa agermana la població marinera i Santa Coloma per la presència de l'església de Sant Sebastià. Molts són els colomencs que van a Tossa per acompanyar el Pelegrí i alguns també hi van descalços. Són molts més els que el reben davant la capella.

El Pare Pelegrí arriba vora les 6 de la tarda. És saludat pel rector i acompanyat al presbiteri. Hom resa el rosari i es dona la benvinguda als qui han fet el pelegrinatge. Acaba la funció amb el cant dels goigs i la veneració de la relíquia. El Vot s'ha complert.

Ja és tradicional que el Pelegrí faci la visita al Santíssim Sagrament de la parroquial, assistit d'uns pocs acompanyants que el segueixen a la rectoria. Allí són obsequiats i reben el certificat de compliment del Vot.

Pelegrí i acompanyants passen la nit a la fonda. Antigament s'havia fet ball en honor dels visitants. L'endemà, a les 7 en punt, se celebra a la capella de Sant Sebastià una missa, on es besa per darrer cop la relíquia. A 3/4 de 8 estan tots a punt per fer, a peu, el camí de retorn.

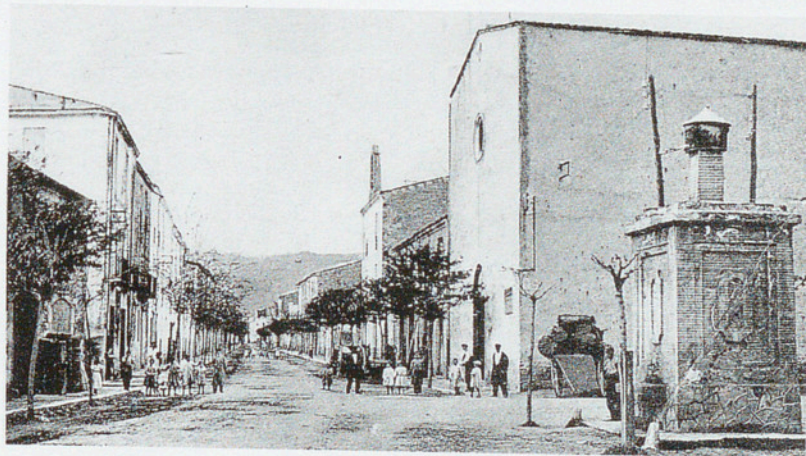
Assistents al pelegrinatge

1940:	56	1955:	190	1970:	272	1985:	789
1941:	74	1956:	244	1971:	287	1986:	719
1942:	80	1957:	246	1972:	290	1987:	670
1943:	102	1958:	288	1973:	391	1988:	570
1944:	81	1959:	227	1974:	526	1989:	818
1945:	48	1960:	146	1975:	375	1990:	1223
1946:	108	1961:	286	1976:	434	1991:	1380
1947:	130	1962:	267	1977:	431	1992:	936
1948:	120	1963:	248	1978:	360	1993:	1007
1949:	121	1964:	265	1979:	458	1994:	997
1950:	168	1965:	308	1980:	736	1995:	1119
1951:	125	1966:	282	1981:	471	1996:	1568
1952:	207	1967:	194	1982:	490	1997:	1033
1953:	130	1968:	280	1983:	560	1998:	1139
1954:	184	1969:	258	1984:	669		

Arribada del pelegrí de Tossa a Santa Coloma, el gener del 1986, acompanyat de les autoritats locals.

L'església de Sant Sebastià pocs anys després de la seva inauguració, el 1886. S'aprecia la plaça, amb una font pública, i l'edifici de l'hospital, amb l'espadaña de la capella.

COMUNICACIONS I ACTIVITATS PRODUCTIVES

11

*Auto de la companyia
de transport de la
Hispano-Farnense.*

30

Les descripcions que Francisco de Zamora, a final del segle XVIII, i Pascual Madoz, a mitjan segle XIX, han deixat de Santa Coloma i el seu terme, coincideixen en assenyalar la importància de la vila en el context comarcal. Ja des del segle XVIII el mercat era dels més importants del Principat en les transaccions de productes forestals, com ara rodells o fusta de boteria, o en fruits com pinyons, pomes, castanyes i cireres que, segons Zamora, s'exportaven a Maó, València i Cadis, entre altres llocs. Aquest mateix autor també informa de l'existència de fàbriques de teles de lli, mentre que Madoz assenyala que hi ha dues fàbriques de vidre. Segons

aquestes descripcions, l'economia del terme era prou compensada, i es disposava d'uns productes d'exportació que equilibraven les importacions de cereals i de vi, els principals productes en què era deficitària.

Aquests autors també indiquen el mal estat dels camins, tant els que arribaven a la vila com, en general, els de tota la comarca. El 1845 tots els camins que feien cap a Santa Coloma eren locals i només el de Girona era carreter; els de Vic i Arbúcies, pel coll del Moltó, i el de Llagostera a Olot, eren de bast. No era aquesta una circumstància excepcional a la Catalunya de l'època, però en les següents dècades la situació

tampoc tendí a millorar. La principal reforma fou l'obertura d'un camí carreter entre Santa Coloma i l'hostal de la Granota, on hi havia una parada de diligències de la carretera de França, i que passava per Riudarenes i Sils, obres iniciades el 1854 i que acabaren el 1868.

A final del segle XIX s'emprengué la millora de la carretera d'Anglès i Olot, però la de Sant Hilari i Vic, que l'ajuntament considerava indispensable per al desenvolupament forestal,

agrícola i comercial de la comarca, encara va tardar una mica més. L'any 1896, s'havia tramitat a les Corts espanyoles un projecte de carretera entre Girona i Vic, però l'inici de les obres s'ajornà fins al 1906, per finalitzar el 1914. Els canvis qualitius en les comunicacions, tot i les constants peticions de l'ajuntament, s'anaren fent ben lentament.

Per altra banda, la vila també va rebre diversos projectes per connectar-se al ferrocarril, tot i que cap d'ells s'arribà a realitzar. Primer fou, l'any 1856, la proposta d'una societat que volia construir una línia entre Granollers, Santa Coloma, Olot i Sant Joan de les Abadesses. Poc després, el 1858, l'ajuntament també es mobilitzà

per aconseguir que la via ferroviària de l'enllaç de Massanes a Girona s'apropés a Santa Coloma però, o no s'insistí prou o el projecte de la companyia ferroviària ja estava decidit, i el tren va passar per Sils i Caldes de Malavella i, per tant, prou lluny de la vila. Després de llargues negociacions amb la companyia, l'ajuntament aconseguí, pels dies que hi havia mercat o fira, una rebaixa del preu del bitllet del tren pels passatgers fins a Sils.

A partir dels anys seixanta es començà a parlar d'una línia ferroviària entre Sils, Santa Coloma i Olot, però finalment s'optà per fer-la des de Girona i Anglès, línia inaugurada el 1895. Mentrestant, el 1872, es

plantejà la possibilitat de construir una via de tramvia moguda per tracció animal des de Sils, projecte que el 1896 va tenir una nova versió de tracció elèctrica. Finalment, durant la Mancomunitat, l'ajuntament aconseguí introduir en els projectes sobre ferrocarrils secundaris el tram de Sils, Santa Coloma i Anglès, però aquesta iniciativa tampoc arribà a fructificar. D'aquesta forma, Santa Coloma va ser un dels pocs nuclis urbans de les comarques gironines que quedà apartat del ferrocarril.

La descripció que Botet i Sisó va fer de l'economia i de les comunicacions de Santa Coloma a principi del segle XX, no difereix molt de les de Zamora i Madoz: les activitats seguien voltant a l'entorn del mercat setmanal, i els productes d'exportació són els del bosc: rodells, fusta per a boteria i suro. Quant a les comunicacions, cal assenyalar l'establiment abans de 1910 d'un servei regular d'automòbil amb l'estació de ferrocarril de Sils; a més, hi havia dos serveis diaris de tartana a Sils, i un de setmanal a Anglès i a Vidreres.

*Tartana a la plaça
Farners a final
de segle XIX.*

L'EVOLUCIÓ URBANA

12

*Carrer
Camprodon.*

32

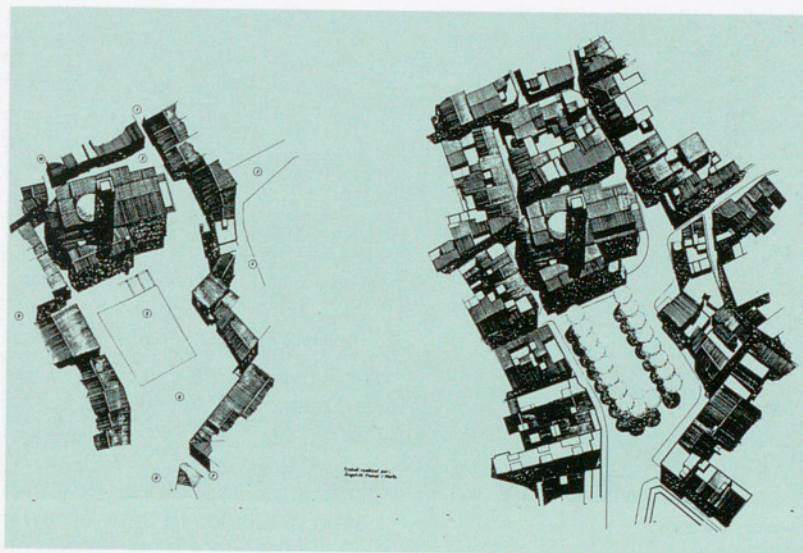
El nucli urbà de Santa Coloma de Farners començà a estructurar-se, entre els segles XVI i XVIII, a l'entorn de l'església parroquial i la casa Farners, i en ravals prop de l'església de Sant Sebastià i de la capella de Santa Maria de Bellver. La major part de les propietats eren dels Farners, dels Vilademany i del monestir de Sant Pere Cercada. De fet, la vila no arribà a prendre cos fins a final del segle XVIII, quan tenia unes 600 cases i, per exemple, s'urbanitzà la part alta del carrer del Prat amb la parcel·lació del camp de les Gallardes.

A partir de 1820, la vila creix cap a la zona del Firal, el carrer de Sant Sebastià i el carrer d'en

Joli, a l'hora que se segueix edificant en el carrer del Prat. Cap a mitjan segle, la vila tenia unes 780 cases i les edificacions han unit els ravals de Sant Sebastià i Santa Maria de Bellver amb el nucli central. Durant la segona meitat del segle XIX, dos fets acaben de configurar la forma urbana de Santa Coloma. Per una banda, tant el Firal com els jutjats atreuen el creixement a l'entorn i més enllà del carrer de Sant Sebastià, formant-s'hi un autèntic barri. Per l'altra, al centre, l'enderrocament de la casa Farners va permetre urbanitzar la plaça Major i la zona dels carrers del Prat i Calau. També s'obrí una travessia que connectava els carrers de la Verge Maria i Major

amb la plaça, la qual cosa facilità les comunicacions i donà major rellevància al carrer Nou (o de Jacint Verdaguer des de 1905), que esdevingué una alternativa per connectar el centre amb el barri de Sant Sebastià.

Altres reformes d'aquest període i principi del segle XX, foren el progressiu cobriment del torrent Merder, la urbanització de la carretera de Castanyet i l'obertura de la carretera de Sant Hilari Sacalm, factors que dinamitzaren l'antic raval de Santa Maria de Bellver,

*Representació parcial
de Santa Coloma a mitjan
segle XIX i actualment,
realitzada per Àngel M
Pomar Marín.*

pràcticament estancat al llarg del segle XIX. La presència d'un molí fariner, d'una serreria i de l'escorxador, la configuren com a zona industrial i de serveis, com es confirmà amb la construcció de les escoles. Finalment, l'edifici de la Caixa de Pensions i la biblioteca acaben de modelar la ciutat que, els anys 1920, tenia un miler de cases i que, en les dècades següents, va tenir molt pocs canvis.

*El carrer
d'Anselm Clavé.*

*A la dreta,
el carrer del
Raval.*

FIRES I MERCATS

13

*Vista de la Plaça del Firal
en un dia de fira de bestiar.*

34

Santa Coloma ha estat sempre una vila de mercats i fires. Des del 1344 tenia prerrogativa reial de celebrar mercat, que quedà establert el segle XVIII en el dilluns de cada setmana.

El lloc on s'han aplegat els comerciants veïns i foranis ha estat sempre el mateix, a l'entorn de l'església parroquial. L'ajuntament prohibia posar parades fora del "siti destinat a l'efecte", on es llogaven els taulells, excepció feta dels veïns, que podien vendre els fruits de la seva collita a les entrades de les cases.

A més dels taulells, el municipi també cobrava el dret de les mesures de gra i fruits. Els dies

de mercat i fira el preu era més barat: la meitat per als forasters i gratuït per als veïns. El 1708 s'instal·laren unes mesures de pedra per gra sota un porxo que les aixoplugava. El dret s'arrendava al major postor i comportava un ingrés important per a l'erari municipal, ja que eren moltes les transaccions realitzades.

El mercat centrava l'economia colomenca. El testimoni de Zamora, en el seu viatge per terres gironines, diu que és "de los más concurridos, y único en cuanto a la madera de botas. Véndese mucho trigo y otros granos, y especialmente volatería, huevos y caza para el consumo de Barcelona, que viene a importar cada día mil y

doscientas libras. Finalmente es uno de los pueblos del Principado en que se trasbalsa más dinero y vive la gente más acomodada".

El 1891, un cop recuperada la plaça Farners per al mercat, l'ajuntament decideix fer un porxo "para guarecer al público en las inclemencias del tiempo en los días de mercado". El projecte, obra de Josep Gallart, fou adjudicat a Francesc Boades per 1840 PTA. El 1909 s'enderroquen per ordre municipal donada l'amenaça de

runa. No havien arribat als trenta anys de vida. El consistori posa un nou projecte a pública subhasta. El resultat és un porxo d'estructura metàl·lica. Les actuals arcades daten del 1957-58.

A més dels dilluns, la importància dels productes de la

*Plaça del Firal
a començament
del segle XX.*

tardor (castanyes, pomes, bolets, caça) comportà que s'ampliessin els dies de mercat als dijous durant els mesos de setembre, octubre i novembre.

“Amb tot, Santa Coloma, com en altres temps, el dilluns fa més festa que el diumenge; els cafès s'omplen, els cinemes funcionen i les companyies teatrals donen representacions a la tarda. Santa Coloma, per tradició, té establerta la setmana de cinc dies”.
(4-XII-1932)

VILA, Pau, Visions geogràfiques de Catalunya. vol.II. Barcino, Barcelona 1963, pàg.43 “Santa Coloma de Farners”.

Les fires forestals i de bestiar no eren menys importants. Celebrades per Sant Macià (24 de febrer) i Sant Salvador (18 de març), eren dies de gran brogit ciutadà. Arribaven venedors i compradors d'arreu. El 1830 de Sant Salvador es traspassà a Sant Josep, l'endemà; i, en el segle XX, del 24 al 25 de febrer, fins a la seva desaparició.

El lloc de celebració també ha continuat la tradició al llarg dels anys, l'actual plaça del Firal. Lloc de les eres de la vila, s'acondicionà especialment per a les fires l'any 1924, quan restaven pocs anys d'autèntic esplendor.

*Vista del mercat
a la plaça Farners
a finals del segle XIX.*

LA VIDA MUNICIPAL AL SIGLE XIX

14

*Vista de Santa Coloma de Farners
pels vols de 1933.*

36

La vida política de Santa Coloma de Farners al llarg del segle XIX es caracteritzà per la dinàmica imposada pel liberalisme, per les constants penúries de l'administració municipal, i per algun o altre fet que trencaren la tranquil·litat de la població. Ja s'ha parlat de la guerra del Francès i dels saqueigs de les tropes napoleòniques. Durant el Trienni Liberal, la vila jurà la constitució, celebrà les primeres eleccions amb sufragi censatari i armà una companyia de la milícia nacional.

Poc després, durant l'aixecament dels malcontents de l'estiu de 1827, el tinent Josep Jofre, al cap d'una partida de gent armada, va entrar a la

vila, va fer presoners tots els membres de l'ajuntament i els obligà a obrir les arques municipals, emportant-se els diners del comú. L'anècdota es representativa de la situació d'inseguretat que els pobles i ciutats catalanes es trobaren durant bona part del segle XIX, quan una llarga sèrie de fets bèl·lics s'anaren encavalcant: a la guerra dels Malcontents (1827), seguí la Primera Guerra carlista (1834-1840), la guerra dels Matiners (1847-1848) i, finalment, la Tercera Guerra carlista (1872-1875). En alguns d'aquests moments crítics, l'església parroquial serví de caserna per als soldats forans.

L'any 1828 es constituïen a Catalunya 21 alcaldies majors

amb dependències d'administració de justícia; una d'elles fou Santa Coloma que, uns anys després, el 1842, fou confirmada com a cap de partit judicial. La presència dels jutjats, la notaria i el registre de la propietat suposà també que establissin residència a la vila notaris, advocats, passants, escrivans i un destacament regular de forces de seguretat, tant esquadres com, posteriorment, la guàrdia civil.

La legislació liberal - especialment la llei d'ajuntaments de 1845- va

reservar als municipis atribucions ben concretes sobre hisenda, obres públiques i reclutament de quintes, entre d'altres, que si bé donaven més rellevància als consistoris, ben aviat també els suposà una càrrega ben feixuga. Així, al llarg de tot el segle, l'ajuntament tingué greus problemes per poder realitzar les obres d'infraestructura mínimes: carrers, subministrament d'aigua, clavegueres, etc. Qualsevol tasca o iniciativa empresa pel consistori semblava allargar-se de forma indefinida com, per exemple, les obres de soterrament del torrent Merder, que feia de claveguera tot travessant bona part de la vila

abans d'arribar a la riera pel passeig de Sant Salvador; el torrent Merder era de les primeres coses que qualsevol foraster veia -i olorava- en arribar a Santa Coloma. Aquestes obres varen durar diverses dècades i, a principi del segle XX, encara no s'havia soterrat del tot.

L'ajuntament també tenia competència sobre sanitat i beneficència, que en part compartí amb ordes religioses. Primer fou l'hospici de Nostra Senyora de Bellver, situat al raval, que era a cura dels franciscans de Sant Salvi, fins que el 1836 es va enderrocar. Hi havia també un petit hospital civil darrera de l'església parroquial, però, a principi de segle, se'n construí un de nou prop de l'ermita de Sant Sebastià. Era un hospital petit que en moments que es declarava una epidèmia, com les de còlera de l'agost de 1854 i de juliol de 1885, aviat quedava desbordat; en moments d'alerta com aquests, calia habilitar un llatzaret o lloc per passar la quarantena, com ara el mas Oliveres del veïnat de Vall.

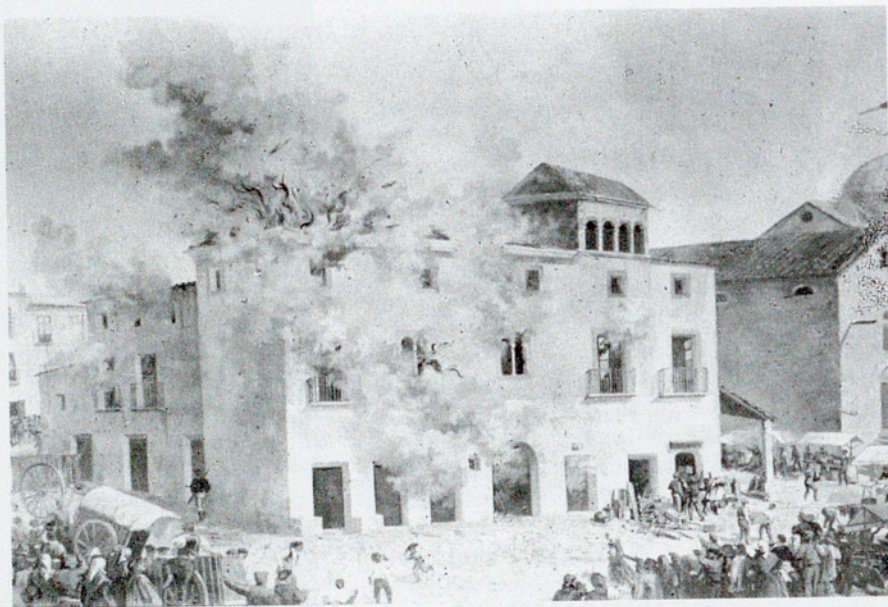
Campanar de l'església parroquial.

Làpida que es conservava a l'antic hospital de Santa Coloma.

Una altra de les tasques que empenqué l'ajuntament fou la plantació de plàtans a l'entorn de la font de Sant Salvador, iniciada l'any 1865, que va donar peu a l'actual parc. Les millores, com la construcció d'un pont per sobre la riera l'any 1903, foren constants en aquest indret que anava esdevenint emblemàtic de la població.

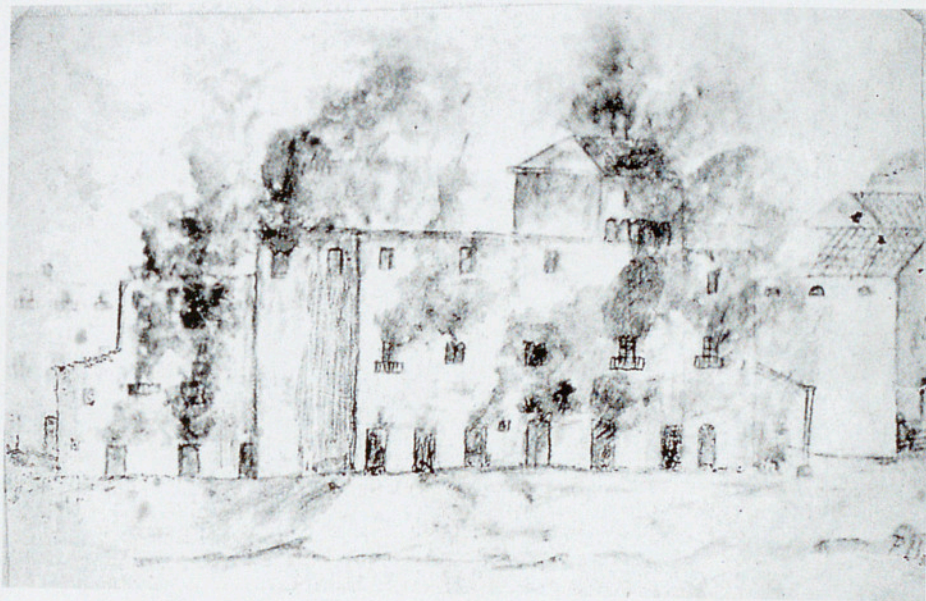
LA CASA FARNERS

Quadre de l'incendi de la casa Farners, obra del pintor Antoni Ribó (original desaparegut).

La família Farners estava vinculada al terme des del segle XII, quan ja els trobem com a senyors del castell. A final de l'edat mitjana o principi de la moderna, varen edificar una gran casa senyorial de dos pisos i torre al lloc on actualment hi ha la plaça Major, just davant de l'església parroquial, on tenien establerta la seva residència encara que també tenien una altre casa a Girona. Durant la Tercera Guerra carlista, el terme municipal va ser lloc de pas de les columnes dels exèrcits carlí i governamental, com durant l'any 1872 quan la columna de Francesc Savalls es mogué freqüentment per les Guillerries i el Collsacabra; Viladrau i Sant Hilari Sacalm foren pobles on Savalls sojornà sovint, com també Sant Miquel de Cladells i Castanyet.

Dos anys més tard, el juny de 1874, el mateix Savalls al front d'una columna carlista s'apoderà de la vila i hi instal·là un lloc de comandament. Durant l'atac, els carlistes assetjaren la casa Farners, on s'havien refugiat els defensors. El casalot quedà parcialment incendiat, però Savalls va manar apagar el foc. Uns mesos després, a mitjan octubre, els carlistes assaltaren de nou la casa Farners i li prengueren foc definitivament. En aquesta acció, també s'enderrocà el cobert de les mesures del mercat, que l'ajuntament tenia instal·lat a la plaça. Un mes més tard, el 25 de novembre, el comandament carlista exigia a l'ajuntament que aportés 10 carros i 20 peons diàriament per completar la demolició de la casa i la neteja de les runes.

*La casa Farners cremant
l'1 de juny de 1874. Apunt
del natural pres per Pere
Borrell, veí de Santa
Coloma.*

39

L'espai que deixà la casa Farners es va aprofitar per ampliar la plaça Major -tal com s'acordà en un ple extraordinari el dia 21 d'abril de 1880, quan també es considerà l'obra d'interès públic-, tot i que el consistori va haver d'entrar en un plet judicial amb els hereus de la casa, els marquesos del Castell de Torrent i senyors de Cruilles, els quals demanaven una indemnització i la venda dels terrenys. Finalment, el 1884, l'ajuntament s'avingué a pagar als propietaris del solar la quantitat de 30.000 pessetes, en sis anualitats. Aleshores s'enderrocà les restes de fortificacions que quedaven tant de la casa Farners com de l'església parroquial, i s'amplià la plaça, la qual cosa fou molt beneficiosa per al mercat.

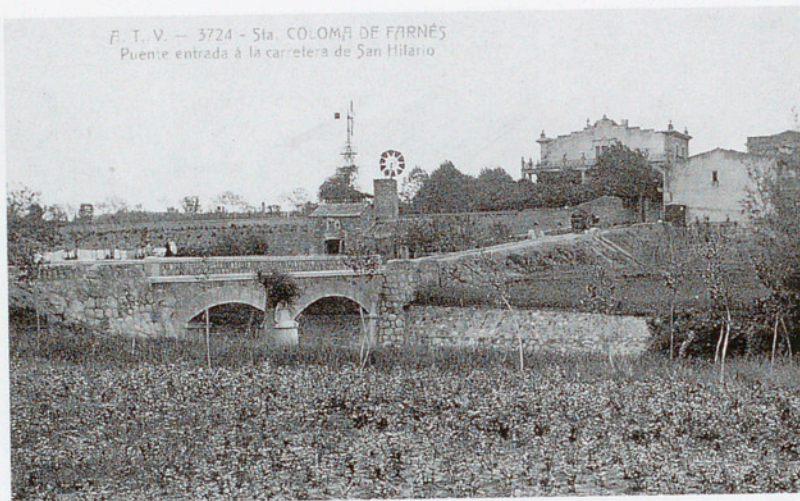
"...la tarde del domingo último fue invadida por las fuerzas carlistas existentes en esta villa al mando de

Savalls, la casa del M. I. S. Marqués del Castillo de Torrente conocida por casa Farnés y que empezando por destrozár las tapias de ladrillos con que habían sido cerrados los portales que en el primer incendio habían sido quemadas sus puertas, se habían introducido el tropel en el edificio a la presencia de sus Jefes, pegando fuego y rociando con petróleo la parte del edificio que la otra vez pudo salvarse (...) hasta las altas horas de la noche del mismo día las espresadas fuerzas carlistas se ocuparon en el derribo de paredes y tabiques, de trozos de balcones, puertas y ventanas, las herramientas de los cuales se sustraían y que a todo esto también se ha presenciado, si se quiere con satisfacción, de que ní uno tant solo de estos habitantes haya tomado parte en los hechos..."

Actes municipals, sessió extraordinària del 14 d'octubre de 1874

LA RESTAURACIÓ

15

*Pont d'entrada a Santa Coloma,
a la carretera de Sant Hilari.*

40

Els primers anys de la Restauració contemplaren diversos intents d'insurrecció duts a terme per l'oposició republicana a la monarquia borbònica. Un d'aquests aixecaments el protagonitzaren el comandant Ramón Ferrándiz i el Manuel Bellés de la guarnició de Santa Coloma de Farners, que la matinada del 28 d'abril de 1884 es manifestaren a favor de la república i abandonaren la caserna. Hores després eren capturats a Castellfollit de la Roca i conduïts a la presó de la caserna de Sant Domènec de Girona. Se'ls formà un consell de guerra i el 28 de juliol foren executats. Els fets, que situaren Santa Coloma

com a protagonista passiva, mobilitzà una gran quantitat de peticions d'indult, entre les quals també hi havia la de l'ajuntament de la vila.

L'aixecament de Ferrándiz i Bellés fou poc més d'una anècdota en una vila on l'estabilitat fou el que més la caracteritzà al llarg de la Restauració. De fet, prou problemes hi havia per anar millorant els serveis més indispensables, o per crear-ne de nous, com ara el manteniment dels camins, la pavimentació i empedrat dels carrers, el subministrament d'aigües, la xarxa de clavegueres, la instal·lació elèctrica, l'escorxador, les escoles, el cementiri, etc.

La impotència municipal era evident quan, per exemple, reclamava la instal·lació d'una central de telègrafs connectada a la estació de Sils el 1890, el 1893 o el 1895. O quan decidí que era de la major urgència construir un nou escorxador el 1884 ja que l'antic, en el carrer de la Verge Maria, "hallándose como se halla situado casi en el centro de la población, es un centro amenazador contra la salubridad pública por contener un verdadero foco de hedor, por la carencia del agua continua que tan necesaria le es y

escasos medios de ventilación por su especial situación” (sessió del 6 de juliol de 1884). Tot i així va caldre esperar fins la dècada següent per poder inaugurar el nou escorxador, al raval de la vila.

Fins i tot la seu del consistori, en un modest edifici darrera de l'església parroquial, reunia ben poques condicions, però no s'adquiriren noves dependències municipals fins a principi de segle, quan s'aconseguí comprar la casa del Delme després de moltes negociacions amb els antics propietaris. L'ajuntament, però, s'acabà translladant a un edifici llogat al carrer del Centre.

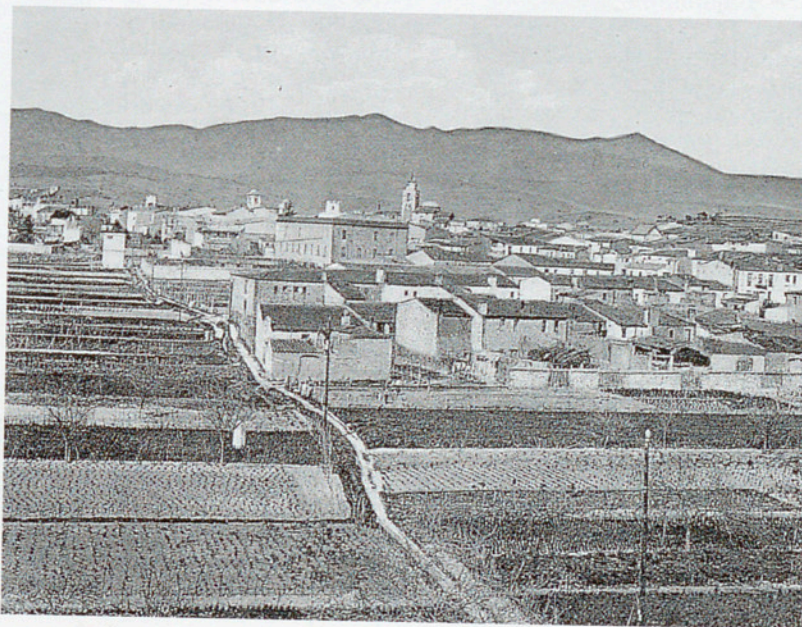
A partir de 1895 es varen fer les primeres proves d'enllumenat públic amb electricitat. El proveïdor de fluid elèctric era la farinera d'en Font, propietat de Ramon Matas i Rodés, que havia incorporat tant la força de vapor com una turbina per generar energia. Així, el mateix Matas oferí a l'ajuntament aquesta possibilitat i s'encarregà del subministrament fins que, el 1917, la companyia Energia Elèctrica de Catalunya SA va aconseguí la concessió municipal per estendre la xarxa a tota la zona urbanitzada.

Els equipaments culturals arribaren més lentament. El tema de les escoles públiques

preocupà sovint al consistori, que era conscient de la provisionalitat dels locals del carrer del Prat i, posteriorment, del carrer Verdaguer, durant la segona meitat del segle XIX. Però no fou fins l'any 1919 quan s'arribà a un conveni amb la Caixa de Pensions de Barcelona per a la construcció de les escoles a l'avinguda del parc de Sant Salvador. Igualment es parlava des de 1906, dins d'un projecte de foment de la instrucció pública, de la conveniència de fer una biblioteca pública “al objeto de disminuir el número exorbitante de analfabetos de esta villa y su término”, però va caldre esperar

fins al 1923 i la bona disposició del director de la Caixa, Francesc Moragas, per poder-se realitzar el projecte. A partir de 1905 i, especialment, durant els anys de la Mancomunitat, l'ajuntament va poder concretar molts dels projectes que s'havien anat ajornant anteriorment, tot i que encara quedaven molts serveis urbans pendents. L'arribada del telèfon l'any 1920 assenyala, tot i així, la consolidació d'una seria de serveis bàsics.

Vista general de Santa Coloma.

L'AJUNTAMENT I ELS ALCALDES

16

*Josep M. Iglésias i d'Abadal,
alcalde de Santa Coloma els
anys 1912-1913 en una
fotografia del 1935.*

42

L'ajuntament de Santa Coloma de Farners, al llarg de la Restauració i de la dictadura del general Primo de Rivera, va ser dirigit, primer, per les forces polítiques dinàstiques i, després, des de principi de segle, per la Lliga Regionalista. Els sectors conservadors de la ciutat, doncs, monopolitzaren el govern municipal tot i que existia una minoria d'oposició republicana que, a principi dels anys vint, arribà a aconseguir l'alcaldia.

Es incorrecte parlar de caciquisme respecte a Santa Coloma de Farners, principalment per la manca d'un cacic paradigmàtic -com ara l'Alfons Sala a Terrassa, o els

Riu i Pariquet a les terres de ponent-. Només Manuel Barrera i Verdaguer va repetir fins a tres vegades com a alcalde entre 1904 i 1915, en el període de major hegemonia de la Lliga Regionalista. Aquest partit a Santa Coloma defensava els interessos dels propietaris de terres -com ara els Iglésias, els Massaneda o els Taberner, que sovint estaven en el govern municipal-, i de la burgesia urbana.

Tot i que en el mes de setembre de 1906 el rei Alfons XII li concedí el títol de ciutat, un ajuntament petit com el de Santa Coloma tampoc permetia gaire marge a l'actuació política. Es tractava principalment d'una institució

de gestió: administració de les contribucions i impostos en delegació de l'estat, del reclutament de quintes i, segons el que permetien els pocs recursos que quedaven per al municipi, procurar-los administrar correctament en obres públiques per millorar els serveis de la ciutat i el terme.

Alcaldes de Santa Coloma de Farners (1876-1931)

1876-1881	Salvador LLUCH	1909-1911	Joan FÀBREGAS I PLANAS
1882-1885	Francesc RABASSA	1912-1913	Josep M. IGLESIAS i DE ABADAL
1886-1891	Jeroni PUIG	1914-1915	Manuel BARRERA i VERDAGUER
1891-1895	Joan COROMINAS i MUXACH	1916-1917	Joan LLINÀS i COLL
1895-1897	Francesc VALLICROSA i FORTET	1918-1919	Josep M. PUIG i JANER
1898-1900	Antoni ALEMANY i AULET	1920	Miquel CAIRETA
1901	Josep VERGÉS i BAJO	1920-1921	Josep PRAT i GRABALOSA
1902-1903	Josep BOIX i ESTANY	1922-1923	Josep CARÓS i VIDAL
1904-1905	Manuel BARRERA i VERDAGUER	1923-1925	Ricard VIDAL i DELÀS
1906	Josep FÀBREGAS I PLANAS	1925-1929	Pere COSTA I FURTIÀ
1907-1909	Manuel BARRERA i VERDAGUER	1929-1931	Josep CARÓS i VIDAL
1909	Josep COROMINAS i SALVADOR		

*Pere Costa
Furtià
(1892-1930),
alcalde de
Santa Coloma
del 1925
al 1929.*

*Josep
Carós
i Vidal, alcalde
del 1922-23 i
del 1929-34*

ELS SECTORS SOCIALS

17

*Taller de la impremta
Artes Gráficas.*

44

L'estructura social de Santa Coloma de Farners al llarg del segle XIX tingué uns canvis ben significatius. El padró de 1838 assenyalava, sobre una població activa de 828 habitants, un clar domini del sector primari, amb el 52 per cent, seguit del sector secundari, amb el 25 per cent, i el terciari, amb un 23 per cent.

La distribució socio-professional de 1838 mostrava, doncs, un domini clar de la població camperola, tot i que era prou significatiu el pes que aleshores tenia el sector terciari, amb una notable presència de traginers. Entre les activitats artesanals i industrials, destacaven sobretot els teixidors, però també una completa representació d'oficis

menestrals com ferrers, mestres de cases, fusters, sabaters, corders, sastres, etc. Finalment, cal destacar que hi havia un sector vinculat directament amb l'explotació forestal, format per serradors, pinyoners, carboners i esclopers, però relacionat bàsicament amb el sector primari i sense un evident desenvolupament en les activitats artesanals o comercials.

El padró de 1901, que recull una població activa de 1.591 persones, mostra una distribució socio-professional ben diferent. Per una banda, el pes del sector primari s'ha mantingut o fins i tot s'ha reforçat, en englobar el 55 per cent del padró, mentre que el sector secundari s'ha reduït clarament en no arribar al 15 per

cent, i el sector terciari va ser el que tingué un creixement més significatiu, en sobrepassar el 30 per cent de la mostra.

El manteniment o lleuger augment del sector agrícola i forestal, és un símptoma de pervivència d'una estructura social tradicional en un país en el qual la industrialització s'havia difós àmpliament. A més, gairebé la meitat de la població activa de Santa Coloma figurava com a jornalers agrícoles (un total de 752 individus), si bé probablement també es dedicaven a activitats forestals o artesanals sense qualificació. Cal assenyalar, dins d'aquest sector, la presència de

47 pagesos de mas o hisendats, o sigui, propietaris de terres, i en l'explotació forestal a 37 serradors, 19 rodors i 15 esclopers.

El descens de les activitats artesanals i industrials suposà la desaparició dels teixidors i d'altres professionals vinculades a la producció tèxtil; el manteniment dels oficis artesanals i, especialment, l'aparició d'un sector de la producció vinculat a l'explotació forestal: els boters i els tapers.

El sector terciari va ser el que experimentà un increment més significatiu d'efectius. L'increment de comerciants, de botiguers i del sector de l'alimentació - flequers, confiters i carnisers - cal relacionar-lo amb la vitalitat del

mercat al llarg del segle XIX. En aquest sentit, la vila va saber aprofitar bé el paper que se li reservava com a mercat comarcal. Igualment, en ser seu de partit judicial, es desenvolupà el sector de professions liberals format per advocats, escriptors, notaris, procuradors, farmacèutics, metges, mestres i estudiants. Aquest sector, juntament amb els propietaris de terres, formaven la burgesia o classe alta de la vila; també donava feina a unes 80 serventes en el servei domèstic.

El sector forestal i el seu notable desenvolupament al llarg del segle XIX, era la característica distintiva de la producció colomina.

Serradors, rodors i tapers configuren el nucli del sector

Distribució de la població activa de Santa Coloma de Farners (en percentatges)

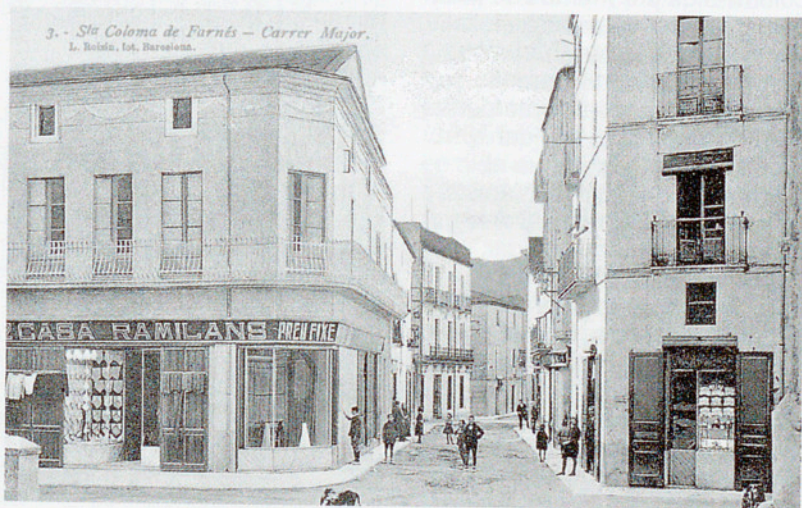
	1838	1901
sector primari	52,2	55,0
sector secundari	25,2	14,6
sector terciari	22,6	30,4
total	100	100
individus de la mostra	828	1.591

nota: no s'inclou la població dels veïnats de Sant Pere Cercada ni Castanyet.

Font: Padrans d'habitants. AHCSF

forestal, amb vinculacions a tots els sectors de la població activa ja que, entre els comerciants, cal assenyalar la presència de diversos tractants en fusta, carbó o suro. Va ser un sector que propicià l'aparició d'alguna fàbrica, com ara la Casa Coll, fundada el 1850 per Gaspar Coll i Salvador Viader en el carrer del Prat, que es dedicava als fruits secs -avellanes, ametlles i, especialment, pinyons-. El 1902 disposava d'una màquina a vapor i de premses hidràuliques per trencar closques dels fruits secs. Igualment les serraries, tant en el mateix poble com en el veïnat de Vall o a Castanyet, disposaven de força de vapor o elèctrica.

Santa Coloma
Carrer Major.

LES ENTITATS LÚDIQUES I CULTURALS

18

46

Al segle passat tenim notícia de la creació de quatre entitats a Santa Coloma: "El Casino Farnense" (?-1874), el "Círculo de la Unión Farnense" (1882-1892), el "Centro de Católicos" (1885) i el "Círculo Columbense" (1898-1988).

El Casino tenia com objectius la lectura, el joc i l'organització de balls. Era un centre lúdic que comptava el 1866 amb 86 socis, membres de professions liberals i classes dirigents. El 1874 la seu de l'entitat (actual can Panxo), davant de la casa Farners, restava molt malmesa per la destrucció dels carlins de dit edifici, caserna dels liberals. El capital de l'entitat, que decideix disoldre's, es paga al

cafeïer, Francesc Fontdevila (a) Panxo, perquè restauri el cafè. El 1882 és el propi Fontdevila qui funda, amb vint-i-nou colomins de pro (homes de lleis, comerciants i hisendats) el "Círculo de la Unión Farnense". Actua de secretari Ramon Rosquelles, que participarà en el negoci del cafè a partir del 1891. La seu és la mateixa que el Casino, a l'igual que el pianista, Bonaventura Frigola, i el desig lúdic: llegir la premsa, jugar, escoltar música i ballar. La ideologia republicana era majoritària, si bé aglutinava gent de molt diversos pensaments, situació que comportava acalorades discussions. La seva vida fou efímera. L'any 1892, amb 109 socis, tancava les seves portes.

Components de la Societat Coral de l'Artística Farnense al pati de l'Hotel Central, el 23 d'abril, dia de Sant Jordi, de l'any 1916.

El 1885 té la seva fundació una societat de caire formatiu religiós: el "Centro de Católicos". El reglament estableix reunions periòdiques i conferències mensuals, a la vegada que la formació d'una biblioteca i d'una coral. N'és l'ànima Manuel Aragó i en són socis fundadors vint-i-nou prohoms colomins. El president és Josep Oller i Vidal, el secretari Francesc Soler, el tresorer Manuel Aragó i els dos vocals Joaquim Barril i Josep Escarrà. El 1890 aproven un nou reglament i un nou local, al carrer Nou. El president és Joaquim M. Iglésies.

El 1898 s'inaugura el "Círculo Columbense", hereu dels dos primers, anomenat el casino dels senyors en la seva primera etapa. Té el domicili al carrer Vall, 9 - Travessera de l'Hospital, 1. L'objectiu és el mateix que els predecessors, en paraules transcrites del reglament, "el lícito recreo de los socios del mismo, proporcionando bailes, conciertos, funciones de teatro, lectura de periódicos y juegos permitidos por la ley". Es prohibeixen expressament les discussions polítiques i religioses, motiu del tancament de l'anterior societat. S'acorda subscriure's a diaris de tots els partits polítics legals, però vigilant no siguin "antimorales y anticatólicos".

La primera junta, elegida l'1 de desembre, la formen Emili Barril, Manuel Capdevila, Francesc Sala, Francesc Català, Ferran Vilallonga, Manuel Barrera i Carles Calàs. Junta directiva que canviarà la meitat dels seus membres cada any. També es formaran juntes de les comissions de teatre i ball. El 1903 es traslladen al carrer Anselm Clavé.

El 1903 es funda la "Societat Coral La Artística Farnense", coneguda com la Societat, amb

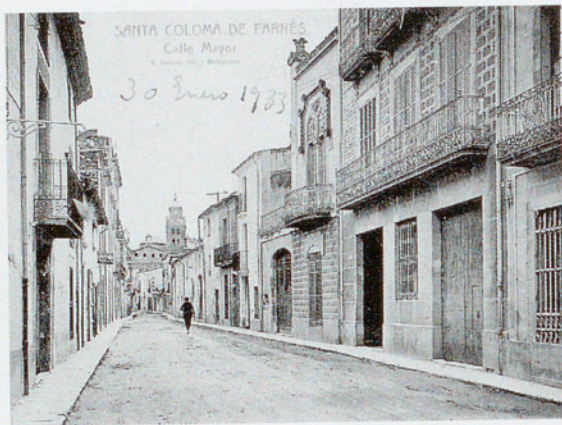
Reglament de l'any 1921, de la Societat Coral Artística Farnense.

Els participants de les caramelles de la Pasqua del 1961, en la festa del Cor a Farners.

seu al carrer del Beat Dalmau. De gran base social, tenia com activitat principal el cant, "siendo enteramente ajena a la política", però no descurava l'esperit lúdic de les anteriors. Aquesta per a les classes majoritàries.

Al llarg de la seva dilatada història, truncada per la guerra civil, modificà el reglament diversos cops (1909, 1915, 1919 i 1921), però sempre amb semblants objectius. La Societat establirà la festa del "Coro" des del 1904 i aixecarà l'envelat per la festa major.

ELS NOMS DELS CARRERS

El carrer de Raval, a principi de segle, un dels molts vials que ha conservat el seu nom al llarg del temps.

Plaça davant l'església parroquial de Santa Coloma.

En el perímetre del casc antic localitzem una trentena de carrers que al llarg del temps han comptat amb diferents denominacions. Els números de les cases i les plaques dels carrers que l'ajuntament va col·locar per primera vegada l'any 1859, que més cops s'han modificat són les de la Plaça del Firal, batejada com Plaça d'Orient, Plaça de la Llibertat i Plaça 3 de febrer (dia de l'entrada de les tropes franquistes). I la de la Plaça Farners. Amb poc més de cent anys d'existència, ha estat en un primer moment la Plaça del Creuet o dels tossinos, per passar a tenir un caràcter polític:

Plaça de la Constitució, de la República i del "Generalísimo".
Més antics foren els canvis del vial Campjolí o Can Joli per Anselm Clavé; Alba o Aurora per Francesc Camprodon; Nou per Jacint Verdaguer; i Vall per Pare Rodés. Com a exemple, podem parlar del primer. El carrer Anselm Clavé és a petició de la coral de l'Ateneu Popular feta el 1917. El Carrer Major es dedicà a Francesc Macià, i després de la guerra, a "José Antonio". La llengua varia segons els governs, amb algunes traduccions errònies. Així, el carrer de

Carrer Major de Santa Coloma als anys vint.

Començament del carrer Sant Sebastià l'any 1916. A l'esquerra la casa Bofill, de l'arquitecte Bassegoda, i, a la dreta, el carrer de Vall, avui Pare Rodés.

Prat fou conegut per "prado"; el Batlle per "Baile" i de Dalt per "alta".

Alguns carrers s'han mantingut invariables més d'un segle: Sant Sebastià, Delme, Calau, Centre, Raval, Hospital, Sant Joan, Creu, Girona, Violeta, Malva, Rosa i Clavell.

L'eixample urbanístic efectuat a partir dels anys seixanta aportà noms geogràfics (rius, muntanyes, vents, comarques i les seves capitals de la demarcació gironina), personalitats de Catalunya (literats, metges, músics, pintors, polítics) i fills il·lustres de Santa Coloma, sense oblidar advocacions religioses i noms xilens fruit de

l'agermanament amb Iquique (1976).

Els primers anys de segle, marcats pels canvis polítics de la República, la guerra civil i l'etapa franquista, són l'època amb majors canvis. El 27 d'abril del 1939 es canvien els noms dels carrers que seran oficials fins l'1 de novembre del 1979, quan s'estableix el nomenclàtor actual.

De fet, el 1970 s'assignen a Can Malladó noms amb grafia catalana (Pompeu Fabra, Abat Oliva, Joaquim Ruyra, entre altres); i el 18 de novembre de 1974 l'ajuntament demana al govern civil de Girona la possibilitat de rotular els noms dels carrers en català, sense obtenir-ne resposta.

LA SEGONA REPÚBLICA

19

Dues imatges de l'enterrament de l'alcalde Josep Carós Vidal el 26-XII-1935.

50

La Segona República s'inicià a Santa Coloma de Farners amb la continuïtat en el govern municipal, la qual cosa és ben representativa del poc trasbals que va suposar aparentment el canvi polític. El cap visible i carismàtic d'aquest govern era el republicà Josep Carós i Vidal, alcalde durant el bienni 1922-23, i des de 1929 fins a l'octubre de 1934. Josep Carós fou elegit per una àmplia majoria de vots en les eleccions municipals de 1931 i de 1934, període en el qual governà Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), amb el recolzament de la Unió de Rabassaires. La minoria de la Lliga Catalana, encapçalada per Josep M. Iglesias i

d'Abadal, va fer una implacable oposició al govern municipal.

La gestió municipal va tenir un caràcter més polític, però també més pragmàtic en emprendre iniciatives. Així, en fer la comissió de Foment un balanç de les obres que calia realitzar urgentment, van sorgir de nou les mancances en serveis que arrossegava la ciutat, com ara el subministrament de l'aigua, la xarxa de clavegueram, la pavimentació i empedrat dels carrers, etc. En el cas del subministrament de l'aigua, tema que havia preocupat constantment a l'ajuntament al llarg de més de cent anys, la situació era tal que, com a mesura d'urgència, el govern municipal acordava el 13 de març de 1933 "a fi de facilitar l'us de

l'aigua a les barriades extremes de la població, habitades en general per famílies obreres i menesteroses no poden fruit d'aigua en el seu domicili, (...) la col·locació de les fonts públiques necessàries".

Alcaldes:

1931-1934: Josep Carós i Vidal.
Octubre de 1934 a maig de 1935: Josep M. Oller i Serra (alcalde gestor).
Maig de 1935 a febrer de 1936: Joan Mujal Casanovas.
Febrer de 1936 a juliol de 1936: Domènec Noguer i Rovira.

Les deficiències en els serveis no eren només als barris perifèrics, sinó també al centre de la ciutat. Un altre projecte que s'emprengué fou la instal·lació del subministrament d'aigua, de les clavegueres i la pavimentació dels carrers Major i Jacint Verdaguer; en aquestes cas, trencant amb la tradició anterior on cada obra es feia independentment, la comissió municipal assenyala la conveniència d'emprendre conjuntament totes aquestes reformes.

La tasca de govern de l'equip de Josep Carós, entre els quals també sobresortien gent com Domènec Noguer i Rovira, portaveu municipal i cap de l'Ateneu Republicà, o el representant de la Unió de Rabassaires Josep Turón i Mir, quedà brusquement interrompuda l'octubre de 1934, arran dels

fets del Sis d'Octubre. El dia 13, un tinent de la guàrdia civil entrava a l'ajuntament i "en cumplimiento de órdenes de la superioridad daba por destituidos de sus cargos a los sres. alcaldes i concejales que forman la mayoría de Esquerra Republicana de Catalunya". Poc després, el dia 31 d'octubre, es detenia i s'empresonaven Carós i diversos regidors (Noguer i Rovira, Mas i Callicó, Serra i Trias), i altres caps polítics d'esquerra, com Joan Palau i Pedrosa, cap del Casal del Poble i del Sindicat Agrícola i Cooperatiu, o Joan Cufí i Vilageliu, del Sindicat de Roders. Els tres mesos d'empresonament a Girona agreujaren la salut de Josep Carós, que morí poc després de sortir-ne, el 1935. L'octubre de 1936, quan Lluís Mon i Pasqual assumí l'alcaldia, li féu un sentit homenatge.

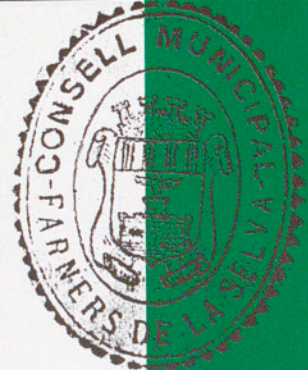
L'homenatge a Carós

"té un sentit record pel conveí traspassat que tanta falta ens fa en aquests moments el popular ex-alcalde en Josep Carós i s'acorda per unanimitat que en memòria i recordança de la seva bona obra es col·loqui el seu retrat en aquest Saló de Sessions"

Actes municipals, sessió del 16 d'octubre de 1936

El govern municipal entre l'octubre de 1934 i el febrer de 1936, quan es rehabilità l'ajuntament elegit el gener de 1934, recaigué primer en mans d'un alcalde-gestor, en Josep M. Oller i Serra i, a partir de maig de 1935, en el republicà radical Joan Mujal i Casanovas; la minoria de la Lliga es mantingué en el consistori. Poques iniciatives s'emprengueren, excepte acceptar participar en el finançament de la casa-caserna de la Guàrdia Civil, o emprendre discussions bizantines sobre la precària salut del mercat setmanal que, en opinió de Josep M. Iglesias "és un malalt de molt cuidado que no cal molestar". El febrer de 1936 es va rehabilitar l'ajuntament de 1934, i Domènec Noguer i Rovira fou elegit nou alcalde, fins a les eleccions de juliol del mateix any, quan l'alcalde fou el també republicà Francesc Mas i Callicó.

LA GUERRA CIVIL

20

52

L'esclat de la Guerra Civil va trasbalsar la vida ciutadana. Les notícies de l'aixecament militar s'estengueren arreu de Catalunya els dies 19 o, com a Santa Coloma, el 20 de juliol de 1936. Però no fou fins a partir del dia 22 quan es produïren els primers aldarulls a la ciutat: es perseguí i, posteriorment, assassinà quatre capellans, s'incautà l'església parroquial i la rectoria, es saquejaren diverses esglésies i propietats de les ordes religioses, o el local d'Acció Catòlica va passar a ser la seu de la CNT. En el Comitè antifeixista que es formà en aquests primers dies, hi estaven representades les principals forces polítiques d'esquerra - ERC, PSUC- i els sindicats -Unió

de Rabassaires, UGT i CNT. Les tensions socials i polítiques llargament acumulades, afloraren durant la primera setmana de la guerra, la qual cosa incidí en el fet que diversos propietaris i empresaris del terme deixessin la ciutat. Tot i així, els fets no foren greus; es seguí, en general, la tendència dominant arreu de Catalunya i, en definitiva, el Comitè i l'ajuntament -que es mantingué actiu tot i no registrar-se cap sessió fins l'octubre-, no tingueren gaires problemes per a controlar la situació. El 16 d'octubre de 1936 es va constituir un nou consistori, la qual cosa permeté la dissolució del Comitè antifeixista. S'elegí com a alcalde Lluís Mon i Pascual, i les forces representades a l'ajuntament

foren ERC amb tres membres, la CNT amb tres, el PSUC amb dos, la Unió de Rabassaires amb dos, i la UGT amb un. Acció Catalanista i el POUM quedaren sense representació per manca d'organització a la ciutat. Una de les primeres decisions del nou consistori fou la de canviar el nom del municipi, que passà a ser el de Forners de la Selva. Els Fets de Maig de 1937 no tingueren repercussions directes a la ciutat, però sí que influïren en els canvis dins el consistori en els mesos posteriors. Així, el setembre, va dimitir Lluís Mon, i el càrrec d'alcalde va recaure interinament en Josep Turon,

Recollida d'aliments per als voluntaris del Front d'Aragó l'agost del 1936 a la plaça Forners.

Alcaldes:

juliol a octubre de 1936:

Francesc Mas i Callicó.

Octubre 1936 a setembre 1937:

Lluís Mon i Pascual.

Setembre a octubre 1937:

Josep Turón i Mir (interí).

Octubre 1937 a maig de 1938:

Joan Folgueres.

Maig de 1938 a febrer 1939:

Baltasar Alsina.

però poc després, a final d'octubre, aquest també dimitia i era Joan Folgueres, d'ERC, el que assumia el càrrec fins a principi de maig de 1938. El substituï Baltasar Alsina, darrer alcalde del període republicà. La ciutat es trobava molt lluny del front bèl·lic o dels punts estratègics de les comunicacions i, per tant, no va viure els efectes directes de la guerra ni els bombardeigs. Tot i així, en alguns

moments, hi hagué problemes amb els aprovisionaments i calgué fer racionaments dels queviures. També es va viure alguna experiència de col·lectivitzacions, principalment en el sector forestal. Així, el Comitè antifeixista va crear les col·lectivitzacions Serres Albó, Col·lectivitat de Carboners del Bosc, Col·lectivitat Suro-tapera, i Col·lectivitat Forestal, en part per poder fer front a una situació creada amb la marxa d'alguns propietaris, però també per donar feina a roders i carboners, el grup professional amb més atur l'any 1936. Igualment s'incautà les explotacions agràries de l'Albó, Can Toni Mola, Can Massaneda i Can Planas de Farners, així com la farinera i diversos pous i instal·lacions de rec.

A partir de 1938, un cop construït l'aeròdrom de Vidreres, el balneari passà a ser hospital militar, tant del cos d'aviació com

Lluís Mon Pascual.

de les Brigades Internacionals. A principi de 1939, la línia del front es desplaça fins a Santa Coloma, on diversos cossos de l'exèrcit republicà en retirada s'hi aturaren. La població també patí un petit bombardeig el dia 20 de gener, però no arribà a ser escenari de cap fet bèl·lic: el dia 3 de febrer l'exèrcit republicà abandonava la ciutat, i el dia següent l'ocupaven les tropes franquistes.

En la immediata repressió de les forces franquistes, Lluís Mon, el polític colomí més rellevant durant la Guerra Civil, va ser detingut a principi de març i fou executat a la presó de Girona a mitjan maig de 1939.

Instrucció dels milicians voluntaris durant la Guerra Civil.

L'ATENEU, EL CASAL, EL CERCLE

21

Restes de l'edifici del Cercle Cultural Colomenc (carrer Anselm Clavé), després de l'incendi de l'any 1973, on es pot apreciar la magnitud de la tragèdia.

54

A començaments de segle tres eren les entitats recreatives de Santa Coloma. El Cercle, la Societat i l'Ateneu Popular (1911). L'Ateneu sorgeix amb dos objectius (difondre la cultura i exemplaritzar el lleure) i dues seccions, de socors i de política, del partit liberal republicà de la U.F.N.R. Canviarà el nom per Ateneu Republicà Federal.

Com a companyia d'assegurances existia, des del 1861, la "Hermandad de los enfermos", amb seu al carrer Batlle, 2. El 1902 n'era president Josep M. Bofill. El 1914 reimprimien el reglament.

El 1920 neix el Centre Autonomista, que "defensa els

interessos i reivindicació de la personalitat de Catalunya". En els seus inicis estava situat a l'actual Plaça Farners, 14. Comptava amb un orfeó. Fou suprimit per la Dictadura de Primo de Rivera. El Sindicat Agrícola de Sant Isidre, dels propietaris, situat al carrer Nou o Jacint Verdaguer, comptava amb un cafè i una sala de cinema i teatre.

Dissidents d'Esquerra Republicana funden, el 1933, l'entitat Casal Republicà, més tard anomenat Casal Socialista (USC), tancat pels fets d'octubre de 1934. L'estiu del 1935 es reobre sota el títol de Casal Sport, i l'any següent es coneix com a Casal del Poble.

Una societat de signe divers fou la "Societat Cooperativa Mutual Ressorgiment", iniciada l'any 1917. Situada al carrer Anselm Clavé, 46, proporcionava als seus afiliats "tots aquells articles de menjar, beure i tota classe de comestibles, aixís com altres efectes de ús corrent i en les millors condicions d'economia i qualitat".

Després de la guerra, amb la desaparició de totes les entitats, la secció d'Educación i Descanso de la Falange es fa càrrec del local del Cercle i en diu "Círculo

Nacional". Cap altra societat naixerà a partir del 1940 fins avui, si bé després canviarà el nom per "Círculo Cultural Columbense".

La vida del Cercle es veié incrementada amb la compra del cinema Fèmina (Jacint Verdaguer, 5) l'any 1963. Com a seccions comptà, a més dels cinemes, amb una coral, la secció teatral, els escacs i una secció cultural.

El 26 de desembre de 1973 una desgràcia alterarà la vida de l'entitat. Les flames, iniciades al teatre, destrueixen el local. Tres anys més tard s'inaugurava un nou edifici, a l'avinguda Moragues-carrer Malva, finançat en part per accions dels socis. Portava el nom de "Cercle Cultural Colomenc", i incloïa el Teatre Catalunya, el Cinema Fèmina, la Sala de festes Dingo,

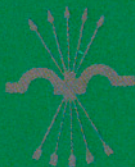
Membres de la Junta del Cercle presentant el projecte de nou local. Febrer 1974.

el cafè i altres sales. El nou local no serví per revifar la vida de la societat, que veia com la crisi no se superava. L'any 1988 l'ajuntament de la ciutat compra a la Caixa de Girona les instal·lacions i el Cercle passava a ser de tots els habitants. L'antic edifici, recuperat, acull des del 1982 la Llar de Jubilats.

Inauguració del nou local del Cercle. Maig del 1975.

EL FRANQUISME

22

56

El 3 de febrer del 1939 entrenen a la ciutat les tropes franquistes i s'inciava un nou període de repressió política. Repressió contra les persones: sis afusellats, vint-i-cinc empresonats a Girona l'any 1940, exilats, joves obligats a fer novament el servei militar, depuració del personal que havia tingut tasques de responsabilitat durant la Segona República, etc.

També mesures contra la identitat catalana. La llengua i la bandera són prohibides. El juliol del 1939 l'ajuntament insta els comerços al canvi de la retolació catalana; i el mes d'octubre, obliga a retirar de les reixes de la casa de Josep M. Iglesias l'escut amb els quatre pals. També es multen vuit

famílies del carrer del Raval per no guarnir els balcons el dia "de la Raza". Tot i això, es permeten algunes manifestacions "folkloriques", com les sardanes o la benedició de roses per Sant Jordi.

Els primers anys són els més difícils, amb el racionament dels productes bàsics. El 1941 les germanes de l'hospital s'encarreguen del menjador del "auxilio social". La Falange controla la vida social, gestiona el Cercle, regula l'esport, etc. El cap de l'organització és des del 1944 el batlle local, Andreu Taberner, que fou nomenat procurador en Corts el 1942.

Una de les qüestions per resoldre durant el franquisme

Festa de commemoració de l'entrada de les tropes franquistes a Santa Coloma a la Plaça Farners, en els anys quaranta.

serà la casa de la vila. El 1939 es planteja la possibilitat de construir-la sobre les mesures, el 1941 es parla de comprar el Gran Hotel i, fins i tot, de situar-la al bell mig de la plaça del Firal. No fou fins el 1975 que el problema es resolgué, amb la inauguració de les actuals dependències.

Unes altres constants seran l'abastament d'aigua potable a la població, el clavegueram, la pavimentació i l'enllumenat dels carrers, l'ampliació de les escoles públiques (1969) i la millora dels equipaments esportius.

Desfilada de les components del "Auxilio Social" de Santa Coloma, en la immediata postguerra, pel carrer Sant Sebastià en un dia plujós.

Alcaldes:

1939: Manuel Casadevall Julià.

1939-1952: Andreu Taberner Collellmir.

1952-1963: Josep M. Burch Barraquer.

1963-1972: Josep M. Massaguer Carbonell.

1972-1979: Jordi Ramilans Casas.

Foren alcaldes accidentals: Salvador Codina Comas (1941), Ignasi de Bolós i de Almar (1963), Josep Cufí Salamaña (1964) i Josep M. Fontanet Coma (1968).

En l'habitatge hi intervé l'"Obra Sindical del Hogar", que el 1955 construeix dinou immobles de Nostra Senyora de Farners, a la zona de l'eixample, entre el passeig de Sant Salvador i el Camí del Balneari.

Es guanyen serveis: la delegació de la C.N.S. el 1939, obertures de sucursals bancàries; però també se'n perden: el 1955 tanquen les oficines de l'Institut Nacional de Previsió.

El 1957-1958 s'enderroquen les mesures i s'aixeca una nova porxada. El 1964 se cedeix un tros del pati del col·legi públic per instal·lar-hi les oficines de Correus i Telègraf. El 1971 s'inicia el projecte d'una central automàtica de telèfons al carrer Sant Sebastià, inaugurada el 1974.

Dos jutges reben la medalla de plata de la ciutat, a la seva marxa, el 1956 José Juan Cabezas i el 1966 Francisco Soto Nieto.

Andreu Taberner Collellmir (1907-1986) fou alcalde de la vila del 1939 al 1952.

Josep M. Massaguer Carbonell (1912-1976) fou alcalde del 1963 al 1972.

EL MIL·LENARI

23

*Jurat dels Jocs Florals
del Mil·lenari de
Santa Coloma. 1950.*

58

La celebració del mil·lenari de la consagració de l'església de Santa Coloma (950-1950) va ser aprofitada com a revulsiu en una societat de post-guerra abatuda i apàtica.

L'any 1948 es formava la Junta del Mil·lenari de Santa Coloma, molt representativa, i una Comissió Executiva que havia de pensar i dur a terme els projectes. La formaven Josep Barrau Andreu -president-, Joaquim Marfany Farràs -vicepresident-, Jaume Martí Carreras -secretari d'administració-, Manuel Pou Brugada -secretari d'organització-, Josep M. Mas Solench -secretari de publicitat- i els vocals Joan Compañó Carós, Salvador Jubany Planas,

Francesc Costa Vergés i Jeroni Buxadé Calvet.

S'edita un butlletí informatiu que depassa la informació estricta de la Junta i té el contingut d'una revista local. El primer número apareix l'abril del 1949 i acabarà per la festa major de l'any de l'aniversari (setembre 1950). La periodicitat és mensual el primer any i bimensual el segon.

Un mes després de la seva aparició s'acomplia un altre objectiu, veia la llum la convocatòria d'un concurs històric i un altre de cartells de la festa.

Els projectes de la Comissió van més enllà de la festa i exposen a les autoritats de la Junta les mancances que, segons el seu punt de vista, té la ciutat en

aquells moments. La restauració de l'interior del temple, resoldre el problema de l'abastiment d'aigües, la construcció de l'edifici de les escoles "nacionals", la millora del cementiri, un nou hospital, restauració de façanes, pavimentació dels carrers, un pla urbanístic, l'execució d'un passeig entre el balneari i les fonts, una bona xarxa de carreteres, la reforma de l'edifici dels jutjats, un nou local per a l'ajuntament i fer una campanya de propaganda turística. El 31 de gener del 1950 es fa la proclamació del mil·lenari amb un dia ple d'actes i una ampla

MILENARIO

950 · 1950

participació ciutadana. El dia abans, una desfílada havia pregonat la festa pels carrers engalanats. Al matí, un cop rebudes les autoritats i personalitats convidades, el bisbe de Girona, Josep Cartaña, presidia un ofici solemne. Seguidament, a la plaça "Generalísim" (avui Farners) es proclama el mil.lenari i hi ha una actuació musical. A la tarda, audició de sardanes, amb l'estrena de tres composicions: "Santa Coloma mil.lenària", de Josep Carbó; "Les menudes de casa", de Josep Gravalosa i "El castell de Farnés" de Lluís Benejam. Al "Círcol" actuació de l'"Esbart Català de Dansaires" i concert

de violí i piano. A l'"Hogar Farnense" ball concorregut. El 22 de maig, amb motiu de l'Aplec de Farners, es repartien els premis del Concurs Històric. El primer el rebia *Historia de Santa Coloma de Farnés y su comarca*, de Millàs i Rabassa, editada el 1951; el tercer també era per a Millàs, per l'*Estudio histórico-arqueológico del castillo y ermita de Farnés*; i, el quart, per *Monografía sobre els antics llinatges de Farners* (en català), d'Antoni M. Aragó.

Portada del programa del dia de la festa del Mil-lenari, 31 de gener del 1950.

"No se añadirán nuevos días de festejos sino que se adoptarán las festividades que tradicionalmente se vienen celebrando: religiosas, populares y patrióticas. (...)

3 febrero: fiesta de la liberación.

18 marzo: San Salvador.

19 marzo: Feria de San José.

1 abril: fiesta de la victoria.

9 y 10 abril: Pascua de

Resurrección.

23 abril: San Jorge, fiesta del libro y de la flor.

18 mayo: Ascensión del Señor.

21 y 22 mayo: "Aplec de Farnés".

28 y 29 mayo: Pascua de Pentecostés.

8 junio: Corpus Christi.

29 junio: San Pedro.

18 julio: fiesta del trabajo.

25 julio: San Jaime.

15 agosto: Asunción de la Virgen.

24, 25 y 26 septiembre: fiesta mayor.

12 octubre: fiesta de la hispanidad.

1 noviembre: todos los santos.

8 diciembre: Inmaculada Concepción.

25 diciembre: Natividad del Señor.

31 diciembre: Santa Coloma.

1951, 1 enero: Circuncisión del Señor.

6 enero: Epifanía (Reyes).

20 enero: San Sebastián".

LA DEMOCRÀCIA

24

60

Des de la dècada dels anys seixanta fins a l'actualitat, Santa Coloma de Farners viu un període d'expansió que es constata tant en el creixement demogràfic com en l'urbanístic. En aquests darrers anys el nombre d'habitants pràcticament s'ha doblat i, per primer cop en la seva història, el creixement ha estat provocat per una arribada important d'immigrants. Aquests procediren, primer, dels veïnats de les rodalies, com Castanyet, Sant Pere Cercada o Sant Miquel de Cladells, però després també de l'Estat espanyol, el Magreb i de l'Àfrica negra.

L'arribada d'aquesta immigració ha suposat uns canvis

1979-1991: Jordi Iglesias

1991-1993: Joan Arrú

sociològics notables en una societat que, al llarg de pràcticament un segle, havia mantingut una gran estabilitat tant en el creixement demogràfic com en la correlació interna de les forces socials. El resultat més immediat d'aquesta arribada de població forana ha estat un brusc creixement urbanístic. Primer, des de final dels anys seixanta, s'inicià l'expansió cap a la zona de la carretera de Castanyet i de Can Malladó, on, en pocs anys, sorgí tot un barri de nova creació. Més tard, els anys setanta, l'expansió es dirigí cap a la zona del veïnat de Vall, entre el passeig de Sant Salvador i la carretera del balneari. I, posteriorment, en part com a urbanitzacions de

segona residència, es construí a la zona de sol ixent Santa Coloma Residencial. Altres sectors on s'ha urbanitzat han estat Can Camps, la Noria-passeig de Sant Salvador, i Can Xumetra. En conjunt, la zona edificada en aquests darrers trenta anys és superior al perímetre urbà dels anys trenta.

Aquesta expansió urbana ha estat acompanyada per una certa industrialització, amb fàbriques de diversos sectors de la producció creades de nova planta, tot i que la presència d'aquestes indústries no ha fet canviar el predomini del sector terciari en la ciutat. El sector primari, tant en l'agricultura com en l'explotació

1993-1995: Jordi Muntané

1995-...: Antoni Solà

Alcaldes:

1979-1991:
Jordi Iglesias

1991-1993:
Joan Arrú

1993-1995:
Jordi Muntané

1995-...:
Antoni Solà

forestal, s'ha mantingut, però molt més reduït.

Aquestes transformacions han afectat relativament poc a la política local. Mantenint-se fidel a la seva història contemporània, Santa Coloma de Farners va encarar sense sobresalts la transició a la democràcia i els primers anys de recuperació de l'autonomia. Tant Jordi Ramilans com Jordi Iglesias, tots dos de famílies ben tradicionals de la ciutat, han conduït l'ajuntament amb una gran estabilitat, al llarg d'aquests difícils vint anys. Jordi Iglesias, elegit alcalde en tres votacions consecutives, sempre com a independent encapçalant una candidatura recolzada per Convergència i

Unió, va anteposar els interessos de la comunitat als del partit.

En les eleccions de 1991, després de la ruptura entre Jordi Iglesias i Convergència i Unió, es governà amb una coalició formada pel Partit dels Socialistes de Catalunya, Convergència i Unió, i Esquerra Republicana de Catalunya. El pacte entre el PSC i CiU suposà que durant el primer bienni l'alcalde fos socialista, Joan Arrú, i en el segon fos convergent, Jordi Muntané. En les següents eleccions, el 1995, Convergència i Unió fou el partit més votat però va haver de pactar de nou amb ERC per poder fer-se amb el govern municipal. El nou alcalde era Antoni Solà.

Al llarg d'aquests anys s'ha seguit equipant la ciutat amb diversos serveis. Entre aquests cal assenyalar l'Hospital Geriàtric, el Centre d'Assistència Primària, la Creu Roja, l'institut de batxillerat, la seu del Consell Comarcal de la Selva, la comissaria dels mossos d'esquadra, el parc dels bombers o l'estació d'autobusos, entre altres serveis. Tanmateix s'ha arribat a aprovar un pla general d'urbanisme l'any 1994. És aquest un repte important per a la ciutat, així com l'ordenació dels enllaços viaris, especialment després de la entrada en servei de l'Eix Transversal, i les millores en les carreteres de Sils i Anglès.

Antiga capella-font de Sant Salvador, a començament de segle, en el parc que duu el seu nom, avui lloc d'esplai i passeig que identifica la població.

Santa Coloma està situada prop d'un encreuament de falles, la principal de les quals separa el bloc de les Guilleries del fons de la Depressió de la Selva. Una altra, secundària, prové del Pasteral-Anglès (fonts picants) i una de menor segueix la riera de Santa Coloma, des de Can Massaguer fins a Riudarenes, on brollen gran quantitat de fonts. Entre elles la Font de la Gorga d'en Vilà, la Font d'en Ferriol, la Font de la Canya i la Font d'en Caselles.

Les aigües de la Font Picant són bicarbonatades, càlciques i fluorades, amb indicacions terapèutiques variades. El desembre del 1989 l'ajuntament feu una nova perforació i augmentà el cabal a 837 l/h.

La Font de la Mina fou construïda el 1898 per Francesc Rabassa, segons consta en la inscripció de la pedra. La Font Pudent i la Font de Sant Salvador s'aixequen on la tradició explica que el futur sant, fent de pastor de l'hospital, en tocar una roca en feu sortir un doll d'aigua perquè beguessin el seu

Arranjament de la Font del Ferro, acabat el 6 de març del 1988, realitzat pel Centre Excursionista Farners.

company i el ramat. En aquest lloc s'edificà en el segle XIX una capella-font. S'enderrocà i es bastí una nova font. L'aspecte actual té l'origen l'any 1976, quan es baixa una gran pedra del rocar i es perfora amb tres forats per on raja aigua contínuament. Molts habitants de Santa Coloma i de pobles veïns (i no tan veïns), hi acudeixen a proveir-se d'aigua per al consum de boca.

Abandonades són la Font de la Mania; la Font de Sant Isidre, construïda el 1959 al Mas Molins. I, ja a prop del Balneari, les fonts de Santa Llúcia, del Rossinyol, de Santa Coloma (enderrocada el 1989), de Lourdes (del 1897) i la del Mas Barrot.

En la pista forestal que mena del Parc de Sant Salvador a Sant Feliu de Buixalleu, també trobem diverses deus. La Font del Ferro (feta el 1902 i arranjada el 1988), la Font de l'ermita de Farners, les Fonts de la Torre d'en Planes (1953), la Font de Can Torrent, la Font de l'Avellaner (restaurada el 1989) i la Font del Perer (Can Sureda).

La riera de Santa Coloma era el lloc on les dones feien la bugada, com ho testimonia aquesta fotografia, a cavall de segle, amb la roba estesa al sol.

En direcció a Castanyet també en trobem un grapat. La Font de l'Esparver (adobada el 1993), la de la Pau, de la Sagrada Família (recuperada el 1989), la del Sot Fosc i moltes d'altres.

Algunes són properes a les masies, d'altres es localitzen enmig del bosc.

El Centre Excursionista Farners ha inventariat la totalitat de les fonts, les ha senyalitzat i retolat (n'ha fet un itinerari) i alguns voluntaris van arreglant les que es troben en mal estat. Veritablement és un goig fer-hi petites excursions, per caminar, contemplar la natura o, simplement, beure aigua fresca.

“En direcció S.O. entrem en el Passeig de “Plàtans i Verns”, ran de la Riera, esplai dels enamorats que cerquen la soledat dels seus bancs on “passen el rosari”, tot contemplant les Roques de la Mare de Déu, i que condueix a la Font Picant, dita de Sant Dalmau, molt freqüentada per les persones que van a passejar la mainadeta, pels que volen degustar la lleugera picantor de l'aigua i els amants d'omplir garrafes i ampolles per a substituir l'aigua mineral de Caldes, essent, demés, el punt de parada dels excursionistes que baixen de Farnés. (...)”

Més amunt, sempre ran de Riera, podem gaudir la bellesa selvatge que ens porta a la Font tan estimada d'en Casellas, la Gorga d'en Vilà - piscina natural- de tots tan freqüentada, per manca d'altra, al Pla de les Alzines, lloc típic on es ballen les sardanes el dia de l'Aplec de Farnés, a la Font de l'Oller, a les prades d'en Massaneda en ple Sot de Vallors i al magnífic Sot de les Fosses”.

Josep Barrau i Andreu. Programa de festa major del 1952.

L'ENSENYAMENT

25

*Coral del Col·legi de La Salle
en les caramelles de Pasqua.*

64

El municipi de Santa Coloma de Farners comptava el segle XVIII amb una escola de nens de primera ensenyança. A final del XIX estava ubicada al carrer Nou (actual Jacint Verdaguer), 5. L'any 1916 s'inicien els tràmits per construir una escola pública àmplia i digna, que respongués a les necessitats de la ciutat. Inaugurada l'any 1919, el 1948 ja cal reformar l'edifici, situat entre el passeig de Sant Salvador i la carretera de Sant Hilari, amb la inauguració feta el 1953.

També han estat nombroses les comunitats religioses dedicades a l'ensenyament a Santa Coloma. El 1850 s'hi instal·laven els jesuïtes, que impartien gramàtica i retòrica, nivell secundari de

l'educació. Divuit anys més tard abandonaren la vila.

El 1856 eren les religioses del Cor de Maria les que venien a encarregar-se de l'escola pública de nenes. El 1901 inauguraven el nou col·legi i convent, al carrer de l'Ave Maria, on residiren fins a la seva marxa definitiva, el 1975.

El 1876 un nou orde, els religiosos de la Sagrada Família, torna a establir-hi una escola de segona ensenyança, però novament fracassen i en marxen el 1882.

Els que hi han tingut una major continuïtat són els germans de les escoles cristianes o germans de La Salle. Establerts el 1903

s'han ocupat de la formació primària dels nois i també de les noies a partir de la reforma de l'ensenyament. El 1968 iniciaren les obres del nou edifici.

Finalment, l'any 1942 hi arribaven les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül anomenades les "Paüles". Inicialment es dedicaven a l'ensenyament nocturn de les noies obreres. El pas dels anys va canviar l'obra, en fundar-se la guarderia laboral i el parvulari (de 0 a 6 anys) el 1970. El 1993 canviaren el nom de Patronat per Obra Social de la Miraculosa.

Un tema pendent durant anys fou l'ensenyament secundari. El curs 1975-1976 s'inauguraven les escoles professionals (mecànica i administració) i el 1981-1982 s'impartien les primeres classes de B.U.P., demanat des del 1964 al Ministerio de Educación. S'aprofitava el col·legi del Cor de Maria deixat sis anys abans. Els nois i noies que volien ampliar els seus estudis havien d'anar a estudiar fora de casa o preparar-se en les diferents acadèmies privades que sorgiren per accedir a la Universitat. El 1942 es creava l'Academia Cervantes (coneguda també amb el nom de P.Rodés). L'Ajuntament per a tothom i el Cercle Colomenc per als fills dels seus associats, atorgaven beques per estudiar la segona ensenyança fora vila.

El gener del 1992 començaren les classes del nou Institut

Grup de nenes de les "escuelas nacionales" al pati del Casal d'estiu l'any 1948.

d'Ensenyament Secundari, a l'Avinguda Salvador Espriu, tot i algunes mancances subsanades els anys següents.

El curs 1984-1985 un nou centre escolar oferia les seves aules: l'escola forestal de Catalunya "Ca la Xifra", on vénen els joves d'arreu del país que volen especialitzar-se en l'explotació dels boscos.

S'han dedicat importants esforços a les classes d'adults. Cal destacar la Samba Kubally, presentada el desembre del 1988 com Escola Africana d'Adults, al col·legi Sant Salvador d'Horta, per acollir els immigrants de països llunyans que començaren a arribar la dècada dels vuitanta. El 1991 rebia el Premi Miguel Hernández que dota el Ministerio de Educación.

Junta del col·legi parroquial de nens dels Germans de les Escoles Cristianes del curs 1934-35. D'esquerra a dreta identifiquem els senyors Massaguer, Soler, Rosa, J.Iglésias, Mn.Feliu, J.M. Iglésias, Vilallonga, Aragó, Cors, Mn. Rabassa, Maria Massuet, Bofill i Ollé.

COBLES I ORQUESTRES

26

66

Santa Coloma de Farners és una ciutat d'una llarga i fonda tradició musical. Des de molt antic ha disposat de bones cobles, orquestres i cors de cantaires, i ha donat compositors i músics de reconeguda vàlua nacional.

En parlar de música s'ha d'esmentar en primer lloc els flabiolaires, de fort arrelament selvatà, que acompanyats de flabiol i tamborí amenitzaren les festes populars durant molts anys. La seva davallada, davant la creació de les orquestres, arribà a la fi els anys setanta del nostre segle, quan encara participaven a la Rua de la festa major.

Josep Grahit diu que a mitjan segle passat existia a la ciutat

una cobla de vuit músics, de la qual poques notícies tenim. El 1876 es funda oficialment la cobla La Farnense, amb deu membres: els germans Jubany (Josep, Joan, Narcís i Francesc), Joan i Joan Tomàs (pare i fill), Miquel Compañó, Salvador Cors, Joaquim Jovanet (de Vidreres) i Josep Collboni (de Sant Antoni de Calonge). Els components aniran canviant amb el pas dels anys. El 1888 actuen a Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal, on obtenen diferents premis en el concurs de sardanes. A més de sardanes tocaven música per a concert i ballables i el seu bon fer fou reclamat en nombroses poblacions. El 1924, després d'una gira per l'estranger, acabava la primera etapa d'aquesta cobla-orquestra.

Els components de la cobla-orquestra La Principal de l'any 1928. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Antoni Plans (violí i trombó), Feliu Lleonsí (fiscorn), Joan Godó (trompeta), Ramon Morell (trompeta), Francesc Jubany (flabiol i violí), Oleguer Xena (contrabaix, de Sant Celoni), Pere Carbonell (tible, de Girona), Raimon Cotxo (tenora i flauta), Baltasar Alsina (fiscorn, violí i director), Pere Mon (tenora i clarinet) i Josep Parramon (tible i clarinet).

Alguns dels músics passaren a tocar a La Principal.

Tomant enrera, el 1872 el "Casino Farnense" llogà com a pianista Bonaventura Frigola (nat a Castelló d'Empúries el 1835), director de la capella parroquial de cant, que ensenyà també música a casa seva. A la seva mort (1899) el mestratge musical passà al Rv.

Jacint Renau, conegut com Mn. Cinto, que dirigeix a més el Cor de les Filles de Maria i excel·leix com a organista.

El 1895 un grup de joves músics deixebles de Frigola formen La Jovenil. Es tracta de Joan Martí, Josep Gravalosa, Joan Vidal, Martí Torras, Josep Carreras, Joan Tomàs, Josep Masoller, Fecund Costa i Joaquim Roig sota la direcció de Jeroni Serrat, músic del regiment de Girona. L'agrupació fou efímera, bona part d'ells creaven el 1900 la cobla-orquestra La Principal.

Les notes de La Principal sonaran fins la temporada 1945-1946 sota les batutes de Josep Molins, Baltasar Alsina, Antoni Rigau, Baltasar Alsina novament i Antoni Plans. L'època daurada fou la compresa entre el 1925 i el 1936, quan s'hi uniren membres de la desapareguda Farnense i hi hagué estabilitat en la formació, que es traduí en un nivell molt alt i un gran nombre de contractes.

A la seva fi, La Farnense comença una altra etapa, amb músics de La Principal i sota la

La formació musical La Farnense, en una foto del 1885. Apareixen Joan Jubany (contrabaix), Martirià Cantalozella (fiscorn), Francesc Companyó (fiscorn), Joan Tomàs (cornet), Narcís Téllez (?) (cornet), Joaquim Jovanet (flabiol), Miquel Companyó (tible), Narcís Jubany (tible) i Josep Collboni (?) (tenora).

promoció de Raimon Cotxo. La Farnense actuarà fins al Nadal del 1985, quan fa l'última audició de sardanes a la Llar de Jubilats de Salt. En aquell moment la formaven músics jubilats.

El 1942 Josep Carbó Vidal, fill de músic (i director de les escoles públiques), després de fundar i dirigir l'Orfeó d'Acció Catòlica, formava una orquestra amb el seu nom. Es presentaven la Pasqua del 1943: Font, Jordà, Sureda, Espriu, Batallé, Marfany, Martí, Serra, Font, Bofill, Climent, Roqueta, Viola i Puigdemunt. Amb continuats canvis funcionà uns dotze anys, fins que Carbó marxava de mestre a Barcelona. El mateix Carbó presentava el 1981 La Flama de Farners, cobla amb músics molt joves: J. Noguera, Canaleta, Rovira, Font, Coll, L. Noguera, Novillo, Coma, Bosch, Galdon, Bagó,

Serra, Masferrer i Jofré. A partir del 1988 passen a ser orquestra i compaginen les actuacions de sardanes i balls populars. Avui encara continuen amb empena. Santa Coloma visqué el boom dels seixanta amb un grup de cinc membres, Els Trons, que editaven el seu primer disc el 1970 i, després de cinc anys d'actuacions i alguns premis, acabaven el seu recorregut musical el 1973.

A redós de les cobles han sorgit compositors de sardanes. Des del mateix Bonaventura Frigola, el gran mestre Josep Gravalosa (al qual es reté homenatge el 1971), Josep M. Puig Janer, Joan Frigola, Enric Guasch, Eliseu i Josep Carbó; entre molts d'altres. Foren encara més els músics que tocaren i toquen en orquestres foranes i donen prestigi a l'activitat musical colomina.

CORS I SARDANES

27

*Integrants de la cobla-orquestra
"La Farnense".*

68

Santa Coloma celebra la festa del Cor. La tradició arrenca del 1904, quan la Societat Coral La Artística Farnense, dirigida per Enric Guasch, decidí d'anar a celebrar una diada a Farners el dimarts de Pasqua, amb el guany del cant de caramelles. Continuaren anant-hi cada any fins al 1936.

La represa vindria el 1947, quan un nombre reduït de cantaires tornaven a pujar a Farners. Eren membres d'una coral que havia nascut a l'empar del Cercle i sota la batuta de Josep Alsina i el seu fill Francesc. El mateix any Josep Carbó serà el director d'una Societat Coral, integrada a l'Hogar Farnense, fundada al cafè del Sr. Bofill. Restarà unida fins al 1956.

L'any 1954, amb motiu del cinquantenari de la tradició, les dues corals es posaren d'acord per celebrar-la conjuntament, amb la participació dels antics cantaires. També hi prengué part el cor de Can Tramuntana, dirigit per Bernardí Pérez.

L'activitat coral a Santa Coloma es perd en el temps. El Cant del "Miserere" es cantava ja el 1847, a la Setmana Santa. Es formava una coral masculina, d'homes i nens, que cantaven sota la direcció del mestre de capella, i acompanyats de música de fiscorn en la processó i amb harmònim a l'interior de l'església.

A final del segle passat el "Centro de Católicos" tenia

previst en els seus estatuts la creació d'una coral. L'any 1903 existia l'Orfeó Farnense i es creava la Societat Coral. Altres entitats organitzaren seccions corals: el 1916, a l'Ateneu Popular cantava "La Estrella Columbense", el 1920, el Centre Autonomista tenia el seu Orfeó. El 1922 Joan Aliu dirigia la "Joventud Colomina", el mateix any que Joan Llongueres i Joan Tomàs inicien el recull de cançons populars de la ciutat, en el pla general de Catalunya, que reprendran els anys cinquanta. Amb la guerra

s'estroncaren els cors, en acabar-se les entitats. Ja hem parlat de la represa.

Parlar de música a Santa Coloma és parlar també de sardanes. A mitjan segle passat ja es ballaven el contrapàs i la sardana. Ballada a l'estil selvatà no ha mancat mai al llarg d'aquest segle. Les bases d'un concurs sardanista del 25 de setembre del 1907 estableixen que "deurà ballar-se a l'estil d'eixa comarca, o sia, a la salvetana, no essent permès fer distribucions majors de quinse compasos".

El 1922 es constitueix el Foment de la Sardana. El juliol del 1939 el "Fomento del Folklore" demana fer una ballada de sardanes un dia la setmana. Considerada una dansa

folklòrica, no patí la repressió franquista. El 1950 existia la colla sardanista "Colomina" que participava en concursos i aplecs.

El 1955 Pere Comes Oliveres demana permís per constituir l'Agrupació Folklorica Vicenç Bou, formada per les colles Dansaires Farnenses, Flor de la Selva i Esbart selvatà de dansaires.

El 1970 se celebrava el primer Aplec de la Sardana a la ciutat, al parc de Sant Salvador, i es continuaven les ballades de sardanes tots els dilluns de l'estiu a la plaça Farners. L'Agrupació Sardanista Farners, organitzadora dels aplecs, enregistra els seus estatuts el 1983.

La pubilla de la Sardana i algunes dames d'honor, en la celebració de Santa Coloma, ciutat-pubilla, l'any 1981. Veiem Maria Pou, Montserrat Mas, Marta Boada, Anna Climent, Pilar Solà, Marta Serra, Rosa Frigola, Rosa Noguera i Salut Garolera.

Orquestra Cobla "La Farnense", (Santa Coloma de Farnès)

Santa Coloma veia recompensada la seva tradició el 1981, escollida Ciutat Pubilla de la Sardana. Amb motiu de l'efemèride, fou declarat fill il·lustre Salvador Espriu i es dedicà una plaça a la commemoració amb una escultura de Martí i Sabé.

EL TEATRE

28

Escena de la representació de La Rambla de les floristes (1988), obra realitzada conjuntament pels grups teatrals de Santa Coloma i de Sant Hilari Sacalm, amb uns resultats d'elevada qualitat.

70

A principi de segle existia una Agrupació Teatral masculina. Els anys vint Mn. Benet Font organitza al Centre Catòlic una Secció Teatral de dones. El 1923 Mn. Francesc Donadeu, amb el director Salvador Anglada, organitza un Grup Teatral d'homes, la "Nova Joventud Farnense". Aquestes són les primeres referències del nostre segle que coneixem de la pràctica del teatre a Santa Coloma.

Amb anterioritat tenim notícia de la representació de la Passió, a la segona meitat del XVIII, per recaptar fons per a la capella dels Dolors de l'església parroquial.

El Nadal del 1931 s'unien per primer cop els grups masculí i

femení en la representació del *Bressol de Jesús* sota la direcció de Josep Martí. Als Pastorets seguiren moltes obres que afermaren la nova Agrupació Teatral (mixta). L'activitat culmina els anys 1934 i 1935, quan organitzen el III i IV Concurs de Teatre Català Amateur, obtenint honroses classificacions. El grup actuava al teatre del Sindicat Agrícola, però les darreres actuacions tingueren com escenari el Cercle, que passà a ser el Teatre Municipal, a partir de la incautació que dugué a terme el Comitè, el 14 d'agost del 1936. Durant la guerra s'hi varen fer algunes actuacions, però sobretot es passava cinema. El 1940 torna a formar-se l'"Agrupación Teatral Farnés"

(cuadro escénico de la FET y de las JONS), i té uns anys de molta activitat, amb moltes obres en castellà, com quatre sarsueles que representen conjuntament amb l'Orfeó l'any 1942. El 1946 passa a ser la Secció Teatral del Cercle, local on s'actuava habitualment. El 1947 mor el director Josep Martí i s'organitza una funció homenatge amb *L'estrella dels miracles*, dirigida per Salvador Anglada. Havia estat representada el 1934 al Sindicat

Agrícola, com a estrena a Catalunya (després del Romea). A partir de llavors pren la direcció Francesc Massó, que continuarà fins l'any 1981. El 4 de febrer del 1957 celebren el 25è aniversari de la fundació amb una gran festa social. L'Agrupació passa per un període d'inactivitat fins a l'agost del 1965, quan reprèn les actuacions, havent-se produït un relleu generacional. Dos anys més tard cal esmentar la presència del gran actor colomí Rafael Anglada en l'obra *La clau*. De la seva ploma, es

representarà, el 1986, *L'amor venia amb taxi*, amb motiu de ser nomenat fill predilecte de la ciutat.

La dècada dels setanta comença amb mal peu: la destrucció del teatre del Cercle el 1973 farà que l'activitat es deturi fins a l'estrena del Teatre Catalunya, el 1978, amb la comèdia *De més verdes en maduren*, dos anys després de la seva inauguració. Mentrestant Santa Coloma no deixà de veure representats *Els pastorets*, a càrrec d'associacions juvenils, al Patronat de la Miraculosa. L'Agrupació es consolida i celebra una mostra de teatre amb motiu de les noces d'or, el 1982. Agafa el relleu de la direcció Lluís Cantalozella. Es combinen les representacions a la ciutat i les sortides a concursos i poblacions veïnes. La dècada dels vuitanta, però, acaba amb una important crisi i

L'actor Rafael Anglada en el repartiment de premis del Concurs de Teatre Amateur que porta el seu nom, l'any 1992 a Santa Coloma.

s'adopta de nou el nom d'Agrupació Teatral Farners. Paral·lelament neix el 1985 el jove grup "Els druídes", que interpretaran una sola obra, *Mol. lècules textils* (1987). Els noranta comencen amb una esperança, l'organització del "Concurs de Teatre Amateur Rafael Anglada" amb suport municipal. El 1991 pren la direcció Maria Cantalozella, es renouen la junta i el grup. Parlar de teatre a Santa Coloma també és parlar de les nombroses companyies que han vingut a oferir les seves obres. Des de les grans vetllades de principi de segle, amb la vinguda d'artistes de renom mundial a les figures del teatre català contemporani, sense oblidar els grups amateurs de poblacions properes.

Un moment de "Com si fos un tros de vida" 1982.

EL BALNEARI

Vista de la columnata de la façana del balneari Termes Orion, lloc de descans i rebuda dels estadants, en una retrospectiva dels anys trenta.

La tradició conta que un company d'armes de Serrallonga va comprovar els efectes de les aigües termals de Santa Coloma sobre les seves ferides i en va iniciar l'explotació. Records orals de final del segle passat diuen que les tropes de Napoleó utilitzaren les aigües per a la curació dels soldats tocats per arma de foc, pels seus resultats tan evidents. Durant la tercera guerra carlina (1872-1876) més de 300 soldats d'ambdós bàndols hi van cercar la curació.

Coneixem un plànol dels banys de Santa Coloma del 1867. Es dibuixa una casa senzilla i quadrada. La porta principal accedia al vestíbul, al costat del qual hi havia la sala d'inhalacions. Un passadís distribuïa quatre cambres amb una banyera cadascuna, al centre de les quals hi havia una cuina.

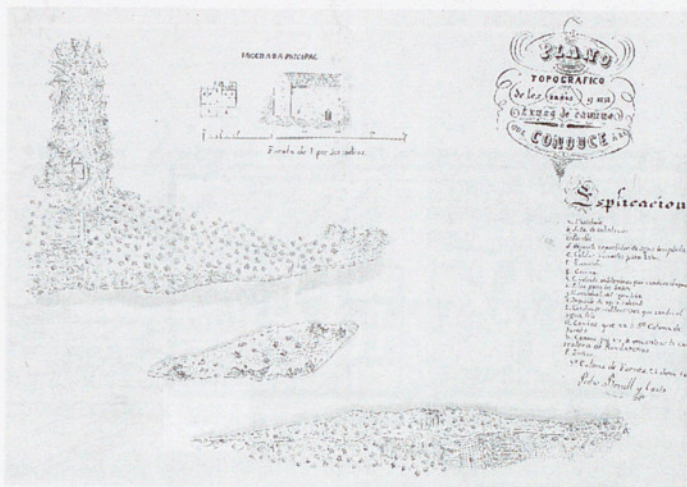
El 1869 s'inicia l'expedient per a la declaració dels banys d'utilitat pública per part de la Junta Provincial de Sanitat, aprovat el 1871. El 9 d'agost de 1889 les aigües són declarades d'utilitat pública des de Madrid.

L'edifici i les basses estaven inclosos a la propietat del Mas Molins. El 1885 Agnès Sabater Molins, hereva de Maria Molins, i el

seu fill Joan Comes Sabater, venen el manantial a Josep Roig Pladevall, un fuster de Sant Hilari, per 40.000 pessetes. Segons un anunci de l'època el nombre de banyeres havia pujat a deu i cada any en disfrutaven 400 persones. L'impost de matrícula industrial, que comença a pagar-se el 1886-1887 només declara quatre banyeres. La temporada s'obria el 15 de juny i es tancava el 15 de setembre.

El 1891 la propietat passarà a una societat anomenada "Baños termales de Santa Coloma de Farnés", que volen canviar els aires de l'edifici. El primer projecte data del 1892. Un dibuix antic mostra a la façana de la part dedicada a l'hospedatge la data de 1896. Aquest any es protocolitza la constitució de la societat, formada pels farmacèutics barcelonins Florentí Gimeno, Pere Antoni Piza, Francesc Poquet, el catedràtic Marià Tortosa i Joan Santfeliu, amb un capital de 85.000 PTA. A través de la delegació de Barcelona de la Creu Roja, el 1897 s'atenen els soldats malalts i ferits a la guerra de Cuba.

L'any 1913 els membres de la societat traspassen l'establiment a Joan Martí Trias, fondista de Santa Coloma, junt a 17,5 vessanes

Fragment
del plànol
i dibuix dels banys
de Santa Coloma
de l'any 1867.

Etiqueta de les
aigües que
embotellaven en el
Balneari.

<p>ANÁLISIS QUÍMICO del agua de las TERMAS de ORIÓN, presentada por el Dr. D. Guillermo de Barraquer en Marzo de 1874</p> <p>Composición</p> <p>Carbonato de calcio 0.1112 Sulfato de calcio 0.0112 Sulfato de magnesio 0.0082 Sulfato de sodio 0.0072 Sulfato de potasio 0.0012 Sulfato de amonio 0.0012 Sulfato de hierro 0.0012 Sulfato de zinc 0.0012 Sulfato de manganeso 0.0012 Sulfato de níquel 0.0012 Sulfato de cobalto 0.0012 Sulfato de plata 0.0012 Sulfato de oro 0.0012 Sulfato de mercurio 0.0012 Sulfato de bismuto 0.0012 Sulfato de antimonio 0.0012 Sulfato de arsénico 0.0012 Sulfato de selenio 0.0012 Sulfato de telurio 0.0012 Sulfato de yodo 0.0012 Sulfato de bromo 0.0012 Sulfato de litio 0.0012 Sulfato de rubidio 0.0012 Sulfato de cesio 0.0012 Sulfato de estroncio 0.0012 Sulfato de bario 0.0012 Sulfato de calcio 0.0012 Sulfato de sodio 0.0012 Sulfato de potasio 0.0012 Sulfato de amonio 0.0012 Sulfato de hierro 0.0012 Sulfato de zinc 0.0012 Sulfato de manganeso 0.0012 Sulfato de níquel 0.0012 Sulfato de cobalto 0.0012 Sulfato de plata 0.0012 Sulfato de oro 0.0012 Sulfato de mercurio 0.0012 Sulfato de bismuto 0.0012 Sulfato de antimonio 0.0012 Sulfato de arsénico 0.0012 Sulfato de selenio 0.0012 Sulfato de telurio 0.0012 Sulfato de yodo 0.0012 Sulfato de bromo 0.0012 Sulfato de litio 0.0012 Sulfato de rubidio 0.0012 Sulfato de cesio 0.0012 Sulfato de estroncio 0.0012 Sulfato de bario 0.0012</p>	<p>AGUA MINERO-MEDICINAL Y DE MESA DE LAS TERMAS</p> <p>ORIÓN</p> <p>Extracción de utilidad pública por R. D. de 3 Agosto 1874 Santa Coloma de Farnés (Bersée-España)</p> <p>Extracto del estudio físico y químico</p> <p>Este estudio de la mineralización del agua natural se divide en general, respecto de la composición química y física, y particular, respecto de la composición química y física de la mineralización natural de las aguas de las Termas de Orion.</p>	<p>Indicaciones terapéuticas y de bebida Se ha observado que el agua mineral de las Termas de Orion es muy útil para el tratamiento de las enfermedades de las vías respiratorias, de las vías digestivas, de las vías urinarias, de las vías biliares, de las vías reproductivas, de las vías nerviosas, de las vías musculares, de las vías óseas, de las vías cutáneas, de las vías circulatorias, de las vías excretoras, de las vías secretoras, de las vías glandulares, de las vías endocrinas, de las vías inmunológicas, de las vías hematológicas, de las vías linfáticas, de las vías sanguíneas, de las vías nerviosas, de las vías musculares, de las vías óseas, de las vías cutáneas, de las vías circulatorias, de las vías excretoras, de las vías secretoras, de las vías glandulares, de las vías endocrinas, de las vías inmunológicas, de las vías hematológicas, de las vías linfáticas, de las vías sanguíneas.</p>
---	--	---

de terra. El preu és de 100.000 PTA. El 1917 ha de demanar un préstec de 121.500 PTA al metge Tomàs Barrera Verdaguer i, l'any següent, es veu obligat a vendre la propietat. Els compradors són el matrimoni de Sant Feliu de Guíxols, Manuel Burch Solanich (morirà el 1928) i Mercè de Barraquer i Garrigosa (morta el 1954). S'inicia una nova etapa.

El 1922 encarreguen un projecte de reforma de l'immoble i el parc a l'arquitecte Joan B. Serra, amb la idea d'imitar els balnearis de Karlsbaad. El 1923 cancel·len la hipoteca del Dr. Barrera; si bé el 1932 se'n crearà una de nova. El 29 de novembre de 1936 el Comitè de Gastronomia incauta l'edifici fins el desembre del 1937. Hi allotgen uns 300 refugiats d'Aragó, Castella i Andalusia. Fins al març del 1938 la Generalitat hi manté una colònia de menors. Després, fins al juny, l'ocupen les Brigades Internacionals i, finalment, esdevé Hospital Militar fins a l'entrada de l'exèrcit franquista.

Des del 1928 es fa càrrec de la direcció el fill del matrimoni, Josep M. Burch Barraquer, enginyer químic, que continuarà fins al 1974.

Si bé en el seu inici, l'orientació del negoci era únicament la terapèutica, aviat s'hi afegí la vessant lúdica. Passà a ser un hotel de vacances, en la línia

d'evasió de la ciutat al camp. El lloc és privilegiat pel contacte amb la natura i la separació del nucli de població.

En el període de maig a octubre s'hi celebraven balls, concerts, teatre, esports, conferències, etc. També existia una capella per als oficis dels diumenges.

Al Balneari Termes Orion hi arribaran visitants de Catalunya, de l'Estat i també d'Europa i el nord d'Àfrica, atrets per les aigües i el tracte de l'establiment.

També es comercialitzà aigua embotellada amb el nom Orion. El balneari romandrà tancat fins l'any 1978, quan el compra la família Campeny. El 1979 es porten a terme obres d'ampliació a mans de Guillermo Arís. El 1989 es remodela i modernitza la secció de balneoteràpia i el 1992 s'inicia un projecte, que acabarà el 1995, de remodelació de les habitacions.

Les aigües termals brollen entre 42 i 45 C. Són oligometal·liques i radiatives. Estan indicades per tractaments de: neuràlgia, hemiplègia, paràlisi, hipertensió arterial, arteriosclerosi, aortitis, flebitis, varius, artrosi, traumatismes i fractures.

LA PREMSA

29

74

Les primeres capçaleres colomenques foren *El Farnense* (1895-1896), dirigit per l'advocat Armengol Dallarès; *La Selva* (1906), de tendència catalanista; i *Memorandum* (1906), sota la direcció de Joan Fàbregas Planas.

Més endavant apareixia *Comarca Selvatana* (1914-1916), sota l'impuls de Josep M. Bofill Perera i Pere Costa. Impresa al primer taller tipogràfic local "Colombina", era d'ideologia catòlica anti-lliga. El 1915, Josep Coll Creixell, veí de Blanes, funda la revista *Marina i Montanya*, oposada a l'anterior i clarament anti-clerical.

El 1919, i fins al 1927, s'editarà *La Veu de la Selva*, que

Any V Santa Coloma de Farnés, 13 de Maig de 1923 Núm. 109

Quinzenal català d'avisos i notícies

comptarà amb diferents etapes. A la darrera apareixerà en castellà, com a *La Voz de la Selva*, essent òrgan de la Unió Patriòtica i sota la direcció de Pere Costa, advocat i alcalde de la ciutat. Abans també havia col·laborat l'impressor Salvador Anglada, que signava amb el pseudònim Pau Fàcil, com a contrapunt i en to humorístic, per criticar les tasques del govern municipal.

Dos anys després, el 1921, s'inicia la *Fulla Dominical de Santa Coloma* (que s'ha mantingut fins als nostres dies, amb breus interrupcions); i el setmanari republicà *Llevor* (fins a 1927), a mans de Lluís Comas Xandri, impressor nascut a Sant

Feliu de Guixols, secretari aleshores de l'Ateneu Popular de la ciutat. *Llevor* va organitzar l'any 1922, sota el patrocini de l'Ajuntament, uns Jocs Florals d'important ressò. Formaven la comissió Josep Carós -alcalde i president-, Josep M. Bofill -vicepresident-, Pere Viader, Ramon Cors, Enric Guasch, Salvador Anglada, Martí Sureda, Josep Prat -vocals- i Lluís Comas -secretari-.

Amb un marcat caràcter agrari es publica el 1923 *L'Agricultor* i del 1936 al 1938 *La Veu del*

Capçaleres de diverses revistes editades a Santa Coloma.

Any 1 - Núm. 9 - Dimecres, 9 d'octubre del 1988
PUBLICACIÓ SETMANAL

La Veu del Poble

PREU: 30 CENTIMS

PORTANTVEU DE LA FEDERACIÓ DE SINDICATS AGRÍCOLES I COOPERATIUS DE LA COMARCA DE LA SELVA.
Redacció i Administració: Carrer 1, Verduguer, 5 - Santa Coloma de Farners

EDITORIAL

Poble, portantveu de la Federació de Sindicats Agrícoles i Cooperatius de la comarca de la Selva.

La Junta del Mil·lenari treurà els anys 1949-1950 un butlletí informatiu sota el nom de *La Selva*, en realitat una revista local, escrita en castellà, però amb col·laboracions en català. El 1951 el Consorci Forestal també treia un butlletí, de caràcter més específic i, com correspon a l'època, també en llengua castellana.

L'agost del 1968 s'edita en català, sota l'aixopluc de la Joventut Rural d'Acció Catòlica, la revista *Ressò*, que durant vint-i-cinc anys ha estat un veritable vehicle d'expressió i comunicació local. El director és Joaquim Trias Mas, que continuarà fins al núm. 158 (1982), quan passa a ser

responsable un consell de redacció. El 1973 l'autoritat multava la revista amb 10.000 PTA. per l'exemplar 56. Des del 1980 (n.134), després d'una breu aturada, desapareix el subtítol que la vinculava a l'Església. De fet, la seu serà el Casal Parroquial fins l'any 1984. És membre fundador de l'Associació Catalana de la Premsa Comarcal.

El 1982 apareixia el primer i únic número de *Ben Paït*. No podem oblidar tampoc la premsa municipal i escolar, de vida efímera i irregular.

Alguns dels títols es poden consultar avui a l'Arxiu Comarcal, la Biblioteca Pública de Girona i en col·leccions privades.

Un dels factors que afavoriren l'aparició de publicacions periòdiques fou la implantació de la impremta a la ciutat. El 1916 Salvador Anglada, impressor natural de la vila de Gràcia, s'instal·la a Santa Coloma. Formarà companyia

Any 1 Santa Coloma de Penès, 25 de Febrer de 1922 Núm. 13

amb Lluís Cantalozella Borrell i Pere Jofré Borrell (cosins), amb el nom d'Anglada i companyia, que canviaria per Arts Gràfiques. Durant el període 1948-1969 coexistiren Arts Gràfiques amb Gràfiques Cantalozella. Les altres imprentes colomenques actuals són de creació més tardana: Columba el 1965, Semgraf el 1975.

Lluís Cantalozella Borrell, impressor de Santa Coloma, mort l'any 1928 als 41 anys.

ELS ARXIUS

30

Porta d'accés i pati de l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners, en una fotografia del 1983, any de la seva inauguració.

76

El patrimoni documental de Santa Coloma de Farners ha sofert diferents vicissituds al llarg dels segles: les guerres i la ignorància del valor històric han fet que es perdessin una gran quantitat de documents.

L'arxiu parroquial, avui conservat a la rectoria, és fragmentari. La sèrie de registres parroquials és la més important (ss.XVI-XX), tot i que presenta llacunes i un mal estat de conservació. Quan hom abandonà la vila el 1809, per la Guerra del francès, s'amagaren els llibres a casa de Salvador Planes, a excepció dels testaments, que es perderen. En canvi, les robes litúrgiques, que es traslladaren, per a la salvaguarda, a la vila fortificada

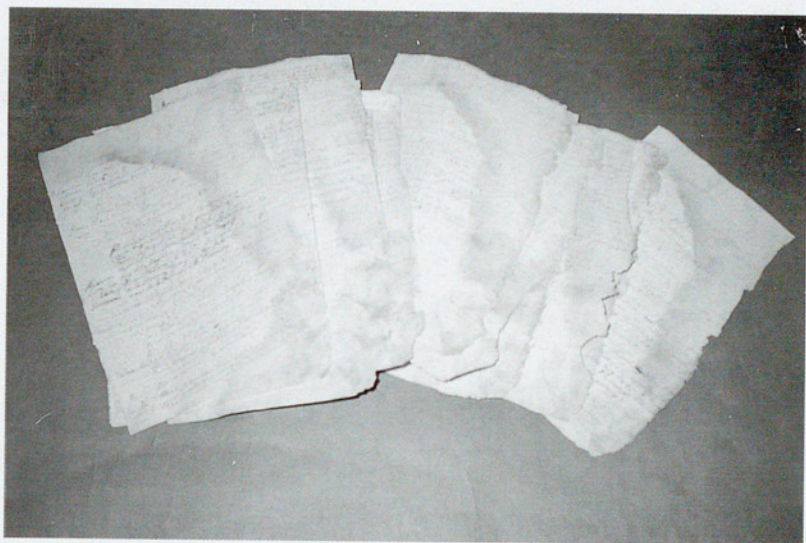
d'Hostalric, es cremaren completament.

L'arxiu parroquial de Sant Pere Cercada es cremà el juliol del 1936.

El fons notarial de la baronia de Santa Coloma (inclou Castanyet, Sant Miquel de Cladells, Sauleda i l'Esparra) s'inicia el 1577. Els manuals anteriors al segle XIX es conserven a l'Arxiu Històric de Girona, juntament amb l'antic registre d'hipoteques de Santa Coloma (1829/1891).

Creat el 1982 pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i en conveni amb l'Ajuntament, l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de

Farners fou inaugurat l'any següent. Entre altres fons aplega el municipal de la ciutat (comença el primer terç del segle XIX), el fons notarial de districte (segle XIX), el fons judicial (secció civil a partir de 1925 i penal de 1944), diversos fons patrimonials (ss.XIII-XX), personals (ss.XIX-XX) i d'empreses (s.XX) de Santa Coloma. D'ençà del 1990 el Consell Comarcal de la Selva va prendre part en la gestió de l'arxiu, centre indispensable per a la recerca historiogràfica sobre la nostra ciutat i comarca.

Fulls afectats per la humitat del llibre sisè de baptismes (1746-1763), primer dels volums restaurats pel Monestir de les Puel·les de Barcelona (1992), dins la campanya de recuperació dels llibres parroquials.

El 1983, amb motiu de la celebració de la XXVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, es fundava a Santa Coloma el Centre d'Estudis Selvatans, que aglutina els investigadors d'arreu de la comarca. Una de les seves principals activitats són les publicacions, de les quals destaquem la revista *Quaderns de la Selva*.

*Sala de dipòsit núm. 3.
Fons del Registre de la Propietat a l'Arxiu Històric Comarcal.*

Declaració davant el notari Jaume Cervera del comerciant de Sant Hilari Sacalm, Narcís Costa. Santa Coloma, 30-10-1815.

“Que per quant en lo die setse del mes de mars de l'any pasat mil vuit-cents dotse, havent vingut en la predita vila de Santa Coloma un molt crescut número de tropas francesas, y havent-se per si mateixos allotjats dos-cents soldats de éstas en la present casa de Guixeras (en què se trobaban las pesas de ditas notaria y escribania), a ocació en què los que habitaban aquellas se trobaban en la vila de Sant Feliu de Pallarols, los referits dos-cents soldats o alguns de ells, en la nit del predit dia, tiraren per terra las portas tancadas de dita notaria, y se'n portaren y espargiren per tota la dita casa y sos aposentos, tots los manuals, prosesos y demás papers de la mateixa, cremaren fulls de alguns de sos manuals, processos y altres papers, y per jaurer sobre ells ab més comoditat, arrancaren y extragueren las cubiertas de pergami de alguns de dits manuals, romperen y se'n portaren alguns fulls y quadernillos de estos”.

Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners Fons Notarial Santa Coloma núm. 16. Manual 1815, foli 381.

LA BIBLIOTECA

31

Inauguració de la biblioteca, el 29 de juny del 1923. A l'escala podem veure Francesc Moragas i l'alcalde de la ciutat, Josep Carós Vidal.

78

La Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis inaugurava el 29 de juny de 1923 la que fou la primera biblioteca de la institució a tota Catalunya. La biblioteca, integrada en una Casa de Cultura, juntament amb el Parc del Bon Mot i l'Institut de la dona que treballa, fou possible gràcies a la figura de Francesc Moragas Barret.

Advocat i economista barceloní (1868-1935), fundador de "la Caixa", estiuava al Balneari i va voler promoure aquesta obra social. Fou nomenat fill adoptiu de la ciutat (1923) i avui el carrer on s'aixecava la institució porta el seu nom.

L'edifici actual de la biblioteca fou construït l'any 1961

(inaugurat el 12 de març), i el 1969 (23 de setembre) s'hi acoblà una sala d'exposicions. Serà el 1985 quan es portaran a terme obres d'ampliació i millora de les instal·lacions, amb una reforma total de l'interior que afavorirà el funcionament de dues noves seccions, la infantil i les revistes, i la celebració d'actes culturals. Es canviaran el mobiliari i la il·luminació.

El 1973 es commemorà el cinquantenari, celebració que s'encetà amb una dissertació de l'advocat Octavi Saltor Soler.

Fins avui la biblioteca ha estat escenari de centenars d'activitats, com conferències, concerts i recitals de cançó i poesia, exposicions, cursos de

tota mena (ceràmica, jardineria, cuina,...), presentacions de llibres, projeccions de diapositives, teatre, etc.

Esmentem les tradicionals festes del llibre. El 23 d'abril, en un acte amb recital de poemes per escolars, cinema i discursos, es lliuraven llibretes d'estalvi als nens més assidus de la biblioteca i lots de llibres als estudiants més destacats.

Al llarg de la seva història han estat quatre les bibliotecàries que l'han dirigit: Concepció Geronès, les germanes M.

Carme, Pilar i Montserrat Noguera Turon, i, a partir de 1962, Núria Masó Ripoll.

El 1992 el fons bibliogràfic comptava amb més de 12.000 títols (el 1923 s'obria amb 2.000 volums), el nombre de targetes de lector era de 1.787, la mitjana de lectors diaris eren 57 (47% d'infants), a les sales es consultaren més de 17.000 llibres i en préstec se'n deixaren més de 3.000 (una mitjana de 14 llibres per dia).

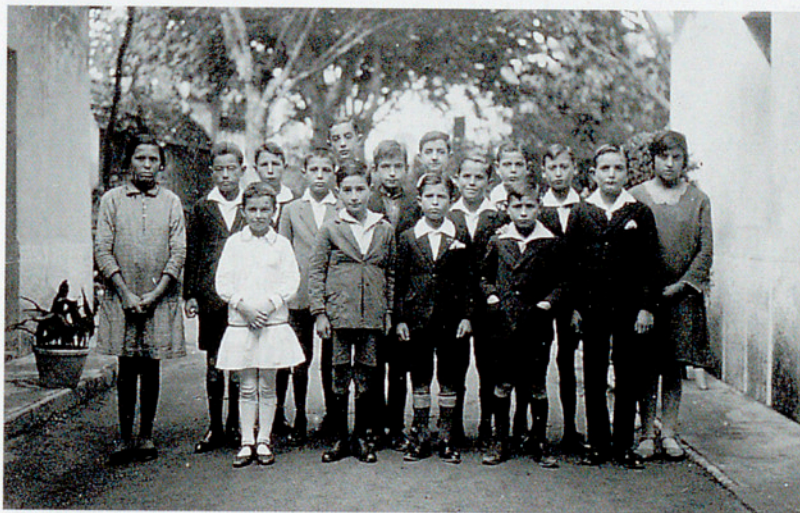
La biblioteca ha esdevingut una peça clau de la infraestructura cultural de la ciutat, no només pel foment de la lectura, sinó com a plataforma per a la projecció de la cultura que portaven a terme les diverses entitats de la població.

L'any 1955 la Diputació de Girona planteja a l'ajuntament la possibilitat d'instal·lar en col·laboració una biblioteca pública. El consistori

Aspecte que presentava la sala de la biblioteca el 29 de juny del 1973, en la conferència pronunciada per Octavi Saltor. En primer terme apareix la bibliotecària Montserrat Noguera.

79

determina, finalment, que el lloc adequat són les Escoles Públiques.

Actualment s'està gestionant la creació d'una biblioteca d'acord amb les noves directrius de la Generalitat i dins de la xarxa d'aquesta institució.

Grup de nens i nenes premiats amb una imposició de 10 pessetes en una llibreta a la Caixa per ser els més constants en la lectura (1926).

LES FESTES

32

*Tradicional àpat
a l'ermita de Farners,
el dimarts de Pasqua
del 1923, dins la festa
del Cor.*

80

El dimarts de Pasqua és un dia festiu a Santa Coloma, segons la concessió del Ministerio l'any 1971. És el dia de la festa del "coro", quan els cantaires de caramelles pugen a l'ermita de Farners amb tots els veïns que els desitgen acompanyar. La tradició, del 1904, ha passat a ser un dia de germanor. Des dels anys vint cal esmentar el cant del Popurri, resum en clau d'humor dels fets que han tingut ressò a la vila durant l'any, que uns i altres esperen amb delit.

A Farners s'hi torna el mes de maig, a celebrar l'Aplec de Farners. Considerada la festa major petita, se celebrava amb missa, sardanes. És una tradició que prové de temps immemorial,

el 1726 ja era habitual. En un to divers, el 1975 es feia la primera vetlla nocturna de pregària a Farners el 14 d'agost.

A la primavera, des del 1953, s'organitza un concurs i exposició de flors. Iniciativa nascuda pel Mil·lenari de la ciutat i portada a terme per la "Sección femenina" avui l'organitza una comissió que compta amb el patrocini de l'ajuntament.

Des del 1627 es determina que el dia del Beat Salvador d'Horta (18 de març) sigui de precepte. Al segle passat es feia aquest dia l'"encesa de pins". A la nit, davant de cada casa cremava un pi que havia estat tallat al bosc la vigília, talment com una

gran teia. La població oferia un espectacle sorprenent. L'any 1919 es prohibia la tradició per la pressió dels propietaris dels boscos.

Una altra festa eminentment religiosa és Sant Sebastià (20 de gener). Els colomins reben amb llum el Pelegrí de Tossa i els seus acompanyants a les 6 de la tarda. Anys enrera s'havia fet ball a la nit.

El febrer i el març, en el calendari festiu tradicional de la

ciutat, venien marcats per les fires, la de Sant Macià (24/25 de febrer) i la de Sant Josep (19 de març). Dues festes molt similars, on no faltaven l'ofici i les sardanes. Per Sant Josep era típic que els pagesos portessin un ram de mimosa a la imatge del sant a l'església parroquial.

Una altra diada festiva que s'ha perdut és l'Homenatge a la Vellesa. Organitzat per primer cop el 20 d'abril del 1930 es veié truncat per la guerra. El 9 de maig del 1971 s'iniciava una segona etapa.

Es perden festes i se'n fan de noves. Entre aquestes cal parlar

de la Festa de la Ratafia, dins la qual, des del 1982, s'hi convoca un concurs d'alt nivell del licor.

Només fem esment de les festes pròpies de Santa Coloma, on també se celebren Corpus, Carnestoltes, Sant Antoni Abat, l'1 de maig (sobretot a principi de segle, amb els roders), Sant Jordi (amb la benedicció de les roses i venda de llibres), etc. Sense oblidar les festes ordinàries: el cinema, els balls, teatre, concerts, sardanes, etc.

Retorn de la Verge de Farners al Santuari el 1939.

Ban municipal del 1908

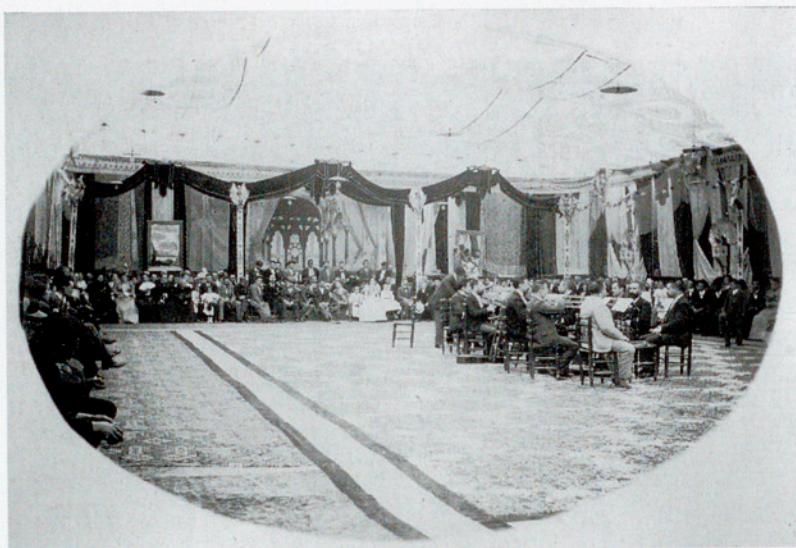
“Hago saber: que celebrándose los primeros días de marzo próximo las fiestas del Carnaval, y deseando esta alcaldía evitar que las expansiones propias de dichas fiestas no rebasen los límites del respeto que a la religión, a las autoridades, y a la moral pública se deben, queda terminantemente prohibido:

1. Vestir traje de sacerdote o religioso, de militar a la moderna, de magistrado de los tribunales del reino ni otros análogos.
2. Proferir expresiones deshonestas que ofendan la moral y buenas costumbres.
3. Arrojar desde las calles, balcones y ventanas, objetos que puedan hacer daño alguno a los transeuntes.
4. Llevar armas de fuego o blancas ocultas u ostensiblemente.
5. Andar por las calles con careta después del toque de oraciones.
6. y último. Llevar pendones con caricaturas escandalosas o que excitaren los ánimos”

Alcalde, Manuel Barrera Verdguer.

LA FESTA MAJOR

33

Envelat de la Festa Major, del 1897. Destaquen l'acurada decoració i l'orquestra, situada al centre de la pista.

82

La festa per excel·lència de totes les poblacions és la Festa Major. Santa Coloma, des de sempre, hi ha dedicat grans recursos i esforços, però no sempre s'ha celebrat el mateix dia.

El 27 de juliol del 1835, l'Ajuntament i els domers demanen a les autoritats fer la festa el dia 24 de setembre. Manifesten que habitualment era el dia de la patrona, Santa Coloma (31 de desembre); però, "por lo rígido de la estación" es va traspasar al 20 d'agost (Sant Bernat), "hallándose graves inconvenientes para solemnizar como es debido dicha fiesta en el espresado día". La proposta de dia festiu per al 24 de setembre és

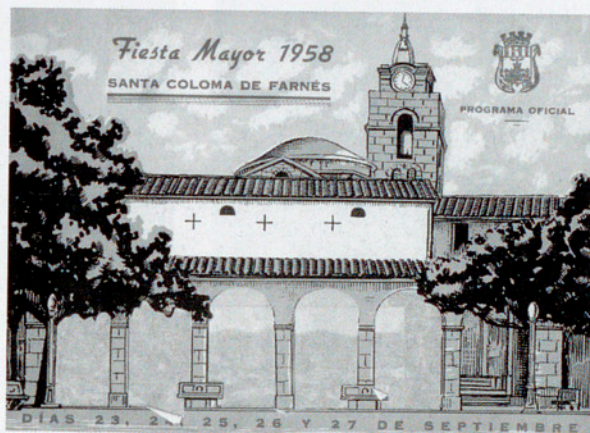
acceptada. No deixà de celebrar-se la festivitat de la patrona, i, fins passada la guerra, fou la "festa petita", amb ofici, sardanes i ball. La davallada de la Germandat de Socors Mutus "La Protectora", sota invocació de Santa Coloma, organitzadora de la festa; el 1940 l'Hora Santa i més tard la revetlla de cap d'any, han fet que es perdés totalment.

En el segle passat la festa major durava quatre dies: el dia 23 sortia la Rua que anunciava la festa a so de flabiol i tamborí, el 24 es feia honor a Santa Coloma, el 25, festivitat de Sant Dalmau i el 26 es tancava. Tres dies intensos de balls, concerts, teatre, sarsuela, espectacles infantils i oficis solemnes. La

programació no ha variat gaire al llarg dels darrers cent anys i la majoria d'elements han perserverat.

Els anys 1971 i 1972 se celebrà la festa major la segona setmana de setembre (divendres, dissabte i diumenge). Però el 1972 es votava popularment que es tornés a celebrar els dies 24, 25 i 26 (963 vots davant 25). L'any següent, per tant, la festa tornà a fer-se el dia 24.

Portada del
programa de Festa
Major de l'any
1958 conservat a
l'Arxiu Comarcal.

Durant la festa major del 1988 s'estrenaven gegants, la Farigola i el Romani, que es casaven solemnement el 1992. Els acompanyen el grup de geganters i grallers de la ciutat. Prenien el relleu a la Matafaluga i la Sàlvia, creats pel Jovent del Poble. El

1993 una nova gegantona els fa companyia, la Malva.

Els gegants Romani i Farigola, i la gegantona Malva, acompanyats dels geganters de Santa Coloma, en la sisena trobada de colles geganteres de Santa Coloma (26-IX-1993)

El matí de l'últim dia

Les primeres hores del matí d'aquest dia tenen un caire mustiu.

Totes les botigues solen obrir un xic més tard que de costum. Les dones no solen anar de compra aquell dia, excepció de la casa que els hi ha tocat algun foraster de pronòstic que, amb el forat que fan al rebost entre el primer i segon dia, no tens més remei que recórrer a la carniceria a fi d'evitar més baixes en el galliner.

Cap allà a les 9, bo i prenent el sol, es passegen per la plaça, els eterns destructors, aquells que si els deixessin fer a n'ells, sempre aniríem millor.

Allí es critica la funció de teatre; l'actuació de les atraccions; el resultat del castell de focs; l'organització del concurs sardanístic; el desordre de les carreres de bicicletes; la falla dels programes, que ells no n'han tingut prou per enviar a fora ... però tingueu entès, que aquests a l'hora de treurer una pesseta, són els que vos diuen: "Com que no ens hi fiquem per res, no en volem saber-ne res de la festa"...

Programa de festa major 1927.

Capses d'assortits de les típiques galetes de Santa Coloma, amb mostres de les tres cases productores.

Francesc Trias Vilar (1875-1957)

Al tomb de segle Santa Coloma és una societat agrària que a la vegada és un centre administratiu i comercial de la comarca: el mercat setmanal del dilluns, la capitalitat del partit judicial, el balneari i les zones properes d'estiu obren l'economia a l'exterior i orienten la producció a la venda.

La confiteria serà un dels aspectes que es desenvoluparà especialment. El 1838 treballaven a la ciutat nou confiters (entre propietaris i aprenents). Cinquanta anys més tard continuaven vuit, però el 1901 havien augmentat a tretze. Dos són uns germans que marcaran història en la galeteria catalana: Francesc i Joaquim Trias Vilar, de 26 i 15 anys respectivament. El fet de germans pastissers amb negocis diferents no era únic: Joaquim i Joan Ribas Bach i Jaume i Ricard Llinàs Grabalosa eren dos altres exemples.

El pare dels Trias era un flequer colomí, Salvador Trias Ribas, fill d'una nissaga de teixidors que arribaren el segle XVIII de Montagut. En casar-se s'encarregà del forn de pa que posseïa la seva primera muller, viuda d'un flequer. Els dos fills que seguiran la pastisseria són fills de la segona esposa,

Joaquima Vilar Turon. Un fill de la primera serà el que continuarà regint el forn familiar.

L'any 1913 les confiteries a Santa Coloma s'estabilitzen i en queden cinc: la de Jaume Llinàs Grabalosa (c/Sant Sebastià), les de Jaume Sureda Carrera i Josep Janer Monràs, al carrer Major, i les dels Trias. La d'en Francesc, al carrer de Vall i la d'en Joaquim, al carrer del Centre. La primera estava establerta el 1901 i la segona el 1909, segons consta en la matrícula industrial. En el padró d'habitants de 1894 Francesc Trias ja consta com a confiter. Formats a la pastisseria de Barcelona, des dels seus tallers ofereixen un ampli ventall de dolços dels que sobresortien unes galetes d'ametlla comercialitzades en caixes d'assortits. En primer lloc les més típiques, les teules o barrets de capellà, seguides de les delícies o pralinets, el neulet, torpedo o canutillo, i el violet o crocantí. A principi de segle la discussió sobre la seva invenció féu vessar molta tinta.

Aviat es van popularitzar i es convertiren en imprescindibles en tot àpat i en tota rebuda al visitant. La seva qualitat valgué a les teules una medalla a l'Exposició de París (1912) on les

Joaquim Trias Vilar (1886-1946)

Museu Trias de les galetes

presentà Francesc Trias i en altres certàmens, com consta en l'aparador de la casa.

Sempre acompanyant l'exquisit producte les capses que el preservaven són testimoni de l'evolució dels gustos i estils. De molts diferents materials han contingut il·lustracions d'elements de l'entorn natural i artístic de la ciutat.

L'adaptació del procés d'elaboració, amb la mecanització de les operacions més rutinàries ha permès la comercialització i distribució de les teules a tot el món. Ha desenvolupat aquesta indústria la firma "Néts de Joaquim Trias", que el 1994 va inaugurar un museu permanent sobre la seva producció. Els hereus de Francesc Trias, la confiteria "Tuyarro", en canvi, s'han decantat per continuar amb la línia tradicional i oferir una producció feta de forma totalment artesanal i, per tant, de limitada producció, destinada a un públic molt concret.

El 1954 es funda l'empresa Salvador Trias Galetes Farners, que més tard esdevindrà S.Trias, S.A., de caire industrial. Les teules tenen, com es mereixen, un destacat lloc en la galetteria catalana.

“Tot-hom ho diu” deia l'Alemany i dic jo avui: tot-hom ho repeteix: en Trias ha triomfat i la ciutat li deu restar agraïda, car a tot-arreu és coneguda l'excelència de les teules i per elles, el nom de Santa Coloma en terres ben llunyanes, i pot dir-se que no surt pas de la ciutat cap foraster sense la clàssica capceta que tant acuradament preparen experts adroguers, i és que ultra menjar-les un sense tenir-ne ganes per la seva bonesa, les paraules d'En Baranguero serien suficients per a empassar-nos-les creguts de que ni melindros són superiors. Seguiu, Trias, fent teules que fareu pessetes i us ho agrairà Santa Coloma”.

SOLER I JANER, Joan. *La Veu de la Selva*, núm.5 (1919): 3.

ESPORTS

34

Equip del Club Esportiu Farners, campions de segona provincial de futbol la temporada 1982-83.

86

El nostre és un país on l'esport té un nom propi, el futbol. El primer club de futbol de Santa Coloma fou el Farners Deportiu, constituït l'any 1922. El patrocini del Sr.Burch comportarà afegir al nom el logotip Orion.

S'inaugurava el primer camp d'esports en el camp de la sorrera, entre el Balneari i el Parc de Sant Salvador. Més tard, es jugava al futbol en uns terrenys del Sr.Oller. L'any 1940 l'ajuntament comprava un camp de futbol i l'arrendava a la Falange.

Als anys trenta el nom és Club Deportiu Farners, i es viu un boom futbolístic, amb altres equips, com els Intrèpids, Stukas... Un altre era l'esport amb més

relleu del Club: el Ciclisme. El camp servia de velòdrom i s'organitzaren nombroses curses de totes les categories. Els aficionats s'agruparen en l'Agrupació Ciclista Colomenca, formada l'any 1934. Encara avui és un esport que compta amb molts practicants i admiradors. El 28 d'agost del 1926 hi passà per primera vegada la Volta ciclista de Catalunya, en la seva vuitena edició, i ha continuat fent-ho amb posterioritat.

Als quaranta l'equip de futbol passa a denominar-se Agrupación Deportiva Farnés. L'any 1950 Mn.Benet Font creava un equip de futbol federat a partir de les penyes "Joventut" i "Los Alcones". Era el "Deportivo Columbo". Jugant

a la categoria d'aficionats arriben a campions provincials. Passen a ser un equip juvenil, amb grans èxits. Obtenen el campionat provincial diversos cops i arriben als quarts de final de tota Espanya, en una carrera plena de victòries. Uns deu anys més tard s'acomodaren de la competició. Alguns dels joves futbolistes fitxaren per clubs professionals.

A la dècada dels setanta, amb el nou camp, el Club Deportiu Farners perd la primera categoria regional. S'hagué d'esperar fins al 1979 per tornar-hi a jugar, això sí,

amb molta empena. El 1981-1982 quedava primer de la classificació.

No només el futbol admirat és el local, sinó que el 1968 es funda la Penya Barcelonista de Santa Coloma de Farners.

Si el futbol federat ha estat majoritàriament masculí, sense oblidar els partits d'exhibició de futbol femení que tant de públic atreien al camp, el bàsquet ha tingut èxits històrics en l'apartat femení. L'any 1940 Pere Oriol comença a entrenar les jugadores de l'"Agrupación Deportiva Farnés" que ràpidament demostren la seva vàlua. Com a equip de la "Sección femenina de Gerona" obtenen el 1941 el sots-campionat d'Espanya de segona categoria. El tren feu que no poguessin jugar la final.

El 1922 es creava un club de tennis al Balneari, format per "distingides senyoretas". El 1955 es construïa una pista de tennis al Camp municipal d'esports. Caràcter de club privat té el "Farnés Tennis Club", fundat el 1970 dins el complexe del "Mas Solà", que obriria les seves portes un any després. El 1966 es reunia la Primera Junta del Club Natació Farners, precedent del Club Olímpic Farners (1975). Veuen reconegut el seu treball amb la inauguració de les noves piscines municipals

el 1972. Dos anys després s'obria tot el gimnàs poliesportiu, gestionat pel Club Olímpic, que serà un revulsiu per a la pràctica dels esports a Santa Coloma. Destacaran les seccions de futbol, atletisme, natació, patinatge, hoquei, bàsquet, futbol-sala, tennis taula, etc., que han donat molts triomfs a l'esport colomí. El 1976 inicia la seva trajectòria la secció de muntanyisme, associada a la Federació Catalana. L'any 1984 es funda l'Associació Atlètica la Selva.

També la caça compta amb nombrosos practicants. L'any 1972 els caçadors creaven el vedat de caça 10.073 i reestructuraven la seva societat.

L'apartat del motor està present amb l'Escuderia la Selva (1986), que organitza i pren part dels

rallies de cotxes i curses de motos que es fan a la comarca. El 1988 organitzaven la primera festa i el 1992 tingueren la iniciativa de formar un nou equip de futbol.

La carretera de Santa Coloma a Sant Hilari ha estat des de sempre un lloc predilecte per a les curses. Ja el 1917, quan el Reial Moto Club de Catalunya organitza la segona volta a Catalunya, entra dins del seu recorregut.

Amb els anys arriben noves modalitats. El 1979 es feia el Primer Trofeu de Judo a Santa Coloma. El 1991 es funda l'Esquí Club la Selva.

Corredors de cross del Club Olímpic Farners d'atletisme. Entre ells Pere Arco, Jesús Tejada i Isidre González.

EL NOM I L'ESCUT

35

*Vista de Santa Coloma,
amb el campanar en primer terme.*

88

Santa Coloma apareix per primer cop, en lletra escrita, l'any 886 com "Sanctam Columbam", en un document on l'emperador Carles confirma els béns de la seu gironina.

L'acta de consagració de l'església fou realitzada, pel bisbe Gotmar, l'any 950. En ella es diu que la basílica havia estat edificada des de temps antics i destruïda pels hongaresos.

El nom de la ciutat està compost per la titular de la parròquia i el topònim Farners. Santa Coloma és una santa d'origen italià, màrtir a Sens (Borgonya) al segle III per l'emperador Aurelià. Els emperadors carolingis li tingueren especial devoció, i

sembla ser que foren els francs, els qui difongueren la dedicació d'esglésies a la santa, en el nostre país.

Són nombroses les parròquies de Catalunya que la tenen com a titular, i set poblacions la tenen en el seu topònim. L'any 1972 quatre d'aquestes es reunien amb la idea d'agermanar-se, el 1989 es reincidí amb la participació de tots els ajuntaments homònims. El gentilici és colomí/colomina, però, des de fa unes dècades, els habitants de Santa Coloma de Farners (a diferència de la resta de poblacions) s'autoanomenen colomencs, segurament per influència directa del llatí o del castellà (columbense), o dels

veïns silencis, vidrerencs i hilarrencs.

El 1838, segons el padró d'habitants, prop de quaranta dones portaven el prenom Coloma, mostra de la seva implantació.

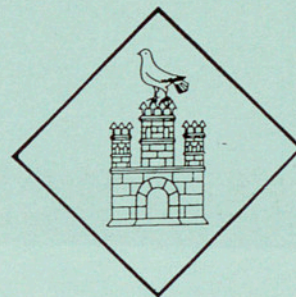
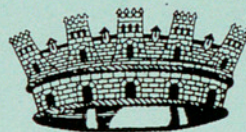
El topònim Farners ja es troba citat als documents del segle XI i designa el paratge on es troben el castell i l'ermita. El seu origen etimològic té dues explicacions: la més generalitzada és que prové del llatí "farinarios", de molins fariners; però una altra diu que vindria de "farneus", de freixes.

L'octubre del 1936 el consistori va acordar canviar el nom pel de Farners. Fins al febrer del 1939 la ciutat es coneix oficialment com Farners de la Selva. L'anticlericalisme també afectà el poble de Sant Miquel de Cladells, que passà a dir-se Cladells de Vallors. Durant el franquisme es conegué amb la grafia deformada de Santa Coloma de Farnés, tot i el prec de l'ajuntament perquè es normalitzés l'1 de novembre del 1959. L'any 1976 es reclama la

erra des de la premsa i s'aconsegueix Santa Coloma de Farners.

La vila obtenia el títol de ciutat d'Alfons XIII el 10 de setembre de 1906, "por el aumento de poblacion e importancia agrícola, industrial y comercial". Havia assolit la xifra de cinc mil habitants. Quatre anys després l'Ajuntament decidia dissenyar un escut d'acord amb la nova condició, car només disposava

Escut caironat:

De sinople, un castell d'or obert somat d'una coloma d'argent. Per timbre una corona mural de ciutat.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, núm. 1703 pag.832.

del segell. L'any 1975, amb motiu de la inauguració de la Casa de la Vila es va confeccionar una bandera a partir d'un concurs de lliure participació.

El 9 de novembre del 1992 el consistori pren l'acord d'adoptar un nou escut d'acord amb els símbols dels ens locals de Catalunya, oficialitzat el gener del 1993.

GOIGS
DE LA GLORIOSA
SANTA
VENERADA EN
FARNÉS

A LLAOR
VERGE I MARTIR
COLOMA
LA CIUTAT DE
DEL DESBAT DE GERONA

Plau per Paterna, el Senyor,
a Farnés se ha donada,
SANTA LA COLOMA EN IMAGEN
DELS NOS ENFAR I FAVOR.

Mes enllà del Pireneu
vestre la Ram del dia,
i malí promet amb algun
aprenentatge estímul.
Servir lo feu a la mort
feu de Vos ditxa anabada.

Bona boltes tenia
que com espell i'ntalada
la virtut que us adevina
l'hera a Déu olfativa.
A El amb més gra i fervor
visques sempre conegada.

Que si vegeu de l'Orten
Audió "Españador"
un altre perfil vós
el rebreu des nobilitat
i de nos amb el Senyor
reintegrareu la l'Orten.

El miracle feu patir
que parau vostra parau,
mex una dita amb arduosa
us va desceure el moment.
Així guardà el Genador
aquella joia perada.

1). Que per nos Santa Coloma.

Violent se rabia feliçia
vostre morada, el cor,
fe encendre i us val vós
per fer-vos parau: la vida.
Des sempre aquell arder
i de nos ferre Barada.

Quan un veure del profet
es veu complet vostre subit:
de color i cap al col
amb la palca del martir.
El botó a no greca favor
vostre tenca n'ha tallada.

"Vos ja Coloma moro,
na veu del cel va dir
que no pua de morir
el conculcador amb l'evr.
Oh que el s'at del Salvador
cancr així des cridade.

Vostre us feu treballat
de Senyor us mantéguo
a El anyo us o'atigat es
que feo sempre més honest.
De desora i quide amor
un espereu pensat colada.

També aquí a acceu Catus
vostre feuo feu portada.
i per Paterna us ha dada
el Dia d'extema horada.
La condició el fervor
amb que ha us invocada.

Com Coloma missagera
que dita moro d'esperança,
us mostra gran cohesión
el dia que us Vós espere.
I sempre tenca conhort
en la grida demorada.

Així la Verge de Paró,
amb l'Almoro "Salvador,
us d'indica aquí a veu
que us gratitud sempre creu.
Es la joia i en la t'licor
veure sempre veuorida.

Tenueu grata especial
contra parta, ped'a foc,
Santa Coloma, agues Euc
deslucen us de tot mal.
Ja que Farnés, de tot cor,
en Vos via esperada.

Tenueu ferts en el s'at
i bon que us mostra vida,
que estimar a Déu tota m'la
promoure feu a mort.
Que us envia la acce
feu que al cel prenguem volada.

Plau per Paterna, el Senyor,
a Farnés us ha donada,
SANTA COLOMA ESTIMADA
DELS NOS ENFAR I FAVOR.

2). "El Signe d'Alcornoque" de Sant.

OREMUS

"Inclaptesca colom, genitorum, Civitas, Sancta COLOMA, Virgo et Martir, mactata, que sub jure strage
mactat, et vobis colom, et ha proficere macta. Per Civitatem. Domine nos macta. Amen."

Llora de S.R.A. 31 d'Octubre 1992. Impremador: JOSE OSEPO DE GERONA

*Goigs
de Santa Coloma,
titular de la ciutat.*

SANTA COLOMA, TERRA DE SAVIS...

36

Salvador Espriu dos anys abans de morir.

*Josep M. Millàs (1897-1970),
catedràtic de llengua
i literatura hebrees
de la Universitat de Barcelona
i membre de la Reial Acadèmia
de les Bones Lletres de Barcelona.*

90

S'ha dit que Santa Coloma és una ciutat de savis i de sants. De ben cert, són molts els fills que han excel·lit i excel·leixen en algun art o professió, de reconeguda vàlua i de mereixedor reconeixement ciutadà. Són molts els que han estat celebrats com a fills il·lustres o han rebut les medalles de la ciutat.

Però tampoc es pot oblidar els fills adoptius que, nascuts fora, han mostrat la seva estima per Santa Coloma. Cal tenir un record per als centenars de colomins que emigraren a Girona, a la Marina, a Barcelona o a l'estranger i que treballaren amb goig allà on els acolliren sense deixar de

pensar amb el lloc que els veié néixer. Com a exemple, Francesc Puig Barnils, que fundà a final del segle passat una fonda a l'Havana, la "Castillo de Farnés", d'on va tornar el 1924 convertit en indiano; o el franciscà Josep Cors (1813-1878) missioner a Bolívia dedicat als indis guarayos.

Cronològicament hom pot parlar del periodista i literat Alfred Pallardó i Bestard de la Torre (1855-1925), director del diari

Las Noticias (Barcelona). De l'advocat i participant a les Bases de Manresa Joan Món Bascós (1868-1919) i del seu parent el també jurista Joan Món Pascual (1892-1979), professor de la Universitat de Barcelona i de l'Escola Social.

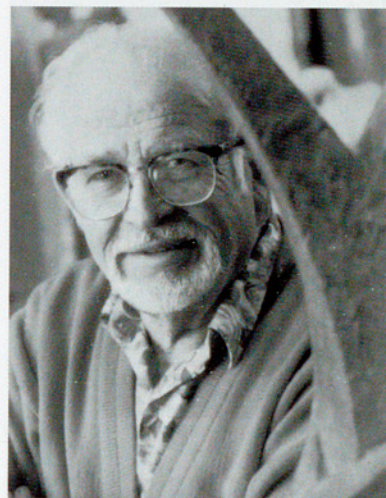
Una vida de novel·la tingué l'escriptor i doctor en metafísica per la Universitat d'Indianàpolis Alfons Vidal Planes (1891-1965); a l'antitesi del catedràtic d'àrab i hebreu de la Universitat de Barcelona

*Antoni M. Aragó (1918-1981),
investigador i sots-director
de l'Arxiu de la Corona d'Aragó,
en una fotografia de l'any 1952.*

*Monument a Artur Prat Chacón,
heroi xilè d'ascendència
colomenca.*

*L'escultor
Josep Martí-Sabé.*

Josep M. Millàs Vallicrosa (1897-1970), investigador incansable. Deixà 32 llibres i més de 150 articles. En el camp historiogràfic destaca Antoni M. Aragó Cabañas (1918-1981), sots-director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó fins a la seva mort.

Salvador Espriu Castelló (1913-1983) naixia a la ciutat on el seu pare exercia de notari, però ens deixava als dos anys. Els colomencs no l'han oblidat i li reteren

homenatge el 1981 i l'ajuntament convoca cada any un premi literari, a la seva memòria, que s'ha guanyat un gran prestigi. Fou concedit per primer cop el gener del 1986.

L'actor Rafael Anglada Rubí (1921-1993), sempre orgullós d'haver nascut a la ciutat, fou fet fill predilecte l'any 1986, a proposta de l'Agrupació Teatral.

Santa Coloma també ha vist néixer i créixer artistes com l'escultor Josep Martí Sabé

(1915), i els pintors Marià Climent Viñoles (1915), Josep Beulas Recasens (1921), Jesús Carles de Vilallonga i Rossell (1927), i Glòria Morera Font (nascuda a Terrassa).

En l'actualitat a aquesta llarga llista cal afegir-hi l'advocat Josep M. Mas i Solench (1925), dinamitzador i ànima de la vida cultural de Santa Coloma, l'escriptora Assumpció Cantalozella Mas (1943), i el periodista científic Joan Rabassada Ferrer (1961).

BEATO DALMAU MONER

BEATO SALVADOR

*Els patrons, fills de Santa Coloma,
 Sant Dalmau i Sant Salvador,
 segons uns boixos
 d'uns goigs del segle XIX.*

Sant Dalmau Moner naixia a Santa Coloma el 1291. Als 23 anys entra al convent de dominics de Girona, on ensenyarà filosofia i lògica. Moria el 24 de setembre de 1341 amb fama de santedat. Immediatament rebia culte públic i l'ajuntament de Girona el feu segon patró.

El 1721 la Santa Seu aprova el culte immemorial i el 1735 es posa la primera pedra d'una nova capella per guardar el seu cos. Durant l'ocupació francesa es traslladà al Convent del Carme; i a la supressió temporal del convent de Sant Domènec del 1822 i a la definitiva del 1835, les relíquies foren portades a la catedral gironina, a la tercera capella a l'esquerra entrant per la porta principal.

El 1520 naixia a l'hospital de Santa Coloma el que seria Sant Salvador d'Horta. Als 21 anys ingressava al convent franciscà de Santa Maria de Jesús de Barcelona. Aviat s'escampà la seva fama de sant i de miracler, i arreu on anava el seguien moltes persones, també importants. Moria a Sardenya el 18 de març del 1567.

El 1710 era beatificat i declarat sant el 1938. Fruit de la devoció dels colomins al sant existien el 1838 cent setanta homes que portaven el seu nom; mentre que només quaranta-dos Dalmau.

L'any 1992 fou beatificat un altre fill de la ciutat, Simó (Cosme) Brun Ararà (1894-1936), de l'orde de Sant Joan de Déu.

Com els seus companys, no va voler abandonar els malalts de l'Hospital psiquiàtric de Carabanchel Alto (Madrid) on exercia i va ser afusellat.

Joan Planas Feliu (1847-1896), estudiant al Seminari de Girona i a Barcelona, fou ordenat el 1882. És conegut per la seva poesia, un ampli recull de la qual fou publicat a Figueres el 1910 (d'on havia estat rector, 1889-96). El 1881 fundà *La Vetllada*, primer setmanari en català aparegut a Girona. Lluís Rodés Campderà (1881-1939) fou ordenat el 1913 dins la

*Fra Bartomeu M. Xiberta
i Roqueta (1897-1964).*

companyia de Jesús. Eminent astrònom, estudià a Barcelona i Harvard, i passà uns anys en observatoris d'Estats Units i del Canadà. Des de l'Observatori de l'Ebre (fundat el 1904 pels jesuïtes), d'on és director des

*El Cardenal
Narcís Jubany,
quan era bisbe
de Girona,
durant una visita
a Farners
(anys seixanta).*

del 1920 fins al seu desmantellament, el 1938, introduirà a Catalunya les noves tècniques apreses a l'estranger. Un any després naixia Ricard Aragó Turon (1882-1963), conegut pel pseudònim Ivon l'Escop, emprat en les seves campanyes a favor d'una llengua sense blasfèmies. Creador de la Lliga del Bon Mot, un parc de Santa Coloma hi estava dedicat des del 1922, amb motiu de fer-se a la ciutat un homenatge a la iniciativa.

Bartomeu M. Xiberta Roqueta (1897-1967), carmelita calçat, historiador i teòleg eminent, marcà una fita en la història de la teologia. Exercí de professor al col·legi de Sant Albert (Roma) i fou consultor del Concili Vaticà II, entre altres càrrecs.

El 1913 naixia Narcís Jubany Arnau en una família de músics, art que no descurarà. Bisbe de

Girona (1964-1971), arquebisbe de Barcelona (1971-1990) i Cardenal (1973), doctorat en Dret Canònic i Teologia, tenia una intervenció destacada al Congrés Eucarístic (1952) i al Concili Vaticà II. Nomenat el 1955 bisbe auxiliar de Barcelona accedia a la seva diòcesi gironina el 1964. Morí el 1996.

Aureli Boix Duch neix a la ciutat l'any 1940. Resident de l'oratori de Sant Felip Neri, a Barcelona, és el traductor de John Henry Newman al català.

Finalment, hem d'esmentar dos fills adoptius. El rector durant 25 anys Francesc Rabassa Arigós, nomenat fill adoptiu el 1952; i Mn. Benet Font Vilert. Vicari durant cinquanta anys de Santa Coloma, fou l'ànima de moltes iniciatives associatives dels anys en què exercí. El 1967 se'l feia fill adoptiu i el 1975 rebia la medalla d'or de la ciutat.

*El beat Simó
Brun Ararà
(1894-1936).*

Bibliografia

La revista local *Ressò*, al llarg dels seus vint-i-cinc anys d'existència, ha esdevingut un testimoni indispensable per a resseguir la història més recent de la població i també més antiga, a través dels nombrosos articles d'investigació que ha publicat i que aquí no podem ressenyar. El mateix cas, en menor mesura, passa amb els programes de Festa Major. A partir de l'aparició del Centre d'Estudis Selvatans, s'han divulgat més aspectes. En altres revistes especialitzades també podem trobar referències disperses sobre la ciutat. La convocatòria del Concurs històric del Mil.lenari (1950) fou l'ocasió per iniciar el treball de recerca per part d'historiadors nascuts a Santa Coloma.

CAIRETA, Eugeni: *La Guerra Civil a Santa Coloma de Farners*. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners, 1991.

CASAS, J. - MAÑÀ, J.: "Les teules de Santa Coloma de Farners", a *Quaderns de la Selva* núm. 4, pp.159-163, 1991.

CLARA, Josep: *Afusellament de Ferrandis i Sallés en temps de la Restauració*. Rafael Dalmau editor. Barcelona, 1972.

CLARA, Josep: "Lluís Mon Pascual, víctima de la repressió del 1939", a *Quaderns de la Selva* núm. 6, pp. 187-1193, 1993.

CUBARSÍ, Jaume: "Importància de l'establiment emfitèutic en el procés urbanitzador dels segles XVIII i XIX. Estudi parcial. El carrer del Prat de Santa Coloma de Farners", a *Quaderns de la Selva* núm. 3, pp.103-120, 1990.

CUBARSÍ, Jaume: "Aproximació a un estudi sobre la propietat de la terra en el terme de Santa Coloma de Farners (ss. XVI-XVIII)", a *Quaderns de la Selva* núm. 4, pp. 35-52, 1991.

GASCONS, Salvi: *Tossa i el seu pelegrí*. Editorial Selecta. Barcelona, 1982.

GRAU, J.M. - PUIG, R.: "Notes sobre les fires i mercats a Santa Coloma de Farners (s.XVIII-XIX)", a *Quaderns de la Selva* núm. 6, pp.163-181, 1993.

LLABRÉS, Antònia: "Cartografia de la vegetació del terme municipal de Santa Coloma de Farners", a *Quaderns de la Selva* núm. 1, pp.33-43, 1984.

LLORENS, J.M. - FONT, G. - PUJADAS, S.: "Santa Coloma de Farners a l'alta edat mitjana: la vila, l'ermita, el castell", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* vol. XXXIII, pp. 355-377, 1994.

MAS i SOLENCH, Josep M.: *Guia de Santa Coloma de Farners*. Estudis Colomencs. Barcelona, 1979.

MILLÀS, J.M. - RABASSA, J.: *Història de Santa Coloma de Farnés i su comarca*. Junta del

Mil.lenari. Santa Coloma de Farners, 1951.

PONS, E. - VILÀ, M.del V. - SÀNCHEZ, N.: "El conjunt cavernícola de Sant Salvador (Santa Coloma de Farners)", a *Cypsela*, núm. 5, pp.59-70, 1985.

SALAMAÑA, Isabel i altres: *La Selva. Estructura socio-econòmica d'una comarca heterogènia*. Caixa de Catalunya. Barcelona, 1990.

Agraïments

A banda de les persones que ens han deixat generosament les fotografies que il.lustren el present llibre, el nom de les quals apareix en la procedència de les fotografies, a les quals estem molt agraïts, hem de deixar constància de l'ajut de: l'Ajuntament de Santa Coloma de Farners, els rectors Mn. Narcís Costabella i Josep Taberner, la bibliotecària Núria Masó, el músic Josep Alsina Serra, l'excursionista Josep Danés, els impresors Lluís Cantalozella i Josep M. Puig, el filòleg Narcís Figueras, l'arquitecte Àngel-M. Pomar i Marín, l'empresari Domènec Campeny, l'historiador Dr. Joan Busquets, l'advocat Josep M. Mas Solench, els arxivers Josep Casas i Xavier Pérez, Narcís Fontanils i molts d'altres.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Són de Narcís Fontanils i Frigolé les fotografies de les pàgines 7, 15, 17 (superior) i 25. És de Josep Llinàs i Pol la de la plana 8. Les de les pàgines 12, 14, 16 i 62 (dreta) són de Josep Danés i Vila, i la de la 29 (dreta) està cedida per ell. El fotògraf Josep M. Font és l'autor de les fotografies de les planes 13 (inferior), 29 (esquerra), 69 (superior), 84 (esquerra) i 91 (cedides per l'ajuntament de Santa Coloma), la de la 19, cedida per Antònia Font i Roca –la qual ha cedit una foto de V. Farnoli, de la p. 80–, i la de la 70, cedida per la família Puig-Cantalozella, la qual també ha cedit les de les pàgines 44, 71, 75 i 83. De l'arxiu particular de Josep Alsina en són les de les planes 47, 66 i 93 (inferior esquerra). De l'arxiu de Jaume Martí i Carreras són les postals de les pàgines 48 (esquerra) i 49 (dreta). De Jaume Cubarsí i Deulonder és la postal de l'11. La família Iglésias-Massuet ha cedit les fotografies de les planes 42 i 65 (inferior). Joaquim Trias i Mas ha cedit les dues fotografies de la plana 85. Són de la Fundació la Caixa, i es conserven a la Biblioteca de Santa Coloma les dues instantànies de la pàgina 79. De l'arxiu parroquial són les de les planes 26 i 77 (superior). Narcís-Jordi Aragó conserva la fotografia del seu oncle,

publicada a la pàgina 91. M. Concepció Costa i Torró ha cedit la del seu pare, a la pàgina 43 (esquerra). La família Carós la de Josep Carós i Vidal, a la mateixa pàgina a la dreta. Montserrat Prat, vídua Taberner, la del seu marit, a la pàgina 57 (inferior esquerra). La família Massaguer la de la plana 57 (inferior dreta). La Pastisseria Tuyarro la de Francesc Trias, de la plana 84 (dreta). Maria Borrell i Guich guarda la fotografia de la pàgina 65 (superior). El major gruix d'il·lustracions provenen de l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners, que conserva el fons més important d'imatges de la ciutat. Hem de destacar les postals del primer terç del segle, que apareixen en les planes 10, 18, 20-21, 30-32, 33 (inferiors), 34, 35 (superior), 36, 37 (superior), 40-41, 45, 48 (dreta), 49 (esquerra), 60-61, 62 (esquerra), 68, 69 (inferior), 76, 77 (inferior), 78, 88, 90 i 93 (inferior dreta). Dins del conjunt hem de separar els següents fons. El de Mn. Benet Font, al qual pertanyen les fotografies de les pàgines 17 (inferior), 28, 37 (inferior), 56, 58, 64 i 81. El de F.X. Aulí, amb les de les planes 27, 35 (inferior), 63 i 82. El del Centre Cultural Colomenc, d'on formen part les de les planes 54 i 55. Les de les pàgines 72 i 73 són del fons de

les Termes Orion. Les de les 86 i 87 són del fons del Club Olímpic Farners. Altres fotografies són donació a l'arxiu comarcal de particulars, com la de Miquel Borrell i Sabater, de la pàgina 39; la de la plana 67, procedent de la família Cantalozella Mas; la de la pàgina 46, feta per Pere Ferrer i Barber, i donada per Miquel Bosc i Costa; les de les pàgines 50 i 51 cedides per la família Carós; les de les planes 52 i 53 (inferior) donades per la família Turon; la de la pàgina 53 (superior), per la família Mon; i la de la pàgina 57 (superior), cedida per Manuel Pou. A banda, cal fer esment dels programes de festa major, llibres, segells, i cartells que serveixen per a il·lustrar. El plànol de la pàgina 9 és extret del llibre *Catalunya paleolítica*, 210, i el dibuix de la ceràmica de la revista *Cypsela*, V, 65. La fotografia de Millàs i Vallicrosa, pàgina 38, prové del seu opuscle "*Títulos y trabajos del profesor...*", del 1950. De l'editorial Claret és el retrat de B.M. Xiberta, plana 93 (superior).

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri
per *Jaume Portella*

La Processó de Verges
per *Jordi Roca*

Anglès
per *Pau Lanao*

Sant Feliu de Guixols
per *Àngel Jiménez*

Llagostera
per *Dolors Grau*

Castelló d'Empúries
Per *Miquel Planas*

Tossa
per *Jaume Lleonart i Maria Pilar Mundet*

Palamós
per *Rosa Maria Medir i Carles Sapena*

Besalú
per *Joan López*

Les Planes d'Hostoles
per *J. Campistol, J. Canal i M. Soler*

Agullana
per *Enric Tubert*

Olot
per *Jordi Canal i Morell*

Llegendes i misteris de Girona
per *Carles Vivó*

Palafrugell
per *Xavier Febrés*

La Jonquera
per *Albert Compte*

La Cellera de Ter
per *D. Pujol i Ll. Llagostera*

Cassà de la Selva
per *E. Bagué, O. Gutiérrez i J. Carreras*

Hostalric
per *M. Duran, J. Juanhuix i R. Reyero*

Figueres
per *A. Romero i J. Ruiz*

Crespià
per *J. Busquets*

Lloret de Mar
per *Joan Domènech*

Banyoles
per *J. Grabuleda i J. Tarrús*

Puigcerdà
per *Sebastià Bossom*

Begur
per *Lluís Costa*

Viladrau
per *M. Feliu, I. López, X. López i Ll. Pagespetit*

Camós
per *M. Duran*

Camprodon
per *Sílvia Planas*

Maçanet de la Selva
per *El Taller d'Història*

Sant Jordi Desvalls
per *S. Planas i N. Puigdevall*

Ribes de Freser
Per *Miquel Sitjar*

Salt
per *X. Alberch i J. Burch*

Sant Joan de les Abadesses
per *J. Albareda i J. Ferrer*

La Vall de Bianya
per *J. Murlà Giralt*

Capmany
per *A. Egea i M. Roig*

Gualta
per *Ramon Alberch*

Platja d'Aro
per *Pere Barreda*

La Vajol
Albert Juanola

Vilobí d'Onyar
per *Dora Santamaria*

Vilafant
per *J. M. Bernils*

Osor
per *F. Bruguera i N. Ramió*

Maçanet de Cabrenys
per *Pere Roura i Sabà*

Santa Coloma de Farners
per *J. T. Grau, J. Mestre i R. Puig*

Guies

Títols publicats

Els jueus a les terres gironines
per *Ramon Alberch i Narcís Jordi Aragó*

Rutes d'art sacre (1939-1985)
per *Josep Maria Marquès*

Les havaneres, el cant d'un mar
per *Xavier Febrés*

Els estanys eixuts
per *Josep Matas*

El món del suro
per *S. Hernández*

El Ter
per *J. Boadas, J. M. Oliveras i X. Sunyer*

Trens i carrilets
per *Josep Clara*

Canvistes i banquers
per *Narcís Castells*

Màgiques, pors i supersticions
per *Carme Vinyoles*

Els volcans
per *Josep M. Mallarach*

Els indians
per *Rosa Maria Gil*

Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós
per *Josep Clara*

Cristians de Girona
per *Josep M. Marquès*

L'estany de Banyoles
per *M. Coma i J. Gratacós*

Els rellotges de sol
per *M. Gil*

Els maquis
per *J. Clara*

Els monuments megalítics
per *J. Tarrús i Júlia Chinchilla*

El pessebrisme
per *J. Dalmau i Corominas*

La ceràmica
per *Andreu Bover*

La farga
per *Jordi Mascarella*

Castells vius
per *C. Vinyoles, M. Torns i P. Lanao*

La pesca
per *J. Sala i J. Domènech*

La ramaderia
per *P. M. Parés i T. Vilaró*

Els protestants
per *Josep Clara*

La tramuntana
per *J. M. Dacosta, X. Febrés*

El Montseny
per *J. M. Rueda i J. Tura*

L'electricitat
per *M. Pous i J. Callol*

El periodisme
per *Lluís Costa*

Els glacials
per *Jordi Fernández*

L'excursionisme
Per *Jordi Dalmau*

La Girona dolça
per *J. V. Gay i N. Puigdevall*

Propers títols

Les campanes
per *Carles Sapena*

El Teatre
per *Josep Vila*

El llibre que teniu a les mans resumeix el que ha estat Santa Coloma de Farners i els seus veïnats de Sant Miquel de Cladells, Sant Pere Cercada i Castanyet, al llarg de la història. Hi trobareu els fets més importants que han marcat la trajectòria de la ciutat, les seves festes, costums i tradicions, els monuments, la vida associativa, i molts altres aspectes de la vitalitat dels seus habitants.

Josep M. T. Grau i Pujol ha estat director de l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners durant quatre anys (1990-1993). Llicenciat amb grau en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona, s'ha especialitzat en història econòmica de l'Edat Moderna.

Jesús Mestre i Campi és doctor en història contemporània per la Universitat de Barcelona. Ha estat director de la revista d'història l'Avenç (1988-1990), de Plecs d'Història Local (des de 1988), del Diccionari d'Història de Catalunya (1992) i, juntament amb Víctor Hurtado, de l'Atlas d'història de Catalunya (1995).

Roser Puig i Tàrrach és llicenciada en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona. Ha publicat diversos llibres d'història moderna i un gran nombre d'articles en revistes especialitzades i de centres d'estudis, com la Revista de Girona i Quaderns de la Selva.

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona